

013
1401
Kryski

VIII.
SPRAWOZDANIE
DYREKCJI
PRYWATNEGO
GIMNAZYM ŻEŃSKIEGO
IM. KRÓLOWEJ JADWIGI
W KRAKOWIE („PAŁAC SPISKI“)

oooooo

ROK SZKOLNY
1912/13.

Reskryptem Wys. c. k. Min. Wyzn. i Ośw. z d. 23 stycznia 1906 r. L. 47.227 i z d. 7 czerwca 1910 r. L. 19.014 upoważniono Zakład do wydawania świadectw szkolnych, mających znaczenie świadectw gimnazyów rząd., tudzież do odbywania egzaminu dojrzałości.

oo oo oo

NAKŁADEM DYREKCJI.

DRUKARNIA ZWIĄZKOWA W KRAKOWIE, UL. MIKOŁAJSKA L. 13
pod zarządem A. Szyjewskiego.

VIII.

SPRAWOZDANIE DYREKCJI

PRYWATNEGO

GIMNAZYZUM ŻEŃSKIEGO

IM. KRÓLOWEJ JADWIGI

w Krakowie („Pałac Spiski“)

za rok szkolny 1912/13.

Reskryptem Wys. c. k. Min. Wyznań i Ośw. z dnia 23 stycznia 1906 r. L. 47.227 i z dnia 7 czerwca 1910 r. L. 19.014 upoważniono zakład do wydawania świadectw szkolnych, mających znaczenie świadectw gimnazyów rządowych, tudzież do odbywania egzaminu dojrzałości.

NAKŁADEM DYREKCJI.

CZCIONKAMI Drukarni Związkowej (ulica Mikołajska L. 13)
pod zarządem A. Szyjewskego,

1913.

TRESC:

PROF. FELIX GĄTKIEWICZ: Skarga w sferze królewskich planów. (W świetle listów)	3
CZEŚĆ URZĘDOWA:	
I. Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1912/13	51
II. Zmiany i ruch w gronie nauczycielskim	54
III. Program nauk	55
IV. Tematy wypracowań piśmiennych	78
V. Stan zbiorów naukowych	82
VI. Ważniejsze rozporządzenie władz szkolnych	88
VII. Fizyczny rozwój młodzieży	89
VIII., IX., X. Vacat	90
XI. Zestawienie dochodów i rozchodów	90
XII. Statystyka uczenia	93
XIII. Kronika zakładu	97
XIV. Wynik egzaminu dojrzałości	101
XV. Wykaz książek szkolnych	104
XVI. Vacat	108
XVII. Imienny spis uczenia	809
XVIII. Ogłoszenia dyrekcji	114
XIX. Tabela statystyczna ilości godzin nauki tygodniowej	116

Skarga w sferze królewskich planów.

(W świetle listów).

Napisał Felix Gątkiewicz.

I.

Skarga i Stefan Batory w adoracji wzajemnej obrońcy kresów.

Liczne wskazują przykłady, że genialni władcy oryentują się szybko czy w różnych gałęziach administracji państwa czy w strategii czy w szkicowaniu ustaw; węzły zawiłych sytuacji politycznych tną po mistrzowsku, rzucają jasne plany, kroczą śmiało i do celu dochodzą w porę. To ich indywidualność, ich dar wrodzony.

Mimo genialności, a dodajmy, i sił fizycznych ciężaru obowiązków nie unieśliby i nie wykonaliby ogromu pracy, gdyby im nie spieszyli z pomocą dzielni mężowie, regularnie niemal dziwnym trafem współcześnie występujący i harmonijny tworzący z nim zespół, w którym dobra wola, rozum, mądrość, spotęgowana nabytą wiedzą, szlachetne dążności, trwałe budują podwaliny potężności i potęgi państwa.

Wartko toczy się wtedy rydwan dziejowy danego narodu; rydwan ciągniony geniuszem zespołu, a kierowany geniuszem woźnicy — króla. Taki sprzęg u rydwanu państwa polskiego, taki zespół, rzadki zresztą w naszych dziejach, tworzył Stefan Batory, Jan Zamoyski, książę Stanisław Sokołowski ¹⁾ początkowo, a właściwie niezrównany ks. Piotr Skarga.

¹⁾ U Rycheickiego, Skarga i Jego wiek T. I. str. 223. list nuncjusza Bolognety'ego do papieża Grzegorza XIII „Tria vidi in Polonia mirabilia: Stephanum regem sapientissimum, Zamoyscium cancellarium prudentissimum et Sokołovium concionatorem prope divum.

Stefan prawdziwie z Bożej łaski, niewątpliwie w rządzie najznakomitszych władców, pierwszy wśród najgenialniejszych królów polskich, nie miał powodu żalić się na brak opatrnościowych mężów, miał ich pod ręką, poznał się na nich i do zespołu wybrał.

Jan Zamoyski, luteranin za młodu, gorliwy katolik teraz pod wpływem głębokiej nauki, lektury ojców kościoła, którzy mu wieczną odsłoniли prawdę i zbawienie w katolickim kościele zapewnili ¹⁾. Dowód gorliwości katolickiej dał w przemówieniu serdecznem do dyssydentów ²⁾, w przyjaźni dla Skargi i t. p. i w testamentie dla syna Tomasza ³⁾.

Zamoyski prawa ręka Stefana w pokoju i wojnie, w polityce, w rządzie i administracyi — kanclerz i hetman w. k. w jednej osobie.

Sokołowski, mistrz teologii, filozofii, wymowy na wszechnicy Jagiellońskiej, słynny z nauki i cnót wielkich, na szerszą arenę nie występował, chociaż kaznodzieja, spowiednik, kierownik duchowny J. K. Mości 1576—1582, na rozwój wypadków ingerencyi nie miał, na apostoła dla małuczkich stworzonym nie był. A tu ginął naród w fermentie religijnym, dla przyszłości wprost groźnym tam daleko na północno-wschodnich kresach — na Litwie i w Inflantach. Jak bowiem w okresie pierwszym, piastowskim z pogaństwem zmagalo się chrześcijaństwo — a pierwsi władcy, Mieczysław I., Bolesław W., Kazimierz Odnowiciel na chrześcijaństwie trwałą budowali przyszłość, tak w czasach reformacyi,

¹⁾ Tamże, str. 226 dum latinitatem quaesivi, salutem inveni.

²⁾ Tamże, Si posset fieri, ut omnes sitis catholici, dimidium vitae sanitatisque meae in id impenderem; dimidium, inquam, ut altero dimidio vitae de vestra unione vobiscum letarer.

³⁾ Tamże, str. 228. Nie tylko cię upominam mój synu ale i zaklinam, abyś Boga czcił, pobożność kochał i uznawał ją nie tylko za najpierwsze dobro ale jako jedyne źródło wszystkich pomyślności. Wiary katolickiej broń statecznie, odszczepieństwa i nowych nauk... strzeż się. A jeżeli cieszysz się z tego, żeś obywatel najobszerniejszego królestwa i potomek tych mężów, którzy przez swe zasługi imieniowi Twemu jakąbądź sławę zjednali, tedy z tego najbardziej cieszyć się powinienś, że jesteś synem najzacniejszej matki, kościoła katolickiego, który nie tylko tyłu królów i panów ale, co jest najszacowniejsza, tyłu świętych pańskich jest matką powszechną. Szczęśliwsza jest na jej łonie umierać niż nie w niej żyć i umierać.

w drugim niejako okresie barbarzyństwa Stefan, bystry monarcha, patrząc w dal, jedność religijną uważał za fundament siły narodu. Do roboty nieposzedniej potrzebny mu był nie lada jaki robotnik. Znalazł się. Najzdolniejszy, wprost nie do zastąpienia świątobliwy mąż, już wtedy głośny kaznodzieja, pokorny zakonnik, Jezuita, ks. Piotr Skarga.

Tak więc te piękne postaci, podniosłe umysły, szlachetne charaktery, świadome celu i dróg, do niego wiodących, zrozumiały się, zawarły sojusz, aby wspólnymi siłami ratować państwo „zginienia blizkie”: król z Bożej łaski w blasku majestatu, Stefan Batory; magnat, potentat Zamoyski i — mnich ubogi, uniżony ale możny w cnoty, zbrojny w potęgę ducha, zapal do pracy — Piotr Skarga.

W złotej dobie panowania Zygmunta I. urodził się Skarga w lutym 1536 w Grojcu pod Warszawą. Do kresu żywota dobiegł po 76 latach w Krakowie, 27 września 1612. Lata dzieciństwa przypadły mu na 12 ostatnich lat panowania Zygmunta I.; nauką i przygotowaniem do apostołstwa i pierwszymi występami apostołskiej misji wypełnił czas panowania Zygmunta Augusta; pełnia apostołstwa idzie równolegle z panowaniem Henryka Walezego i Stefana Batorego; w pierwszej połowie panowania Zygmunta III piastował mandat poselski z całej Korony i Litwy w charakterze nadwornego i sejmowego kaznodziei z rozkazu przełożonych a na życzenie królewskie.

W każdej fazie życia, na każdym stanowisku zdobywał sympatyę, miłość, szacunek, uwielbienie. Sympatyą i miłością otaczali pacholę domownicy, ucznia profesorowie akademii, nauczyciela Tęczyńscy, kleryka i kapłana kaznodzieję arcybiskup Tarło i Słomowski, z zadowoleniem spoglądali nań w nowicyacie zakonu jezuickiego w Rzymie przełożeni; cały Lwów bez różnicy wyznania objawami czci i miłości odwzajemniał mu się za pracę apostołską, naukę, za uczynki miłosierdzia, za pociechy, których nigdy nie skąpił strapionym i nieszczęśliwym, za pomoc i opiekę, którą niósł cierpiącym. Dowodem szczerej miłości są łzy Lwowian i troska na wiadomość o jego wyjeździe do Rzymu 1568 i pogoń za nim patrycyusza, doktora obojga praw, Mikołaja Gelazyna, który w imieniu kościoła lwowskiego i całego miasta usilnie pro-

sił kardynała Commendona we Wiedniu, aby go zwrócił z Rzymu lub — „cobyśmy woleli, z drogi nawet“¹⁾.

Życzeniu ich nie stało się zadość, mimoto nie pogniewali się — owszem zgotowali mu entuzjastyczne przyjęcie, gdy ich po powrocie z Rzymu odwiedził 23 października 1571²⁾.

Echo rozgłosu lwowskiego kaznodziei obilo się o Wawel w latach 1563—1568. Może zaciekał się nim król — Zygmunt August, może zapragnął go słyszeć; jeżeli tak, to życzeniu stało się zadość dopiero w 1572 w Warszawie podczas sejmu, gdzie wezwany przez rektora Beduńskiego z kolegium pułtuskiego³⁾, pierwsze wygłosił kazania⁴⁾, już nazwać można, sejmowe, w których zabłysnął i dał zadatek na przyszłe donioślejsze.

Od razu zapewnioną miał łaskę króla, który mu darowiznę Zofii z Odrowążów Tarnowskiej na fundację kolegium w Jarosławiu zatwierdził 10 czerwca 1572⁵⁾, a swoją bibliotekę zapisał kolegium Jezuitów w Wilnie⁶⁾.

Po śmierci króla 7 lipca 1572 wezwał Skargę nuncyusz papieski, Wincenty de Porticu do Płocka na dwór królowny Anny, która w żalu po stracie brata, pociechy duchowej potrzebowała.

Cel osiągnięto w zupełności. Skarga mową wstępną i szeregiem kazań, w katedrze płockiej wygłoszonych, uspokoił i zachwycił infantkę. W dowód szczególnego zaufania poleciła mu

¹⁾ Segąński, Listy Skargi, str. 3. Nicolaus Gelazinus Card. Joanni Francisco Commendono. Leopoli 6 Novembris 1568 — Hunc ego Illustrissimae Celsitudini Tuae non commendo, quod illum commendatissimum et carissimum illi esse scio: sed illud non tam meo quam totius civitatis et ecclesiae nostrae nomine rogo et oro, ut illum Illustrissima Celsitudo Tua vel Roma statim extrudat, vel quod omnes malimus etiam ex itinere ad nos retrudat.

²⁾ Tamże, str. 18. P. Skarga Hieron. Natali, Vicario Generali S. J. Leopoli 12 Novembris 1571... Tota civitas nostro adventu refecta videbatur... str. 20. Adeo uberes nobis eleemosynas largiebantur... ut in currum etiam discedentium argentum prolicerent, et quidam saccos pecunia plenos e scriniis eruentes porrigerent.

³⁾ Tamże, str. 34. P. Skarga Francisco Suniero Viceprovinciali Poloniae, Pultovia 3 Mai 1572... Traxerat me R. P. Rector Varsoviam secum, fere invitum... obedire volui...

⁴⁾ Tamże, str. 31, P. Skarga Hieron. Natali, Vicario Generali S. J... concionatus sum in summo templo... str. 35... concionem... victus obedientia feci.

⁵⁾ U Segąńskiego, Działalność Skargi na tle listów. Dokument drukowany w dodatku str. 125.

⁶⁾ Listy, str. 42. Extractum e testamento Regis Sigismundi Augusti.

z pominięciem sekretarzy przetłumaczyć testament króla na język łaciński ¹⁾).

Odtąd i jemu i zakonowi łask różnych nie skąpiła. Skarga w dowód wdzięczności „Żywotów Świętych“ tom I. wydanych 1579, jej poświęcił. Od wiosny 1573 bawił już w Wilnie, a chociaż gorąco zajmował się tam pracą około nawracania, nie tracił poglądu na bieg wypadków politycznych.

Przerażało go drugie bezkrólewie i postępowanie Iwana Groźnego, który Litwinom pochlebiał i groził zarazem ²⁾).

Wybór Stefana Batorego 13 grudnia 1575 roku ucieszył go ogromnie, odgadywał bowiem w nim protektora, obrońcę katolicyzmu, „katolickie panowanie wykorzeni herezyę“ ³⁾ Do Generała zakonu Ewerarda Merkuryana pisze z Wilna 17 lipca 1577: „Indiget orationibus nostrorum et totius ecclesiae, nam totius eius auctoritatis apex in ea versatur victoria. Incredibiles et vere catholicas regiasque habet princeps iste virtutes...“ ⁴⁾ Na ręce Zamoyckiego wysłali Jezuici wileńscy gratulacye z prośbą o łaskę monarszą, ofiarując swe usługi.

W odpowiedzi 24 czerwca 1577, wyrażając król gorące uczucia religijne, oświadczył zakonowi, że ceni go sobie wysoko i liczy na jego pomoc w sprawach religijnych; łaskę mu monarszą obiecuje czynem a nie słowem udowodnić, gdy tylko państwo

¹⁾ Tamże, P. Skarga Hieron. Natali Vicario Generali S. J. Plocia 16 Septemb. 1572 str. 41... Cum Reverendissimo Nuntio venimus Plociam 20 Augusti. In ipsa salutatione Serenissimae Infantis iussit me Reverendissimus consolatorium nostra lingua habere oratiunculam publice in audientia publica in palatio. Omnibus fere diebus festis..., facio in cathedrali conciones. Maximum religioni nostrae haec princeps declarat affectum. Cum testamentum regis transferendum esset in latinam linguam, nulli ex suis secretariis credere illud voluit quam mihi.

²⁾ Tamże, P. Skarga Everar. Mercuriano Praep. Generali S. J. Vilna 27 Februarii 1576 str. 81 Versamur hic summis periculis quae et tam diuturnum interregnum et discordia interna civium peperit. Summopere timemus, ne Lithuaniae Ducatus a Polonis, qui Transilvanum in regem illis non consentientibus elegerunt, deficiat... ad Moscum, qui nunc animos illorum blanditiis quibusdam, adiunctis minis sollicitat.

³⁾ Tamże, P. Skarga Antonio Possevino, Secretario S. J. Vilna 1 Julii 1576 str. 84. Nam cum hoc rege catholico et uti audio, in res religionis valde propenso, meliora sibi multi pollicentur et ecclesias polonicam ab haeresibus facile repurgari posse ominantur.

⁴⁾ Tamże, str. 90.

uporządkuje ¹⁾). Już na początek obiecał kolegium w Gdańsku założyć ²⁾).

Wyjeżdżającemu na wojnę inflancką królowi 1579, celem odparcia Iwana Groźnego i zabezpieczenia kraju, Anna Jagiellonka pierwsza, a drugi Zamoyski najchlubniej zarekomendowali Skargę, który już od 6 lat na Litwie dusze skrzętnie ujarzmił. Dodatnie uprzedzenie kazało królowi wierzyć, że znajdzie naprawdę godnego wykonawcę wielkich planów. Nie zawiódł się. Po przyjeździe do Wilna uważał niemal za pierwszy obowiązek ujrzeć i poznać Skargę. Udał się przeto na nabożeństwo w święto Zwiastowania N. M. P. 25 marca do kościoła Jezuitów, chociaż na zamku miał katedrę. Z wielkiem namaszczeniem i zbudowaniem wszystkich słuchał tam nabożeństwa i kazania Skargi, potem oglądnął dokładnie klasztor. Jeszcze tego samego dnia przysłał marszałka, Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła do Skargi, aby na piśmie podał życzenia Jezuitów, a kazanie swoje wydrukował na pożytek innych ³⁾). Widocznie rozgorzała dusza królewska przy duchowym ogniu Skargi. Od tej chwili król, znawca ludzi, powziął sympatyę dla niego, a w dalszym ciągu obdarzył niezachwianą ufnością ⁴⁾), wybrał na doradcę i pomocnika w religijnych a nawet politycznych sprawach. Przrzekł mu, że tu w Wilnie żadne innowacye nie pozwoli, a pragnie gorąco dożyć chwili wygaśnięcia herezyi ⁵⁾). Szkołę wileńską Jezuitów podniósł do

¹⁾ U Rychcickiego, Skraga i Jego Wiek t. I. str. 229 *Vester ordo imprimis nobis... est necessarius merito nobis et est et erit semper gratissimus, quod tum re potius quam verbis declarabimus ubi primum regni huius negotia composuerimus ac ad optatam quietem omnia perduxerimus.*

²⁾ Listy, str. 90... *Votum etiam de collegio nostro Gedani erigendo fecit, si civitate potentissima et superba potiretur.*

³⁾ Tamże, str. 105. P. Skarga Everardo Mercuriano, Praep. Generali S. J. Vilna 29 Martii 1579. *Habemus hic Vilnae Regiam Maiestatem. Die Annuntiationis B. Virginis ex arce, in qua est templum, venit ad nostrum, officia omnia... et concionem latinam audivit... Eodem die ad nos per D. Marsalcum summum misit ut scriptis exhiberemus, quaecumque ab ipsius Regia Mte petere velemus. Mihi quoque significari iussit, ut concionem, quam habui... publicarem.*

⁴⁾ Tamże, *Summa in nos benevolentiae declarat argumenta.*

⁵⁾ Tamże, P. Skarga Everardo Mercuriano, Praeposito Generali S. J. Vilna 29 Martii 1579 str. 106... *Promisit... se nihil omnino innovaturum, nec unquam a sententia tuendae accliesiae in omnibus discessurum, utinam, inquit, in ea tempora incidissem, cum non modo non admittendi sed etiam extirpandi essent haeretici.*

godności akademii 1 kwietnia 1579 a Skargę zamianował jej rektorem.

A kolegium połockie wyłącznie, można powiedzieć, dla Skargi postawił. Motyw tej królewskiej fundacyi był taki. Z obłożonego Połocka kula armatnia spadła królowi na półmisek w czasie wieczery. Zły to znak, powiedziano.

Skarga innego był zdania. Królowi pytającemu, co by to miało znaczyć, odpowiedział pół żartem: „Połoczenie zapraszają W. K. Mość na jutrzejszą wieczerzę“. „Jeżeli się to sprawdzi“, rzekł król w uniesieniu, „wystawię tam kolegium, jakiego wasi bracia pozazdrościć wam mogą“.

Istotnie, dnia następnego, 29 sierpnia wkroczyli nasi zwycięsko do twierdzy. Jednem z pierwszych zajęć króla było omówienie obiecanej fundacyi w zdobytym mieście, przy czem wyraził się tak pięknie: „Nie zazdroście Portugalczykom, Hiszpanom światów w Azyi, w Afryce... są tu w pobliżu Japony w narodzie ruskim, połockim, nieświadomym boskich rzeczy“¹⁾. Z wprowadzeniem misyi i z budową kolegium nie można zwlekać, gdyż wojewoda, Mikołaj Dorohostajski ministrów sprowadzał kalwińskich i Jezuitom wielkie stawiał przeszkody²⁾.

W Wilnie omówił dokładnie król fundacyę z prowincyałem Sunnerem i ze Skargą 4 października. Na uposażenie zapisał 72 wsi i folwarków nad Dzwina³⁾, nota bene pustych wówczas. Na życzenie⁴⁾ Skargi kazał wygotować pisarzowi lit. Jasińskiemu dokumenty, ale Skardze do rektorstwa wileńskiego dorzucił rektorstwo połockie z obowiązkiem dopilnowania wszystkiego. On też ułożył zarys fundacyi, rozesłał po egzemplarzu królowi, Zamoy-skiemu i prowincyałowi.

Na posiedzeniu osobnem w obozie pod Dżisną plan według

¹⁾ U Rostowskiego, Lithuanica. Hist. str. 85.

²⁾ Listy, str. 116, 117, 119. Monendus videretur serio W. Palatinus, ne quidquam eorum, quae catholicae sunt pietatis, impediat, neve ministros et sectariorum haeresiarchas in arcem regiam introducat nec ad stabiliendas res huius residentiae et futuri collegii obstacula ponat.

³⁾ U Załęskiego, Juzuici w Polsce t. IV, str. 188.

⁴⁾ Listy, str. 128... iusserat ipsius Regia Maestas scribi omnia, quae postulaveram et obsignari.

podanych wskazówek król uzupełnić kazał i objawił życzenie, aby prowincyał przysłał budowniczego Włocha ¹⁾).

Z wrodzoną sobie energią rzucił się do pracy Skarga, jednak bez królewskiej protekcyi nie dalekoby zaszedł. Przecież wojewoda Dorohostajski ogromne robił przeszkody, kanclerz lit. Eustachy Wołowicz poszarpał, już przez króla podpisany, dokument ²⁾, a podkanclerzy lit. Mikołaj Radziwiłł uniwersału królewskiego do wojewodów, szlachty połockiej, aby dobra, zakonowi darowane, wydali, opieczetować nie myślał. Tylko Stefan Batory z taką niesubordynacją dał sobie radę. Wojewodzie surowe posłał upomnienie przez podskarbiego Skimunta Tyszkiewicza; kanclerzowi poseł Jasiński zaniósł te gromkie słowa królewskie: „non miror, quod hoc fecerit, quia est haereticus ipse; me sciat esse catholicum, et quae discerpsit, denuo scribat, ut cognoscat vanum se laborem suscepisse et de mutatione voluntatis meae in propaganda catholica ecclesia, et cultu Dei, qui me tot victoriis exornare dignatus est, dilatando, nihil illum prorsus effecturum ³⁾“. Podkanclerzy Radziwiłł pierwszy raz usłyszał: „esse se regem, et illos subditos, iusta se et sancta pro cultu et gloria Dei imperare. Si non obsignabis mox sigillum inveniam ⁴⁾“. Na wszystkich królewskie słowa stanowcze, energiczne podziały piorunująco i skutecznie.

Ten jeden wypadek oświecla dostatecznie niesforność dostojników, lekceważenie przez nich rozkazów królewskich, zatamowanie czynności, czego wspólnym mianownikiem anarchia. Skarga krótko to ocenia: „rex ipse vix eos iam reprimere potest ⁵⁾“. Na początek dał Skardze 1000 fl., a gdy się tenże wzbraniał przyjęcia ofiary w czasach wojennych, uspokoił go król słowami: „Bóg opatrzy, a chcę, abyście użyli tej sumy na wasze mocne

¹⁾ Tamże, P. Skarga, Claudio Aquavivae Praep. Generali Vilna 2 Aug. 1581, str. 158... petit... ut aliquem ad nos murarium... mittat, qui bonam... formam Collegii induceret et toti fabricae praeesset.

²⁾ Tamże, Exemplar literarum P. Skargae ad Sunierum, Provincialem Poloniae str. 128... literas illas manu iam regia subscriptas... in praesentia aliorum senatorum dilacerare et discerpere ausus est.

³⁾ Tamże, str. 128.

⁴⁾ Tamże, str. 131.

⁵⁾ Tamże, str. 100.

osiedlenie w Połocku ¹⁾. „Na budowę aż do wykończenia wyznaczył 7 do 8 tysięcy rocznie ²⁾. Mimo wrzawy wojennej tak interesował się przyszłym kolegium ³⁾, tyle znów Skardze okazywał względów, tak go wyróżniał, ⁴⁾ że wszystkich tem w podziw wprowadził, na co jeden z protestantów tak się wyraził: „Iam nos Iesuitas adorare oportet, postquam rex tanti illos facit“ ⁵⁾; gdy znów raz po rozmowie ze Skargą z obozu pod Dżisną ze łzami w oczach wychodził, podejrzewano Skargę, że go kazaniem rozrzewnił ⁶⁾. Jest to zarazem oczywisty dowód, że Skarga królewskie serce podbił i zyskał ufność bezgraniczną, która mu coraz inne otwierała widoki zajęcia. I tak. W podróży z Grodna do Wilna wiosną 1580 r. wstępował król do kościołów i badał dokładnie miejscowe stosunki religijne.

Z tej inspekcji zebrał wiązanek smutnych spostrzeżeń o duchowieństwie i z żalem złożył ją Skardze ⁷⁾. Aby złemu zaradzić, polecił mu przy pomocy egzaminatorów synodalnych badać kandydatów, ubiegających się o beneficya i tylko odpowiednich przedstawiać ⁸⁾.

Wśród pracy misyjnej olbrzymiał, dlatego król nowe jakby na ramiona tytana nie wahał się wkładać ciężary.

Pokój, zawarty z Iwanem Groźnym 1582, zapewnił Polsce Inflanty. Były one wtedy pustkowiem, zamieszkałem przez dzicz, w schizmie, w herezyi, a raczej w pogaństwie pograżoną. Teraz marzył król o przywróceniu religii katolickiej wśród tej dzi-

¹⁾ Tamże, str. 158. *Dominum provisurum, velle autem, ut pecuniam illam eo convertamus, ut tanto firmius Polociae pedem figere... possimus.*

²⁾ Tamże, str. 158.

³⁾ Tamże, str. 129... *rex modeste inculcavit declarans... res illius residentiae sibi esse cordi.* i str. 157.

⁴⁾ Tamże, str. 128... *ex curru manum mihi porrexit...*

⁵⁾ Tamże, str. 157.

⁶⁾ Tamże, str. 158... *erga res divinas affectu mirabili dixit, adeo ut quidam cum in discessu eius oculos rubere viderent, fecisse me illi post cenam concionem, qua ad lacrimas fuisset provocatus, arbitrarentur.*

⁷⁾ Tamże, str. 115. P. Skarga Ioanni Andr. Caligario, Nuntio Apostolico. Vilna 20 Iunii 1580... *Grodna ibat ipsius Maiestas... Vilnam, in illo itinere quaecumque per villas videbat ecclesias, ad quamlibet... descendebat et exactissime omnia... inquirebat.*

⁸⁾ Tamże... *in quodam mecum colloquio deplorabat statum ecclesiarum illarum... rem totam meo iudicio detulit.*

czy ¹⁾. Licząc na pomoc przyjaciela, zdecydował założenie kolegiów jezuickich w Rydze, Dorpacie Narwie i t. d.

Zaczął od Rygi, dokąd zjechał w zimie 1582. Senatowi ry-
skiemu oświadczył, że na pierwszym planie stawia przywrócenie
katolickiej wiary, w tym celu wyda dekret zajęcia kościołów, kie-
dyś katolikom odebranych. Ryżanie odwrotnie błagali króla o za-
twierdzenie augsburskiej religii, za co oddadzą kościół św. Jakóba.
Sąd Skargi decydował przy zredagowaniu ostatecznem królew-
skiego edyktu, dlatego wezwano go z Połocka. Skarga stanął
w Rydze 15 marca, zbadał zaraz sytuację i złożył relację w tym
 duchu, żeby protestantom zostawić katedrę i inne kościoły, a za-
dowolić się kościołem św. Jakóba, czem umysły się uspokoją,
a nowa osada katolicka nie dozna w rozwoju przeszkody ²⁾.

Gdy dyssydenci prosili, aby nie zakładał tu kolegium Jezu-
itów, ponieważ lud na pewno uwiodą i przyciągną na papieską
wiarę, „właśnie tego sobie życzę“, odrzekł król, „aby Jezuici ogła-
szali miastu Chrystusową wiarę, lecz ani nie są tak liczni ani
kolegium nie stanie rychło“. Opowiadając to Skardze śmiał się
serdecznie. Ostatecznie musieli Ryżanie prócz św. Jakóba odstąpić
jeszcze drugi kościół. Oddał je Skardze w opiekę, któremu, gdy
się tłumaczył, że bez zezwolenia prowincyała nie podejmuje się
tego obowiązku, zaargumentował: „ego vobis provincialis ero ³⁾“.
Na punkcie rygору, dyscypliny zakonnej był Skarga, mówiąc na-
wiasem, niewzruszonym. „Nec enim a regibus sed a sancta obe-
dientia nostra, quam vovimus, gubernamur ⁴⁾“.

Przed wyjazdem zamianował król Jerzego Radziwiłła, biskupa
wileńskiego, namiestnikiem Inflant, a Skargę jego doradcą ⁵⁾.

¹⁾ Tamże, str. 149. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. I.
Dzisiaj 5 lipia 1581. Habiturum Livonia tamquam tabulam rasam, in qua iure suo
Regio et bello quaesito, ad extirpandas haereses et fidem catholicam plantan-
dam uti possit... Ideo praemonere me voluit Regia M^{tes}, ut ad comitatum ipsius
essem paratus in Livoniam. quod ipse... omnia constituere et fundare cuperet
nec per praefectos, qui res divinas perficiunt tepide“.

²⁾ Tamże, str. 175 i następne.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Tamże, str. 184. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. I...
Riga 17 lipia 1582.

⁵⁾ Tamże, Consilium autem Regiae Mtis fuit in me hic retinendo sicu-
ti ab ipsamet Maiestate ipsius in valedictione intellexi, ut Illustrissimum Vilensem,
quem Livoniae ad tempus gubernatorem constituit, iuvarem.

Niech to służy za miarę zaufania królewskiego, ale też za miarę rozumu, bystrości, oryentacji szybkiej i trafnej Skargi nie tylko w kwestyach religijnych.

Po Połocku, Rydze król forsował kolegia w Dorpacie, Narwie, Kiesi, Grodnie, a nadewszystko w Brześciu Litewskim, gdzie tak było źle, że nawet kalwinista, Eustachy Wołowicz, kasztelan wileński, prosił o przyspieszenie tam fundacyi jezuickich, gdyż inaczej nie można przyjść z pomocą ludności i Rzeczypospolitej.

W ten sposób dzięki Stefanowi obok warowni wojskowych, żołnierzem obsadzonych, stawały warownie kościoły, klasztory, wypełnione rycerzami Chrystusowymi — Jezuitami... „tam gdzie zasiągnął miecz y zwycięstwo jego, bezbożnością y kacerstwy wygnany y spustoszony“¹⁾. Radość rozpierała serce Skargi w nadziei, że z potęgą zakonu, z potężną jednością kościelną wyrośnie wielkość państwa.

Wszędzie się angażował i — nie na trud, nie na pracę znojną ale na brak żniwiarzy, pomocników narzekał²⁾.

Regestr planów królewskich odnośnie do Skargi nie zamyka się na tem. Na kresach zrobiono już dość; dzieło, znakomicie zaczęte, na równych torach poprowadzą inni. Mistrzostwa Skargi użyć postanawia król gdzieindziej — w Krakowie, aby i tu ożywić ducha religijnego i stworzyć dzieła miłosierdzia.

W tym celu postarał się, że Jezuitom oddał biskup krakowski, Myszkowski kościół św. Barbary 1 lutego 1583³⁾., a ks. Tomasz Płaza, kanonik wiślicki kościół i probostwo u św. Szczepana⁴⁾. Trudności, następczące się przy objęciu w posiadanie tych nabytków, przy odnawianiu, fundowaniu nowicyatu i t. p., potrafił tylko Skarga przezwyciężyć.

W myśl życzenia królewskiego, wezwany przez przełożonych 1584, pożegnał Inflanty, 11 letnią gorliwą pracą kapłańską użyźnione. Żegnał też serdecznie ukochane kolegium połockie,

¹⁾ Żywoty Świętych... X. P. Skargi T. J... Kraków 21 Junii 1585.

²⁾ Listy, str. 207, 208. Ex literis P. Skargae Grodnae 12 Januarii 1584 datis ad Claudium Aquavivam.

³⁾ U Segañskiego — Działalność Skargi na tle listów. Dyplom drukowany w dodatku III, str. 131.

⁴⁾ U Wielewickiego t. I, str. 33, 76. Kościół stał na placu, dzisiaj jeszcze zwanym św. Szczepana; zburzony 1802.

ubezpieczywszy mu byt dekrétami królewskimi i opieką dobrych ludzi¹⁾.

Zaledwie tu w Krakowie pousuwał trudności i nowe nabytki zabezpieczył, już wymyślił mu Stefan Batory nowe zadanie. Oto w Prusach dwóch dostojników, znakomitego rodu, Jana Dulskiego, kasztelana chełmskiego, a podskarbiego w. k. i Ernesta Wejera, starostę ziemi puckiej wyznania luterskiego pragnął król widzieć w senacie katolikami. Pchnął więc do nich Skargę, tem pewniej, że Dulski życzył go sobie. Skutek podróży był najpomyślniejszy, obaj ochoczo przyjęli z rąk kaznodziei katolicyzm²⁾.

W korespondencji swej kryje się Skarga starannie poza królem; siebie przedstawia skromnie, potulnie, zawsze w pogotowiu na spełnienie rozkazów, jakby chciał przekonać czytelnika, że wszystko, co się stało, stało się z inicjatywy, z woli monarchy. Faktycznie takie zostaje wrażenie. Nie jest to przecież zgodne z istotą rzeczy. Skarga nie służył li tylko za prostego robotnika, za manekin — nie. Owszem, w sprawach kościelnych punkt ciężkości leży po jego stronie. On właśnie wskazuje plany, opinię wydaje, radzi, on *spiritus movens* w różnych wypadkach i wykonawca. Na terenie Inflant obaj uzupełniali się wybornie, dlatego też często porozumiewali się ustnie, niekiedy pisemnie.

Widocznie jest, że nawrócenie dyssydenckich królików, Radziwiłłów zwłaszcza, praca oświatowa na Litwie, w Inflantach, założenie tylu klasztorów, zdaje się być niemożliwem bez Skargi zarówno jak i bez Stefana Batorego. Jeżeli Stefan odzyskał Inflanty orężem i jak mówi Skarga... „fundacye kościołów Bożych od wielkiego króla y zwycięzce... mądrego y nabożnego obrońcę prawowierney wiary króla naszego Miłościwego Stefana... który... y tam, gdzie zasiągnął miecz y zwycięstwo iego, kościół Boży bezbożnością y kacerstwy wygnany i spustoszony, znowu wszczepił³⁾“... „wiarę św. katolicką ufundował⁴⁾...“, to bez przesady dodać mo-

¹⁾ Listy, str. 207, 208. Ex literis P. Skargae Grodnae 12 Januarii 1584 datis ad Claudium Aquavivam.

²⁾ Tamże, str. 223. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J. Cracovia 15 Mai 1585.

³⁾ Żywoty Świętych... X. P. Skarga... Kraków 21 Junii 1585.

⁴⁾ Dziękowanie kościelne za zwycięstwo nad Michałem Multańskim J. Zamoyskiego 20 października 1600.

zna i bez ujmy dla króla, że zakonnik misyjną pracą żarliwą i energiczną, wymową i świątobliwością życia pozyskał je trwale dla kościoła pod osłoną królewskiej woli i miecza. Monarcha i zakonnik, ożywieni wzajemną przyjaźnią, przy wspólnej pracy stali się współbrońcami wschodnich kresów.

Dziełem, „O jedności kościoła“, w Wilnie wydanem 1577 r. jakby dźwiękiem archanioła wzbudził Skarga niewątpliwie u Stefana wielką myśl podboju Moskwy. Konkretniejsze już formy zdawała się ta myśl przybierać po śmierci Iwana Groźnego 1584, i budziła radość w duszy apostoła, że z najpobożniejszym, najdzielniejszym królem pójdzie zdobywać dla Polski i dla kościoła daleki wschód schizmatyki.

A plan świętej wojny przeciw Turcyi, czy nie mieści w sobie cząstki natchnienia Skargi? Duchem Skargi przemawia król jeszcze w godzinie śmierci do swego bratanka Zygmunta, „jeśli ci jest drogiem dobro duszy i ojczyzny, strzeż i broń kolegów towarzystwa jesusowego ¹⁾“.

Dobrym był duchem Skarga dla Batorego w tych daleko siężnych planach; dla Skargi znów, zajętego pilnie misyonarstwem był Batory z łaski Bożej zesłanym mocarzem, był tarczą i kowcą. Zato płacił mu ten pracownik w winnicy pańskiej szczególnem umiłowaniem; słów uznania, pochwał, czci, uwielbienia dla niego nie pominął nigdzie; uczuć religijnych jego nikt tak ujmująco nie sprecyzował, idąc śladem Possevina. „Incredibiles et vere catholicas regias, quae habet princeps iste virtutes ²⁾“.

...„bonus rex et pius ³⁾“ ...„piissimus princeps ⁴⁾“ ...„pius et sanctus rex ⁵⁾“. Regiae Mtis summus et ardentissimus zelus me summopere solatur et nos omnes erigit...

...„summam eius in dies ferventissime excrescentem pietatem et quod mirum, zelum quendam declarat totum me in admirationem suae pietatis abripuit ⁶⁾“.

¹⁾ U Rychlickiego, Skarga i jego wiek t. I, str. 396 „Collegia S. J. ita tuearis ac defendas, quatenus animae patriaequae, cui praees, salus tibi cara est“.

²⁾ Listy, str. 84.

³⁾ Tamże, str. 128.

⁴⁾ Tamże, str. 147.

⁵⁾ Tamże, str. 149.

⁶⁾ Tamże, str. 157. 183.

Zwycięzcę witał uroczyście i na cześć jego urządził akademię 4 lut. 1582. Program uroczystości następujący: po nabożeństwie w katedrze zamkowej odbyły się popisy uczniów akademii wileńskiej. Jeden uczeń wyobrażał króla, który na ołtarzu złożył sztandar i następnie modlił się, dziękując za szczęśliwie odbytą kampanię; drugi uczeń, geniusz zwycięstwa, wręczył królowi miecz, poświęcony przez Grzegorza XIII; trzeci wyobrażał pokój; śpiewy i deklamacje uzupełniły zabawę¹⁾.

Śmierć przedwczesna ukochanego, Wielkiego Stefana, okryła Skargę grubą żałobą. Szkoda, że brak listów, z pewnością zaginionych, nie pozwala stwierdzić oryginalnie wypowiedzianego żalu. Postać genialnego męża, króla nosił w duszy, głęboko wyrytą, wspominał w uroczystych chwilach jak nad grobem Anny Jagiellonki: „Stefan, król wielki i dzielny i mądry“²⁾, za wzór go stawiał królewiczowi Władysławowi³⁾ i t. d.

Wprost trudno wyłowić z korespondencji i z dzieł, wszystkie uniesienia i słowa i zwroty i wykrzykniki podziwu, adoracyi dla niego. Wątek tych epitetów i ozdobników prawdziwych mieści się w inwokacyi, płynącej z czystego serca, z głębokiej myśli Skargi, jakby z natchnienia, jakby z Ducha św. napisane pro roctwo: „Zesłał ci nędzne, a już na zepchnieniu samym postawiona korono Polska — ostatniego podobno na poratowanie twe, posłańca y pomazańca swego, jako Egipcjowi Salvatora, przez którego cię wydzwignąć od zguby twoiey chce, to iest wielkiego króla Stefana, teraz szczęśliwie panującego, z takimi dary swymi, iakich niewiem, abyś w którym kiedy królu twym tak pospołu miała: z wiarą świętą katolicką, z uprzymą chucią do rozmnożenia czci nawyższego króla, którego się tak pokornie sługą i niewolnikiem być ma, z mądrością nigdy niespodziewaną, z miłością ku Rzeczy pospolitey twoiey, za którą już tak ochotnie krwie nastawia; z umiejętnością rzeczy woiennych y hetmanskich, z męstwem y sercem, żadną przygodą nieustraszonem, sprawiedliwością, trzeźwością, czuinością, ze wzgardą rozkoszy, z innymi królewskimi

¹⁾ Listy, str. 173.

²⁾ Kazanie na pogrzebie Anny Jagiellonki str. 128, 129.

³⁾ Żywoty Świętych...

i chrześcijańskimi, a tobie teraz w te złe czasy, w zepsowaniu i upadku chrześcijańskich i rycerskich obyczajów twoich bardzo potrzebnymi ¹⁾“.

II.

Wpływ Skargi na dworze K. J. Mości Zygmunta III.

Śmierć Stefana Batorego 12 grudnia 1586 spowodowała znów nieszczęsne bezkrólewie i wybory. Dwa stronnictwa stanęły wrogo przeciw sobie na polu elekcji: stronnictwo protestanckie przeważnie — Zborowscy, Górkowie i ich adherenci z kandydatem arcyksięciem Maxymilianem; stronnictwo katolickie t. j. „Koło Czarnych“ na znak żałoby po Stefanie Batorym pod przewodem Jana Zamoyskiego, który kandydaturę królewicza szwedzkiego, Zygmunta, postawioną przez Annę Jagiellonkę, od razu podjął; trzeciego stronnictwa litewskiego z kandydaturą cara Fiedora Iwanowicza w rachubę nie brano. Dwa pierwsze obozy stoczyły walkę o swych elektów — a faktycznie o przewagę, o władzę, o religię.

Z tą chwilą, kiedy królowa Anna Jagiellonka na fale elekcji rzuciła imię siostrzeńca, stanowisko Skargi, o ile uważać go można za figurę polityczną, stało się jasnem, zdecydowanem. Skarga przyjaciel królowej wdowy i Zamoyskiego był przyjacielem ich kandydata, katolika, potomka Jagiellonów po kądzieli. Zdanie ich podzielał szczerze. Zresztą, czy trudna dla niego decyzyja tam gdzie w grę wchodziło zwycięstwo lub tylko przewaga protestantyzmu czy katolicyzmu. Gdyby choć w części zmiarkował był arcyksiążę Maxymilian ten zasadniczy problem, znał choć w części spiżowy charakter Skargi i przypuszczał, że o przewodnią rolę w biegu wypadków nie starał się, skoro zresztą wypadało wogóle zakonowi Jezuitów czekać z dyskretną neutralnością na wynik, nie odważyłby się na wysyłkę listu do niego ²⁾. To też i Jakóba Woronieckiego, nominata kijowskiego biskupa obelżywe do Skargi z wyrzutami pisanie, że lud podburza przeciw katolickim Habsbur-

¹⁾ Żywoty świętych Starego i Nowego zakonu... Przez ks. Piotra Skargę T. J. przebrane, uczynione y w ięzyk polski przełożone... R. P. 1579 Żywot św. Stanisława.

²⁾ Scriptores Rerum Polonicarum. t. VII. str. 110.

gom, Jezuitów dobrodziejom celu nie dosięgało ¹⁾. Skarga ubolewał tylko nad nieszczęsnym rozłamem i rozlewem krwi bratniej; nad okrucieństwami i zniszczeniem, których się dopuszczali „synowie Belialowi, wywołańcy, dłużnicy, chciwi i srogię serca; którzy się do obozu oświeconego arcyksięcia zewsząd zebrali; którym szlachetne księżę zabronić nie mogło“ ²⁾. Nieszczęścia przypisywał w pierwszym rzędzie tym, którzy „nie o królu lecz o łupie sprawiedliwych i niewinnych więcej myśleli, którzy nie wolności tylko lecz i żywot niewinnych tłumili, którzy dwóch królów początkiem byli“ ³⁾ na elekcyi 19 sierpnia 1587.

W walkach sześciotygodniowych pod Krakowem ⁴⁾ i pod Byczyną wygrał Zamoyski, naczelnik partyi katolickiej i dworskiej. Skarga na podstawie listów Zamoyskiego w kazaniu, wygłoszonym 4 października, stwierdził wybór Zygmunta III i dla niego wobec dokonanego faktu urabiał opinię.

Do Krakowa przybył Zygmunt 9 grudnia a 27 t. m. odbył koronację ⁵⁾.

Czy Skarga w uroczystościach, towarzyszących przyjęciu elekta i koronacyi, świeciłby nieobecnością? Niepodobna przypuścić.

Znany był Zygmuntowi z opisu i z opowiadania, był bądź co bądź jedną z głównych, najpoważniejszych figur dworu, a z pewnością po ciotce, Annie Jagiellonce najżyczliwszym, najwierniejszym królowi. Sam zresztą zdaje się rozpraszać wątpliwości relacją dokładną do kardynała Radziwiłła ⁶⁾. Uderza też i ta okoliczność, że już w cztery dni potem tj. 1 stycznia 1588 przybył król do kościoła św. Barbary, aby usłyszeć Skargę z ambony ⁷⁾. Nie zawiódł się, odczuł dźwięk sympatyi, potęgę czarującą w słowach rozgłośnego kaznodziei i jakby zahypnotyzowany od razu

¹⁾ Sygański, Listy Skargi str. 250. De epistola Jacobi Woroniecki... data ad P. Scargam 28 Octobris 1587.

²⁾ Tamże, str. 251. P. Skarga Cardinali Georgio Radziwiłł, episcopo Vilenensi Cracovia 13 Januarii 1588.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Tamże, str. 251. Co się tu dzieje, drudzy W. X. Mości to wypisują. Wieleśmy ucierpieli w mieście, jaskini niejakiej oblężenia, trapionym przez 6 niedziel.

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Tamże.

⁷⁾ SS. Rerum Pol. tom. VII. str. 114. Ipso festo Circumcisionis Domini sacro cantato et concioni interfuit rex Sigismundus in templo nostro.

do niego przylgnął i uprosił niejako do przyjęcia urzędu kaznodziejskiego na królewskim dworze i w sejmie już z początkiem stycznia 1588.

Pod wrażeniem, przy pierwszym spotkaniu odniesionem, nad wyraz dodatniem, na widok króla młodziutkiego, uznał Skarga wybór za szczęśliwy i ze spokojem w sumiennem przekonaniu, że dobrze zrobi, zdecydował się zjednywać mu przyjaciół, niezadowolonych łagodzić.

Lepszej ekspresyi na uwydatnienie tego wrażenia, zdaje się, nic nie dostarczy, nad słowa samego Skargi: „przyjechał potym Zygmunt, którego wielka wielkość wszystkich stanów prowadziła; koronowany jest 27 decembra, które to książę wszystkim myśli ludziom dosyć czynić. W którym pobożność katolicka, bojaźń Pańska, roztropność, poważność, wielki umysł i wstyd jako perły niejakię pokazują się“.

Takie wrażenie odniósł Skarga; takie cnoty i zalety zaraz na wstępie odkrył w młodym królu. Późniejsze wypadki dowiodły, że z tej litanii „roztropność“, a nadewszystko „wielki umysł“ należy wyłączyć za nawias.

„Krew zasie królów naszych i mowa ojczysta... którą doskonale mówi do poddanych swoich i oblicze anielskie dziwną mu łaskę u wszystkich jedna tak dalece, iż ci, którzy się od niego oddalili, skoroby jedno nań wejrzeli, zarazem jemu swój poddają umysł. Niech to szlachetne Xiążę Waszej X. Mości będzie zalecane, wiem zapewne, że go Wasza X. Mość miłować będziesz, i on Waszą X. Mość uprzejmie miłować będzie: bo woli Bożej któż się sprzeciwić może? Tom ja według mojej dawnej przeciw W. X. M. uprzejmości z powiną uniżonością do W. X. M. pisać umyślił“¹⁾.

A później już nie w liście prywatnym lecz w dziele ku wiecznej pamięci pisze: „znamy wszyscy W. Kr. M. bogobojność... rzadkie w młodych zamiłowanie czystości; znamy dowcip, pamięć wielką, roztropność; jest cierpliwość. Ze krwią też królewską wlane jest w W. K. M. serce wielkie, cnoty królów Jagiellonów, Władysławów, Zygmuntów“. Tym podobnych pochwał więcej jeszcze mieści się rozrzuconych w dziełach.

¹⁾ Listy, str. 251. P. Skarga Cardinali Georgio Radziwiłł, Episcopo Vilenensi. Cracovia 13 Januari 1588.

Uczuć tych, nie z oficjalnego przymusu czy dworactwa czy pochlebstwa — broń Boże — ale z głębi serca rzetelnie płynących, już do końca mimo zawodu, ciężko przeżywanych chwil, mimo rażących politycznych błędów królewskich nie zmienił.

W ciągu 23 lat kaznodziejstwa nadwornego podkreślać będzie przy każdej sposobności cnoty królewskie, wzbudzać będzie ku królowi szacunek; wiernym mu zostanie do śmierci i do śmierci wytrwa niezmiennie przy swych zasadach monarchiczno regalistycznych.

Na mocy urzędu i godności kaznodziei dworskiego i sejmowego jest Skarga towarzyszem i opiekunem duchownym, nauczycielem i mentorem króla; jest stróżem prawowierności i czystości obyczajów dworu. Z tego tytułu konsekwentnie przypomina królowi prawa Boskie, obowiązki panującego; więc radzi, przestrzega, chwali i upomina poufnie czy nawet publicznie. W całym ciągu urzędowania swego z przywilejów tych i praw nigdy nie rezygnował; zawsze wykonywał je godnie, z powagą, rozumnie, umiejętnie, sumiennie i nieustraszenie. Przed sądem świata, jakby przed trybunałem Boskim spowiedź generalną odprawił z tego poselstwa, w czym i program umieścił i sposób wykonania. „Panie, posłałeś mię do dworu królewskiego, do Zygmunta III Pana dwu wielkich królestw, do domu y senatu y rycerstwa y sług y poddanych jego. Nauczałem, upominałem Pana swego, pomazańca Twego, na którym nawięcey należało od Ciebie, y Twoim Boskim imieniem, aby Ciebie znał... aby sobie mądrości i rozumu prosić u Ciebie y nabywać staraniem pilnym na tak trudne i ciężkie rządzenie umiał, aby się w boiaźni Twoiej i we wszystkiej pobożności utwierdzał i kochał, ...kościółom Twoim i wierze świętey obronę wszelaką y wysługę czynił, wedle praw Twoich panował, sprawiedliwości y karności nie ustępował, miłość uprzejmą ku poddanym i ku prawom ich zachował y prace żadney y czuyności w obmyślaniu dobra pospolitego y obrony a zachowania w całości korony wszystkiej nie żałował, aby się w mądrych i bogoboynych kochał y rady ich używał, pochlebstwa się strzegł, w próżnowanie się y w rozkoszy nie wdawał, duchowne y świeckie urzędniki y sprawce ramienia swego pobożne y dobre wszędzie stawiał... y obiecywałem mu Jezusie Chrystusie mocną rękę Twoią nad nim“. W dalszym ciągu wyznania tak rzewnego, porywającego mówi: „Wracam się do Ciebie Nayiaśniejszy i Miło. Królu, ukazując iako

się sądu Bożego boię, ieślim co boiaźliwie, nieroztropnie, nie-dbale sobie na tym wielkim powołaniu postawił a wiernym i mą-drym robotnikiem nie był. Jeślim się na maiestat W. Kr. M. prze-straszył, a tego co P. Bóg kazał do W. K. M. nie mówił... abo ieślim mówił a nie z taką roztropnością i wiarą iako było po-trzeba. Jeślim nie usłuchał głosu Bożego, którym mię umacniał, mówiąc: mów wszystko, co każę, a nie boy się ich, bom ia z Tobą iest“ ¹⁾. Wzbudź się Kr. M. ku wdzięczności y więk-szej służbie Bożej na dobre pospolite poddanych swoich.

Dowód niezbity, że Skarga obowiązek kaznodziei, w duchu posłannictwa Bożego spełniał, co potomni wyraźnie stwierdzili: „w twoich wiegach jednego słówka niemasz, któreby dla pochleb-stwa prawdy uchybiło albo dla bojaźni dzielność utraciło“ ²⁾. Pierwsze rady, uwagi we formie prośby wyraził kaznodzieja pu-blicznie na wstępie swego urzędowania podczas kazania, wygło-szonego 31 stycznia 1588 z powodu zwycięstwa, nad arcyksię-ciem Maksymilianem odniesionego.

Po modlitwach dziękczynnych, po napiętnowaniu wyrodnych synów, którzy obcej broni na ojczyznę matkę nie wahali się pod-nieść, poprosił króla, aby żywych według zasług wynagrodził; kaleki, wdowy, sieroty zaopatrzył; nabożeństwa za poległych urzą-dził i ustanowił pamiątki. W myśl kaznodziei postąpił Zygmunt III, zaczynając od Zamoyskiego, którego po królewsku obdarzył.

Najdonioślejszy wpływ ze wszystkich, jaki udało się Skardze kiedykolwiek wyrzucić, był następujący: Wiosną 1589, wyjechał Zygmunt III. do Rewla na wezwanie ojca Jana III, króla szwedzkiego. Skarga był mu w tej podróży z całego otoczenia dwor-skiego najbliższym i najmiłszym. Wnet przekonano się o tem. Po ceremonialnych powitaniach ojca ze synem gruchnęła zgoła nieo-czekiwana, niesłychana wieść, zakrawająca na żart lub mistyfika-cyę — wieść, że Zygmunt III na usilne życzenie ojca w obawie utraty dziedzicznego szwedzkiego tronu, porzuci Polskę dla Habs-burgów. Decyzja była już ustalona. Można sobie wyobrazić kon-sternacyę dworzan. Ich błagalne prośby nie wzruszały królów. Jedyny i ostatni ratunek w Skardze. Kaznodzieja stanął na wyso-

¹⁾ Kazania na niedziele i święta całego roku X. P. Skargi S. J... Za dozwoleniem starszych, w Krakowie w drukarni Antoniego Piotrkowczyka 1595.

²⁾ Kaz. Przyg. wydanie 1738, Przedmowa wydawcy.

kości zadania. Jakby natchniony, skreślił powagę sytuacji, nieobliczalnej w następstwa, któremi są bezkrólewie, elekcyja, wewnątrz rebellion a zewnątrz, jak słyhać, napad Tatarów, a za nim blizka wojna turecka. Przekonywująca argumentacyja, gorąca prośba, podparta groźbą kar boskich za krew i cierpienie ludu, wzruszyły Zygmunta III, który się w postanowieniu zachwiał, a ojciec też, rozmyśliwszy się, więcej nie nalegał¹⁾. Został król a przy nim Skarga. Gdyby nie to, nasuwa się mimowoli pytanie, czy mieliśmy cudowne kazania sejmowe; czy usłyszeliśmy wyroki boskie, ustami Skargi głoszone i — równocześnie drugie pytanie bez odpowiedzi — jakim korytem popłynęłyby dzieje Polski, a w niej dzieje kościoła.

Po tej aferze uważał kaznodzieja za stosowne królowi młodzieńcowi znów poradzić: „mądrych tylko a wiernych i biegłych w rzeczach pytać o radę²⁾. Mądre a dobre a nie pochlebne około siebie bawić³⁾ ...i takim dostojęństwa oboje duchowne i świeckie zlecać... z kazania, z czytania, z rozmów mądrych i rzeczy świadomych i rycerskich ludzi wiadomości, ostrożności i dowcipu sobie przyczyniać, łupieżcom i drapieżnym owiec nie poruczać... pochlebniki i łagodną chytrą surowością twarzy płoszyć, skarb mnożyć a próżnych się utrat strzedz, rycerskie zabawy i rzemiosło wojenne fundować; rozkoszami i próżnowaniem gardzić; złoczyńcom srogość a cnocie i dobroci i godności, nauce i mądrości przyjaźń pokazywać; ludu się swego jako dzieci rozmiłować. To są pańskie okrasy wielkich królów, któremi królestwa zamieszane do rządu przywodzą, zachwiane podnoszą“⁴⁾.

Piękne zasady, wszczepiane królowi, literalnie nie mogły być zastosowane w praktyce zawsze dla intryg dworskich i kamaryli.

Po tryumfie politycznym, zasadniczym w Rewlu 1589 odniósł Skarga tryumf religijny t. j. uzyskał przywrócenie w Rydze siedziby Jezuitów lecz 1592 poniósł lekką porażkę, ponieważ małżeństwo króla z arcyksiężniczką Anną sprowadziło sejm inkwizycyjny, na którym był między młotem a kowadłem. Musiał

¹⁾ U Załęskiego, Jezuici w Polsce. T. I. str. 468.

²⁾ O rządzie i jedności kościoła Bożego... Pisanie X. P. Skargi R. 1590. Przedmowa str. 3.

³⁾ Kazanie na niedzielę VI. po Trzech Królach str. 77.

⁴⁾ O jedności kościoła.

przy pomocy nuncjusza Malaspiny odegrać niewdzięczną rolę pośrednika między Zamoyskim a królem, czego następstwem było pojednanie ¹⁾), szkoda, że nie szczere.

Już odtąd nie czuł się swojsko i tylko z konieczności godził się z losem. Jednak z okazji zaślubin Zygmunta III z arcyksiężniczką uczcił dom Habsburski słusznie i poważnie, a młodej królowej Annie uważał za stosowne wskazać obowiązki w nowej ojczyźnie ²⁾).

O unii kościelnej myślał Skarga od dawna, do jej zrealizowania zachęcał Stefana Wielkiego, który myśl religijną włączył do swego programu politycznego, a gdy opatrzność nie dała mu jej w życie wprowadzić, kaznodzieja nadworny zwrócił się do króla J. Mości Zygmunta III z nowem dziełem, „tę jakąkolwiek pracę moję, prosząc pokornie, abyś W. K. M. z miłości, którą W. K. M. ma ku poddanym swoim... y ku rozmnożeniu chwały Bożej, tej się jedności kościelney zgody rozmiłował... i pomoc czynić raczył ³⁾“.

Wdzięczne i niezmiennie ważne podał królowi zadanie do spełnienia — podstawa monarchii silnej, jeżeli tylko za protekcją królewską trudniejsze niż heretyków przyjdzie nawrócenie schizmy. Aby zachęcić króla do czynu tłumaczył dalej, że „mało jest, którzyby kościołowi Bożemu uprzejmie do zbawienia dusz ludzkich i rozszerzenia chwały Bożej pomagali. Jeszcze mniej, którzyby wierną miłość matce swey ojczyźnie i rzeczypospolitey pokazywali. A tych wiele, którzy kościelną miłość rozrywają ⁴⁾“.

Król uległ wpływowi a Skarga z otuchą niejaką patrzył w przyszłość i pod tem wrażeniem pisał: „Dziwujemy się wszyscy szczęściu od P. Boga danemu W. K. M. osobliwie, że na królestwo to powołał... niepokalanem od heretyków zachował... z czego daje P. Bóg nadzieję, że wiele w tym królestwie naprawić może ⁵⁾“.

¹⁾ SS. Rerum Pol. t. VII, str. 158.

²⁾ Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu na każdy dzień przez rok... X. P. Skargi... teraz znowu trzeci raz do druku podane R. 1592.

³⁾ O Rządzie i jedności kościoła Bożego... Pisanie X. P. Skargi S. J. 1590 roku.

⁴⁾ Tamże.

⁵⁾ Tamże.

Dużo sobie obiecywał, nie dziw — było to przecież u progu panowania młodziutkiego króla i u progu jego kaznodziejskiego posłannictwa. Dzieło unii przyszło do skutku w pięć lat potem 1595 tylko częściowo, bez spodziewanych korzyści, ponieważ znalazła zaciętych przeciwników wśród schizmy, popieranых silnie przez heretyctwo polskie.

Za protekcją Skargi Hypacemu Pocielowi i Cyrylem Terleckiemu, biskupom wschodniego obrządku, do Rzymu wysłanym w celu przedłożenia unii papieżowi, wypłacić król kazał 600 florenów na drogę ¹⁾ i pismo wręczył do Klemensa VIII ²⁾. Skarga znów prosił generała Aquavivę... „ut hoc negotium apud sedem apostolicam promoveat et his episcopis, viris optimis et constantissimis et animarum zelatoribus omne suum consilium et opem accomodet“ ³⁾.

A historia założenia kościoła św. Piotra w Krakowie, czy dostatecznie spopularyzowana? Czy wielu wie, komu Kraków zawdzięcza swój pomnik?

Skarga to zasługa. On wysnuł myśl budowy tej świątyni, upatrzył miejsce, na którym wzniesiony kościół mógłby być dobrze widziany z zamku i z właścicielem tego placu Joachimem Ocieskim jeszcze 1594 w Lublinie omówił ewentualne kupno ⁴⁾, a w końcu zwrócił się do króla z gorącą prośbą o zrealizowanie chwalebnego projektu ⁵⁾. Po 14 dniowym namyśle zgodził się król ochoczo 17 października 1595 zaproponowaną fundację wzniesić własnym kosztem ⁶⁾. W tym celu kazał zaraz zakupić upatrzoną parcelę i donieść generałowi w Rzymie ⁷⁾.

¹⁾ Listy, P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J. Cracovia 27 Septembris 1595.

²⁾ U Wielewickiego, t. I, str. 203.

³⁾ Listy, str. 260.

⁴⁾ Tamże, P. Skarga, Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J. Lublinum 5 Julii 1594, str. 255. Est hic Lublini ille dominus Ocieski... locutus sum cum illo... consensit in venditionem, tractandum erit cum illo.

⁵⁾ Tamże. P. Skarga Cl. Aquavivae. Cracovia 19 Octob. 1595, str. 262... Tentavimus Regiam Maiestatem, ego maxime... audatiorem fecimus.

⁶⁾ Tamże... per 14 dies se esse deliberaturum. Itaque 17 mensis Octobris cum summa animi alacritate... respondit: suscipere se libenter hoc onus foundationis nostrae.

⁷⁾ Tamże... iussitque, ut haec Vestrae Reverendae Paternitati denuntiarem: Et iam etiam mihi commisit, ut coeptum iam a me contractum... perficerem.

Skarga w lot życzenie królewskie wykonał, a w liście do generała wyraził prośbę, aby królowi podziękował osobno ¹⁾. Budowę prowadził brat Józef Britius, później brat Jan Bernardoni z lombardzkiego miasta Como.

Po 10 latach t. j. w 1605 ²⁾ ukończono okazałą świątynię, na którą król, z zadowoleniem patrząc dzień w dzień z zamku, różne proponował w czasie budowy zmiany ³⁾. Tak powstała świątynia na wiekiustą chwałę króla, na ozdobę Krakowa, na pożytek i zbawienie wiernych i na grobowiec dla Skargi. Dodatkowo wyniki przypisywał kaznodzieja swemu wpływowi i radował się, ... a osobiście mam wielką pociechę pracy twojej, gdy patrzę na W. K. M. pobożność, bojaźń ku P. Bogu i ochotne do służby Bożej serce i do najwyższych sakramentów uęszczanie; gdy patrzę na sprawiedliwe panowanie, na trzeźwość i mierność i odmiatanie zbytków i nieprzystoinych rozkoszy — na jałmużnę i miłosierdzie, na pokorę ku P. Bogu, które wielkie cnoty acz z łaski Bożej z dobrego wychowania i dobrej natury W. K. M. wyrosły, jednak słuchanie pilne słowa bożego, w którym się W. K. M. kochasz, ten ogród polewa i rozmnożenie mu od Boga dać ⁴⁾

Skarga sprawił, że klasztor Brygidek w Gdańsku mocą dekretu królewskiego 1596 odzyskał folwark, przez magistrat tegoż miasta zabrany. Za tę skuteczną instancję dzięki Skardze złożył Hieronim Rozdrażewski, biskup kujawski ⁵⁾. Nie tylko w Polsce ale i poza granicami znano Skargę, o jego wpływowem i poważnem stanowisku na królewskim dworze wiedzano dokładnie. Pukano też do niego niezliczone razy, usuwające się często z pod kontroli.

Z Anglii Jezuita Garnet przez posła Stanisława Cikowskiego, podkomorzego królewskiego, bawiącego w Londynie 1604, błagał listownie Skargę a za jego pośrednictwem Zygmunta III i kan-

¹⁾ Tamże... modo Vestra Paternitas Reverenda... ipsius Maiestati scribat et agat gratias.

²⁾ Wielewicki, t. I, str. 268, t. II, str. 101.

³⁾ Listy, str. 262... Locus ille placet multum ipsius Mti et ex sua arce illum saepius perspectans varias in mente aedificationis disponit formas.

⁴⁾ Kazanie na niedziele, 1595.

⁵⁾ Tamże, Hieronim. Rozdrażewski, Episcopus Cuiaviensis, P. Skarga. Vladislavia 7 Februarii 1596 str. 263 i tamże, Hieronimus Rozdrażewski eppus Cuiav. Sigismundo III Regi Pol. Vladislavia 12 Februarii 1596.

clerza Zamoyskiego o wstawienie się u króla Jakóba I za okropnie prześladowanymi katolikami w Anglii¹⁾. Skarga gorąco zajął się tą sprawą i dopilnował wysyłki pisma z kancelaryi królewskiej w tej materji do dworu angielskiego, czego dowodem list do Zamoyskiego... „Na onę pokorną moję prośbę do króla Anglii za bracią naszą i innymi katolikami zrozumiałem, co W. M. mądrze radzić raczył, ale jako się na końcu dołożyło jako tako tedy lepiej, iż W. M. cokolwiek napisze. Jużbyśmy byli posłali list w tejże materji króla J. M. ale czekać będziem na list W. M., który za pomocą Boską mieć będzie powagę niemalą u tamtego Pana“²⁾. Listy skutku oczekiwanego nie odniosły, ponieważ, jak wiadomo, prześladowania nie ustały, ks. Garnet zaś był w Londynie ćwiartowany³⁾.

W otoczeniu królewskich osób dziwnie błogi wpływ wywierał, i urok i zaufanie do siebie rozbudzał. Może więcej z tego tytułu niż z urzędu kaznodziei duchowe posługi na dworze spełniał. Przy łożu Anny Jagiellonki, która zmarła 9 września 1596 i w dwa lata potem przy łożu królowej Anny zmarłej 10 lutego 1598 r. czuwał, pocieszał, św. sakramentami zaopatrzył i obie w kazaniach pogrzebowych z godnością jak prawda i sprawiedliwość nakazywały i powaga chwili, uczcił.

Króla pogrążonego w żalu z powodu przedwczesnej śmierci królowej umiał pocieszyć; w zboliałą duszę królewską balsam ukojenia wlewał — „...w tobie krew Jagiełłowa po matce zostając, do ciebie się krew wielkich królów naszych polskich i z królestwem ich przenosząc — Niechże w tobie żyje Jagiełło i w synu namilszym ożyje Władysław“⁴⁾. — „Chwała Tobie Jezu Chryste, iż nam Władysława zostawujesz, który dom króla naszego zbuduje i koronie pociechy wielkie przyniesie“⁵⁾, głosił kaznodzieja nad grobem Anny Jagiellonki i Anny Rakuszanki.

Albo znów popadającego króla w zniechęcenie, apatyę z przyczyn politycznych, gorliwie krzepił, na duchu podnosił,

¹⁾ Tamże, De epistola Henrici Garneti S. J. ad P. Skargam... ut rex Pol. eiusque cancellarius intervenirent apud regem Angliae pro catholicis...

²⁾ Tamże, P. Skarga Ioanni Zamoyski, Cancellario Regni. Cracovia 12 Aug. 1604.

³⁾ U Segañskiego, Działalność Skargi na tle listów, str. 100.

⁴⁾ Kazanie na pogrzebie Anny Jagiellonki.

⁵⁾ Kazanie na pogrzebie Anny Rakuszanki.

choć sam widział w okół złości, zdrady, tchórzostwo, nieprawność, starał się przekonać, że „niemasz Nayiaśniejszy królu narodu, któryby Cię więcej miłował... czując krew polską w Tobie... miłuy i łaskę pokazuy temu narodowi“¹⁾).

O ile z przytoczonych przykładów wnosić można, król skłaniał się do rad Skargi, szukał ich, czekał na nie, obejść się bez nich nie mógł. Uległ przecież w tak zasadniczej kwestyi jak ta, w Rewlu 1589 planowana, porzucenia Polski. Obok wzorowego posłuchu zdrowych rad miał król momenty bezprzykładnie spokojnego uporu, niewzruszonej woli, godnej lepszej sprawy. Źródła dziejowe stwierdzą niejedno; w listach Skargi mieści się jeden znamieny przykład. Od 1602 planowano małżeństwo króla z arcyksiężniczką Konstancją, siostrą zmarłej królowej. Skarga wobec tego zajął stanowisko opozycyjne, wyczerpał bezskutecznie cały zasób argumentów w poufnych²⁾ rozmowach z królem w ciągu trzech lat, aby do związku nie dopuścić... „A tali matrimonio me fuisse semper et esse alienum, ipsa Regia Maiestas bene habet perspectum. Nam audivit me non semel privatim in palatio sibi contradicentem et rationes multas etiam allatis libris SS. Patrum afferentem, ne id tentaret....“³⁾).

Nie pomogły perswazyje, że tego ani szlachta ani pospólstwo, słowem, z wyjątkiem tych, którzy na zyski upatrzone liczą, nikt nie pochwali. Heretycy głowy podniosą śmieiej, wyszydzą prawa kościelne, zwiększy się odszczepieństwo; za królem pójda inni katolicy; niebłogosławieństwo spadnie, czego dowodem Zygmunt August; zagrozi sobie drogę do tronu w Szwecyi, gdzie podobne małżeństwa są surowem prawem zakazane⁴⁾. Nie pomogła groźba, że to przyniesie duszy potępienie wiekuiste, a państwu nieszcześnie, ponieważ polityką austryacką zaostrzy zaciętość opozycji⁵⁾.

¹⁾ Dziękowanie kościelne za zwycięstwo nad Michałem Multańskim Jana Zamoyskiego 20 paźdź. 1600, str. 40.

²⁾ Segañski, Listy, P. Skarga Claudio Aquavivae Praep. generali. Cracovia 14 Augusti 1605, str. 271... Nihil dixi publice...

³⁾ Tamże, str. 169.

⁴⁾ Tamże, str. 270.

⁵⁾ Tamże, str. 269... ne id tentaret, quod salutis animae eius et felicitati externae et regno ipso afferre magnum possit detrimentum.

Nie wygrał, chociaż ostatnią jeszcze wytoczył armatę — groźbę, że dwór opuści; króla zranił ale nie zmienił¹⁾. Trzy lata słuchał Zygmunt III tych peror, a równocześnie bez skrupułu czynił przygotowania do ślubu. Wreszcie po wysłuchaniu ostatniej na ten temat egzorty, spokojnie, bez uniesienia, bez najmniejszego znaku gniewu²⁾... „Accipiebat benique, quae dicebam et nihil aliud apponebat, quam Summi Pontificis non tantum consensus sed etiam invitationes ad tales nuptias“³⁾. Placówka była stracona. Tylko w Bogu jeszcze pokładał ufność:... „Respiciet Omnipotens pietatem et bona opera optimi regis... et non tradet eum in haec desideria cordis eius. Oremus pro illo ferventissime“⁴⁾.

Może to jedyny moment, który w stosunku do króla przyniósł Skardze rozgoryczenie, żal i oburzenie; moment tem tragiczniejszy, że musiał z rozkazu przełożonych dalej zostać we dworze.

Senat z gronem wyższych dostojników tworzył większość, ze 142 członków złożoną, królowi oddaną, więc uchwalił małżeństwo, które przyszło do skutku w listopadzie 1605 r. Opozycja, z 30 członków złożona, z Zamoyskim i Zebrzydowskim groźnie się mobilizowała. Skarga z opozycją nie miał nic wspólnego, ale oglądała się na niego, czekała rychło publicznie zacząć ten związek piętnować. On milczał⁵⁾ nie tylko dla tego, że mu zakazano⁶⁾, lecz dlatego jedynie, że zgrzeszyłby przeciw własnej godności, własnym zasadom rojalistycznym.

Wiele z jego przewidywań spełniło się. Nowy dwór rakuski uformował kamarylę, w której rej wiodła Marya, matka królowej, kilku dworaków, i Urszula Mayerin⁷⁾, zausznica osławiona królowej Anny, a teraz Konstancyi. Kamaryla podsycala gospodarką ekskluzywną niezadowolenie. Spór między królem,

¹⁾ Tamże, str. 27. Nullum hactenus alienati a me animi regii signum deprehendo.

²⁾ Tamże, 269.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Tamże, 271.

⁵⁾ Tamże, str. 271... nihil dixi publice, nec dico, licet hoc a me omnes expectent...

⁶⁾ SS. Rerum Pol. t. x. str. 32... monitus erat P. Scarga a suis superioribus, ut de hoc matrimonio nihil penitus in contrarium loqueretur...

⁷⁾ Seguński, Listy, str. 271... quae cum omnium scandalo et parvo honore retinetur.

ganiąc ustawy państwowe, miesza się w sprawy świeckie, a mieszając stale we dworze, sprawia, że wszystko dzieje się podług jego i Jezuitów woli ¹⁾).

Dlatego zażądali wypędzenia Skargi ze dworu, a Jezuitów w ogóle z państwa ²⁾ lub ograniczenia ich pobytu do kilku miast. W razie nie spełnienia tych i innych postulatów zagrozili królowi wypowiedzeniem posłuszeństwa ³⁾. Warunki, zbadane przez osobną komisję senatorską ⁴⁾, uznane zostały za niegodne i odrzucone jednomyślnie ⁵⁾.

Prześliczną a energiczną dał im odprawę Skarga w Wiślicy. Zbił ich fałsze we wszystkich punktach w kazaniu 17 września z wielkim aplauzem słuchaczy ⁶⁾, a 1607 w dziele „Próba Zakonu“ rozwinął jeszcze szerzej.

...„Oto grzechy jawne... pod obłoki się podniosły i pomsty wołają. Swawolność, nieposłuszeństwo górę wzięło, prawa się łamą, sądy i sprawiedliwość wypychają, królewska moc i władza senatorska poważność upada“ ⁷⁾.

Pod Janowcem napadnięci rokoszanie 6 października 1606 ulegli bez bitwy. Bezkrwawe zwycięstwo odniósł Skarga w Wiślicy, a król w Janowcu ⁸⁾.

Z polecenia królewskiego poszedł na colloquium do niektó-

¹⁾ Tamże, P. Skarga, Claudio Aquavivae, Praep. Gener. S. J. Vislicia 20 Septembris 1606, str. 276 i 277. Iesuitas esse patriae proditores... consilia cum rege de proditione regni ad Austriacos conferunt... in aula omnibus se negotiis saecularibus immiscent et eorum arbitrio omnia gerunt in palatio, in quo sunt continui, quod absolutum dominium in concionibus persuadeamus, quod leges patrias reprehendamus... quod tumultus et seditiones in populo excitemus.

²⁾ Tamże, str. 277... Postularuntque, ut in nos gravissimas poenas rex edicat: exilii... et ut ab aula relegemur.

³⁾ Tamże... str. 275... ut, si regnare vellet, eas quam primum impleret.

⁴⁾ Tamże, str. 275, examinata sunt a senatu...

⁵⁾ Tamże, str. 275, itaque ab omnibus uno ore conditiones illae damnatae ac reiectae sunt. 277... rex cum senatu et nobilitate reiecit...

⁶⁾ Tamże, str. 276, et ego... refutavi... excepta sunt mea verba ab omnibus magno applausu et satisfactione

⁷⁾ Próba Zakonu S. J. pisana z poruczenia starszych, str. 167.

⁸⁾ Segąński, Listy, str. 278. Scripseram... de insigni et incruenta regis... victoria ex rebellibus reportata.

rych podejrzanych senatorów ¹⁾, do Zebrzydowskiego zwłaszcza mimo niebezpieczeństwa.

Zdawało się Skardze, że go ułagodził, a dla zakonu usposobił przychylnie ²⁾. Faktycznie nic nie wskurał ³⁾. Zebrzydowski poszedł pod Jeziornę i Guzów, gdzie 6 lipca 1607 doznawszy porażki, poddał się.

Dla Skargi bolesną była ta afery dziejowa. Wstrząsnęła jego istotą do głębi duchowo i fizycznie „*me hodie tota nocte febrim esse passum* ⁴⁾“. Tem boleśniej, że zakon, dla którego użył całej powagi i wpływu, wyparł się jego programu dla rokoszan. Na dowód, nieszczerzy, rozumieć trzeba, wspólności poglądów z nimi, w nieobecność Skargi wydał Kazania sejmowe, nieudolnie ocenzone i bez Kazania VI. o monarchii. Guzów to nie pogrom, ale zwycięstwo rokoszu i anarchii, a nie zwycięstwo lecz pogrom władzy królewskiej i rojalisty Skargi.

Ten jednak, mimo uległości dla przełożonych, jakby im na przekór, nie liczył się z ich cenzurą ani rokoszan nie ułakł się; owszem nie ominął żadnej sposobności, żeby jednym i drugim nie przypomnieć zasad, którym wiernie pracę życia całego poświęcił.

Więc w przedmowie do wydania siódmego „Żywotów Świętych“ 15-letniemu królewiczowi Władysławowi przyznając sukcesę po ojcu, niemal apoteozował monarchię ⁵⁾, a znów w Kazaniu „Na moskiewskie zwycięstwo“ przypominał: „niesprawiedliwości, łupiestwo, obciążenie poddanych, łakomstwo, lichwa, zdrady, mężobójstwa, nieczystości, zbytki i hardość, nieposłuszeństwa wszędzie z brzegów wylały“. Co do osoby króla powtarzał nieraz już głoszone zasady: „...„Wielce się nieżyczliwym ojczyźnie i nas wszyt-

¹⁾ Tamże, str. 276... *egi cum quibusdam proceribus mihi suspectis et ore-tenus et per literas.*

²⁾ Tamże, str. 280... *ideo me ad molliendum regia Maiestas miserat. Audivit a me sacerdotalia verba, libera et vera... visus est compungi... et nostrae societati reconciliatus.*

³⁾ U Wielewickiego t. II, str. 117... *Invisit illum in arce Lanckoronensi commorantem, multa gravissima argumenta persuasionis coram eo attulit, sed nihil effecit.*

⁴⁾ Listy, str. 274.

⁵⁾ Żywoty Świętych Starego i Nowego Zakonu... Przez X. P. Skargę S. J. przebrane, uczynione i w język polski przełożone i teraz znowu od niego po siódmy raz do druku przejrzane... Z pozwoleniem starszych. w Krakowie 1610.

stkich nieprzyjacielem okazuje, kto króla z serca nie miłuje, kto szemraniem i nieżyczliwością i podejrzeniem omylnym słowa jego psuje. Boga się bojmy, mówi Piotr św., a króla, jako Boskiego namiestnika i ziemskiego Boga poszanujmy“¹⁾).

W zakresie polityki rakuskiej Skarga wbrew fałszom roko-szan, nie był z królem w zgodzie. Zachowanie się jego w Rewlu 1589, potem wobec małżeństwa króla z arcyksiężniczką Kon-stancją 1605 jest tego klasycznym przykładem. Spory pęk świa-tła rzuca na to także stosunek Skargi do Zamoyskiego. Ten sto-sunek od ostrego występu Zamoyskiego na sejmie inkwizycyjnym 1592 przeciw królowi a pośrednio i przeciw Skardze powinienby, logicznie wnioskując, być nieprzyjaznym, jest tymczasem nadspo-dziewanie do ostatka serdeczny, szczery, czego wymownym świa-ductwem kazania i listy Skargi do Zamoyskiego i ofiary Zamoyskiego na rzecz zakonu.

...„Nie ciężałyć lata, młodość się Twoja odnowiła“, mówi ka-znodzieja, „gdyś o swoiey braci niebezpieczności usłyszał, gdyś się nad niesławą koronną uzałił, gdyć nad śmierć własną ojczyzny utrata przykrzeyszą była. Nie zatrzymała Cię ani żona ani miłość zdrowia, wszystko rzeczy pospolitej darował, wszystko, miłuiąc ojczyznę, hoynie wylał, abyśmy wszyscy nie ginęli. Przeto sława twoja wieczna, wszyscy wołamy hetmanowi długie dni, miłośni-kowi ojczyzny sława wieczna“²⁾). Tak uczcił w kazaniu Zamoyskiego, zwycięzcę nad hospodarem multańskim.

O ile w kazaniu hołd zasługom oddał publicznie, o tyle znów w prywatnych listach obok pochwał i uznania uderzał w strunę serdecznego liryzmu, szczerzej przyjaźni. ...„Bodaj się długo zdro-wie W. M. łątało i trwało. Moje i mnie równych jako pospolite i domowe, innych nie uwesela, ale W. M. wszystkich ochłoda i dobrego pospolitego podporą z łaski Bożej zostaie. Naruszenie tego zdrowia W. M. na posługach pospolitych brać się ma za męczeństwo i wielką u P. Boga zasługę. Znaczna się pokazała łaska Boża nad tym królestwem i nami wszystkiemi, iż nam w tak nieznosnej nędzy onej inflanckiej zdrowia W. M. dochował, na

¹⁾ Na moskiewskie zwycięstwo kazanie i dzięki P. Bogu; Czynione w Wil-nie 25 Julii w dzień S. Jakóba 1611 na przyjazd szczęśliwy króla J. M. przez X. P. Skargę S. J. w Krakowie 1611.

²⁾ Dziękowanie kościelne za zwycięstwo nad Michałem Multańskim, dane od P. Boga tej koronie 1600.

którym wszystko dobre nasze zawisło. Przymnażay że go P. Bóg, a jako słońce niech nam wszystkim świeci i nadzieją o zatrzymaniu tej rzeczypospolitej polskiej zagrzewać raczy“. Z następujących słów wypływa ich troska wspólna o sejmy i wojsko „Troskanie o nasze nieporządki na sejmie wszyscy mamy wspólne ale W. M. ma większe, który goręcej ojczyznę miłujesz i głębiej i ostrzej w jej potrzeby i niedostatki patrzysz... O uspokojenie żołnierstwa troskliwie myśli, jak zrozumiem, król J. M. ale ręki i pomocy W. M. potrzebuje. Nie oddalaj W. M. do końca posługi swej P. Bogu, królowi J. M. i ojczyźnie złotej miłej...

Żali się też.... „Starość mię już przemaga, a o dworskich i idących sprawach ledwie co wiedzieć mogę, radbym się... gdzie głęboko skrył... od króla J. M. wyprosić się trudno“¹⁾.

W odpowiedziach dostrajał się Zamoyski do tego akordu, niezmuszany z pewnością, skoro kolegium w Jarosławiu, a więc przez Skargę założonemu, hojne słał datki i Skardze odpisywał... „Miałem przez pana Łączyńskiego list W. M. mego Miłościwego Pana, mnie wielce ucieszny, i poznałem po nim niezasłużoną ku sobie łaskę W. M., za którą uniżenie i pokornie dziękuję...

...Upomniał mnie nasz X. Prowincyał²⁾ pisanem swoim, abych W. M. pilnie dziękował za jałmużnę, posłaną Collegium Jarosławskiemu“³⁾.

Ten liryzm serdeczny — spowiedź... „od króla J. M. wyprosić się trudno“ a znów od Zamoyskiego list „wielce ucieszny, ...niezasłużona łaska“... to nie konwencyonalizm — nie polityka chłodna, wyrachowana, przymusowa — to miara harmonijnie różnych pragnień w miłości ojczyzny i miara szlachetnych, stałych zasad; choć środki były odmienne, cel świecił im jeden: wielkość, sława ojczyzny. Życie oddać w usługach i w walce dla niej Skarga piórem, Zamoyski mieczem, byli zawsze gotowi obaj, nieustraszeni rycerze.

Skarga pragnie monarchii na dynastyi opartej — Zamoyski na zasadach republikańskich. W idei monarchiczno dynastycznej

¹⁾ Listy, P. Skarga Joanni Zamoyski, Cancellario Regni, Supremo duci exercituum. Cracovia 10 Junii 1603 str. 265.

²⁾ Decius Strinerius, provincialis Poloniae 1603—1608.

³⁾ Listy, str. 268. P. Skarga Joanni Zamoyski, Cancellario Regni. Cracovia 12 Augusti 1604.

kryje się miłość Skargi dla Zygmunta III i królewicza Władysława. Dla tej idei kocha Skarga króla mimo różnych przykrości jak matka jedynaka, choćby rozkapryszonego, upartego. Zamoyski nie lubi króla za politykę i za niewdzięczność. Z tych przyczyn politycznych stoi Skarga o niebo wyżej od Zamoyskiego. Do życia obu tych mężów, wniósł Zygmunt III dużą dozę rozczarowania, żalu, zawodu. Bezsprzecznie wpływ skargowski właściwie wycisnął znamię na królu co do szczerze katolickich zasad i zachowania bez obłudy czystości obyczajów. Dwór w takich warunkach musiał się kształtować w duchu i po myśli króla i Skargi. Zażaleń w tym kierunku nie wygłaszał kaznodzieja, owszem... „u dworu z łaski Bożej kacerstwa takiego przystępu nie mają, że ledwie już kilaś dworzan heretyków zostaje. Pobożność się i bojaźń Boża z przykładów Pańskich rozmnaża, pijaństwa i zbytki ustają, mierność i trzeźwość górę wzięła ...dobre się uczynki miłosierne rozmnażają... przykłady złymi duchownych dworskich żaden się nie gorszy ale raczej każdy się buduje, z dworu wszystkiego cnoty królestwu wszystkiemu świecą“ ¹⁾).

Potęzną i gorącą strugą światła serdecznych życzeń opromieniał kaznodzieja królewicza Władysława. W nim zogniskował swój religijno-polityczny program, on był mu nadzieją lepszej przyszłości, w nim złączą się ideały najznakomitszych monarchów naszych, mniemał, byle tylko otrzymał należyte wychowanie. Wętemu królewskiemu niemowlęciu 54-dniowemu, 1 sierpnia 1595 obok życzeń skreślił rady i przepisy, aby przez nie w przyszłości dorównał swym wielkim praojcom.

Od tego dzieciątka, w którym „...się leje krew nie tylo wielkich królów ale y wielkich cesarzów y monarchów, za czym wielkiey pociechy wszystka korona czeka, gdy zwłaszcza dobre wychowanie przystąpi, na którym wszystko należeć będzie.

Ty synaczku, królem polskim zwany, służyć panu Twemu, który Cię stworzył, w dobrym sprawowaniu ludu jego będziesz. Władnąć masz sławą Władysławie, aby ią z narodem y ludem twoim podniósł a poniżoną podwyższył.

Pobożność y męstwo Jagiella y drugiego tegoż imienia syna jego, który mężnie zdrowie swoje na potrzebie chrześcijańskiej przeciw Turkom u Warny położył, mieć masz, aby z rodzicy

¹⁾ Kazania o Siedmiu Sakramentach 1600.

twemi y z ludem twoim był błogosławiony... ..co się stanie... gdy takie weźmie od W. K. M. ćwiczenie, aby się pierwej człowiekiem być poznał, niżli panem y synem królewskim, aby wiedział, iż jest proch y ziemia y podległy wszystkiey ludzkiey nędzy, żeby się w nim hardość z młodu nie zajmowała, niech się do miłości narodu, który sprawować ma przyucza a do nabywania mądrości y nauk, które do stanowienia w R. P. domowego pokoju y do rycerskiego męstwa na obronę służą wszystkie pracę y pilność obróci.

Mądrzy, pobożni, stateczni, pilni niech przy nim się bawią, aby się nauczył wszystko z radą czynić, swojemu rozumowi nie dufać y za swemi nie chodzić y miękkości się y pieszczoty wszelakiey oduczać a do rycerskiey twardości nie tylo dusze ale y ciało swoje sposobić¹⁾.

W 1603 „Nayjaśniejszemu Królewiczowi Polskiemu y Szwedzkiemu Władysławowi ośmioletnemu“ nowe dał przepisy w 32 przestroгах, t. j. poznać wiarę, szukać rady u mądrych, miłości u poddanych, miłosierdzie okazywać, praw przestrzegać, strzedz się pochlebców, być hojnym, sprawiedliwym, praw słuhać, „które napisz Jezu Chryste na tey białey jeszcze nie zapisaney tablicy y wley ie w serce młode Jasności Waszey jako piękne y niezmasane i niewinnością okraszone naczynie“²⁾.

W 1610 pisze ...„Wielką ze wszystkimi obywatelmi korony tey pociechę mam, iż P. Bóg dał Jasności W. przyrodzony dowcip y duszę do mądrości y cnót wszystkich sposobne“.

Po raz trzeci wznowił życzenia, powtórzył mu dawniejsze z 1603 rady z upomnieniem, „...już z niey wynikaia promyszczy, którymi nadzieje wszystkiego królestwa karmisz i w naukach szcześnie postępek bierzesz, na których się baczenie dobre na rozsądek o rzeczach Jasności Waszey pokazuie. Wzrastayże przeiasny królewski synu w boskiem błogosławieństwie na cieie i na duszy, a te przestrogi wyższey położone już pilniey, jako świętych historye racz czytać. Boć już dał P. Bóg ostrożne nie dziecinne baczenie i rozsądek wrodzony i nabyty, ochota i pilność do nauk póki lata dalsze nie zaydą a czas do nich nie minie przystąpić

¹⁾ Żywoty Świętych... X. P. Skargi 1595.

²⁾ Żywoty Świętych Starego i Nowego Zakonu... Przez X. P. Skargę S. J. przebrane, czynione. Dan w Krakowie w dzień WW. SS. 1603.

ma, aby się co dzień i rozum ostrzył, a znajomości i bojaźni Bożey, która iest początkiem mądrości, przybywało¹⁾).

Królewicz Władysław pod wpływem takim wyrastał na rozu-
mnego, rycerskiego, szlacheznego męża, ogólnie lubianego „Wiel-
kiej po nim pociechy wszytka korona czeka“²⁾).

Oczekiwania nie zawiodły. Władysław IV, szczerzy katolik,
a przecież religijnej zgody pragnął obywatelskiej i w tem już
przewyższał ojca, Zygmunta III. Rycerskością przypominał Wła-
dysława Warneńczyka; szedł śladem Batorego, ideału Skargi, bił
bowiem Moskwę i zaszczytny dla Polski zawarł pokój i wojnę
świętą na Turka gotował. Tego wszystkiego mistrz pragnął.

W kwestyach religijnych, wpływ kaznodziei na dworze był
decydujący. Z tego też powodu była tam jego obecność dla za-
konu pożądaną. Poza zakonem wielu przez Skargę pukało do kró-
lewskiej łaski. Przez niego wyjednali sobie u króla trzej bratan-
kowie stypendyum królewskie, wypłacane kwartalnie z dochodów
żup krakowskich po 65 fl. kwartalnie³⁾, a brat Franciszek zatwier-
dzenie dyplomu⁴⁾. A przecież tak niewinne te prośby kosztowa-
ły go wiele udręczeń, niepewności, czy postępek ten nie sprze-
ciwiał się jego powołaniu, dlatego przedłożenie próśb królowi uza-
leżnił od pozwolenia i uspokojenia ze strony przełożonej władzy⁵⁾.

Dla siebie łaski monarszej nie nadużywał. — On, „którego
czeka komorka w domu ubogich ojców, do której rychło zako-
łać“ — o jedną tylko prosił łaskę — o jeden dar, wprost bez-
cenny — o ciszę celi klasztornej; prosił nieustannie i bezskutecznie.

Czystym, bezinteresownym, bez cienia podejrzeń został. Gdyby
inaczej było, nie zaniedbaliby wówczas i terażniejsi „najserde-
czniejsi“ do epitetów „wichrzyciel“, „rozrywacz sejmu“, „brato-
bójca“ jeszcze dołączyć czwarty „wyzyskiwacz“.

¹⁾ Żywoty Świętych Starego i Nowego Zakonu. Przez X. P. Skargę S. J.
czynione. Wilno w dzień św. Bartł. 1610.

²⁾ Żywoty Świętych z r. 1595.

³⁾ Listy, str. 291, 292.

⁴⁾ Przegląd Pow. r. 1912 str. 205.

⁵⁾ Listy, str. 252. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J.
Varsovia 26 Junii 1593. Antequam me ab aula subtraherem, quaero a Rda Pa-
ternitate Vestra et illam religiose consulo, possem ne aliquod subsidium a Regia
Mte petere pro tribus nepotibus meis pauperibus, ut in scholis erudiri valeant.
Esset ne aliquid contra aedificationem vel vocationem meam? Quidquid Vra
Rda Ptas iusserit et statuerit, per Dei gratiam servabo.

W konkluzji jeszcze raz stwierdzić można, że wpływ Skargi na dworze K. J. Mości był niewątpliwie wielostronny i często skuteczny.

Lecz zjednywanie łask, darów, godności, urzędów i t. d. uważał za rzecz drobiazgową, uboczną, zrobioną en possant. — Nie obojętnie przyjmował wprawdzie wiadomości, że wśród senatorów i wyższych dostojników przeważali katolicy, że znaczenie Jezuitów rosło, i t. p. przecież nie to uważał za cel główny swego pobytu na dworze. Niezgodziłoby się to z jego usposobieniem, nieskazitelnością.

Posłannictwo, za które poczuwał się trwożnie złożyć rachunek przed Panem... polegało na poprawie obyczajów, na wprowadzeniu zgody bratniej, miłości ojczyzny, naprawy ustroju państwa i na uratowaniu przeto Polski od zguby. Tu chciał posłuchu, wpływu; 23 lata walczył o nie. Tu zwycięstwo z rozkoszą opłaci śmiercią męczeńską. Tutaj jednak trud daremny — rozbijał się o serca kamienne, o egoizm, o zaślepienie w anarchicznej wolności. Zasadniczego więc wpływu Skarga nie miał, nie wywarł, walnej kampanii nie wygrał.

Stanowisko Skargi wobec Stefana Batorego a Zygmunta III, pomijając punkty styczne, jak wielka miłość, szacunek, praca, zabiegi około podniesienia uroku monarchów, ma rys zasadniczo odmienny, tłumaczący się względami fizycznymi i duchowymi tych dwóch monarchów.

Batory, mąż w sile wieku, obdarzony odwagą, energią, silną wolą, hartem ducha, wielkim rozumem; ma własny sąd wytrawny, trafny; na ludzi i wypadki patrzy jasno; w postanowieniu idzie do celu, usuwając po drodze wszelkie zapory. Takiemu monarsze tylko ulegać trzeba — z radością słucha się jego rozkazów i ochoczo spełnia się jego wolę.

Wobec tego króla Skarga młodszy, początkujący zakonnik, pokorny, według reguły do posłuchu przeznaczony, nie mógł nie uznać przewagi duchowej, decyzji stanowczej Batorego. Do rady wzywany — radził; do pomocy proszony — pomagał i słuchał¹⁾

¹⁾ Żywoty świętych... X. P. Skargi S. J. Przedmowa 21 Junii 1585 „mię ludzie upominać poczęli, abyeh ie (Żywoty św.) drugi raz wydał, czegom nie mógł tak rychło czynić dla zabaw i dróg moich z posłuszeństwa świętego około pogranicznych fundacyi kościołów... od wielkiego Stefana“...

niby drugiego generała tam nawet, gdzie tylko rozkaz przełożonych obowiązywał. Ponieważ król obawy umiał rozpraszać stanowczym argumentem „ego vobis provincialis ero“. Batoremu w pracy misyjnej i w ugruntowaniu wiary w zdobytych Inflantach był niezbędnym, raz w sferę planów królewskich wciągnięty i wtajemniczony.

Na dworze króla J. M. Zygmunta III Skarga pięćdziesięcikilkoletni, pełen rozgłosu, wsławiony kaznodzieja z prawami i przywilejami dworskimi¹⁾ wobec 20-letniego króla młodzieńca bez zalet Batorego występuje w roli doradcy, nauczyciela, mistrza opiekuna, wychowawcy, ojca duchownego. Nie król lecz kaznodzieja radzi i upomina we formie pokornej prośby.

Wyższością swoją nie drażnił, owszem dowodami szczerej życzliwości ojcowskiej, zabiegami utrwalenia idei monarchii dziedzicznej, naukami, mającemi wszczepić miłość, szacunek do dynastji — takie zdobył zaufanie, że podobnie jak dla Batorego stał się dla Zygmunta III niezbędnym; i ten go w sferę interesów dworskich, prywatnych i publicznych wprowadził.

III.

W niewoli króla J. Mości Zygmunta III.

Urząd kaznodziei nadwornego i sejmowego obejmował Skarga niechętnie; do stosunków dworskich miał uprzedzenie od dawna, od Jagiellonów jeszcze; myśl o życiu dworskiem przejmowała go wstrętem, czego na samym wstępie swego zakonnego życia nie tał²⁾.

Królewski Majestat jako taki wogóle nie imponował mu. W stosunku do Wszechmocy Boskiej oceniał za nieskończenie mały, w stosunku do pospolitych śmiertelników za niestały, niepewny, kapryśny. „Królowie świata tego nie wszystko nam dać

¹⁾ Listy, str. 271... quasi inter domesticos palatii reparator.

²⁾ Listy, str. 34 i 35. P. Skarga Francisco Suniero Viceprovinciali Poloniae. Pultovia 3 Mai 1572... Traxerat me R. P. Rector (Adalb. Beduński) Varsoviarum secum, fere invitum... Obedire volui... Experti sumus summam humanitatem Reverendissimi Cuiaviensis (Stanis. Karnkowski), qui urgebat concionem meam die Apostolorum Philippi et Jacobi, victus obedientia feci... Is eo die... quo nobis... discedendum erat, per... Abbatem Olivae a me petiit... ad manendum Varsoviae sed nil praestare potui; cum mihi etiam res illae aulicae fuerint magno fastidio.

moga, czego potrzeba, zdrowia i grzechu odpuszczenia nie dadzą... i łaska się ich mieni, i potwarzy u nich miejsca mają... „Sprawa z pany y królmi wielkiego baczenia potrzebuie y roztropności, zwłaszcza, kto się rzeczami ich y radą bawi prędko sumienie swoje zgadzając im, obrazi; prędko rozgniewa i lada czem przeszkoda się do dobrego z nimi staje. A kto się łaską iego nie uwiedzie albo kto się gniewem jego nie ustraszy. Bardzo mądrego trzeba, któryby się i gniewu ustrzegł i łaski pańskiej dochować sobie i sumienia swego przy niej nie zawodzić umiał¹⁾. Ileżto wymagało przezorności, rozwagi, odwagi, nieskazitelnosci i niezależności, aby w przemówieniach do króla i senatu, do prostaczków i wykształconych, katolików i heretyków wyrazić, co czuł, co myślał, co wyrazić pragnął i musiał.

Nie brakło mu żadnej zalety, żadnego warunku do spełnienia podobnej misyi. A jednak bał się tego poselstwa, przeczuwał ciężar gniotący i odpowiedzialność wobec współczesnych i przyszłych pokoleń; wobec dynastji i państwa; kościoła i zakonu, którego był sługą powolnym i pokornym wobec Boga.

Wielkość duszy, czystość i prawość charakteru, wzniosłość i idealność umysłu a przy tem asceza, kontemplantacya wykluczały jego kandydaturę na dworaka.

Że mimo wstrętu do życia dworskiego, mimo dokuczliwych przycinków z różnych stron, mimo nieprzerwanego pasma udręczeń duchowych, 23 lat ostatnich życia na dworze spędził, to stać się musiało z woli króla, skutecznie popartej rozkazem przełożonych.

Lecz z drugiej strony należy stwierdzić, że mądrze sobie poczynął, natchniony mocą Ducha św., którego błagał przed każdym występem „kieruj mną Panie i rozumem i językiem moim, abym czynił dzieła Twoje na pożytek zbawienia mego i braci. ...Daj świętą intencję i skuteczną robotę“... Mądrze postępował, gdy „się gniewu ustrzegł i łaski pańskiej dochować sobie i sumienia swego przy niej niezawodzić umiał“.

Mądrze postępował, gdy u króla zdobył najwyższą, nigdy niesłabnącą sympatyę.

Ale ten niewolnik zakonu, duszą i ciałem zaprzędany, w kajdany królewskie, niby złote okuty, miał potężną indywidualność,

¹⁾ Kazanie na dzień św. Stanisława biskupa.

niczem nie dającą się zabić, która do tej swobody z lat Batorego rwała się i — jakby dla ulgi w bólu krzyczała — puście mię. Zaczęło się to już w czwartym roku posłowania, od tego osławionego sejmku inkwizycyjnego 1592, na którym dyssydenci ze zrozumiałych przyczyn religijnych i Zamoyski więcej z osobistej animozji niż polityki wzięli za pretekst do występu gwałtownego przeciw królowi jakieś układy tajne z Habsburgami, omawiane właśnie na zjeździe Zygmunta III z ojcem w Rewlu 1589; i sporniewierali majestat monarszy, którego obrońcą w intencji czystej, bezinteresownej był Skarga. Atak na tym sejmie, przeciw królowi wykonany, zwalczał pośrednio Skargę.

Zabolało go wrogie wystąpienie Zamoyskiego, oddanego niedawno duszą i ciałem królowi.

Z chaosu nieszczejnej polityki, obłudy, kręactwa pragnął niezwłocznie wydobyć się przy okazji planowanej podróży Zygmunta III do Szwecyi na koronację po zmarłym w listopadzie 1592 ojcu, Janie III ¹⁾. Radby wprawdzie król mieć w podróży przy sobie ulubionego kaznodzieję, uwzględniając jednak wiek i osłabienie jego, będzie się widział zniewolonym dać mu urlop na czas swej nieobecności ²⁾. W tej nadziei słał Skarga już z góry prośbę do generała Aquavivy o zupełne zwolnienie go od obowiązków dworskich ³⁾.

Wyjazd królewski nastąpił istotnie w początku sierpnia 1593, a Skarga, jak przewidywano, otrzymał tymczasowo urlop z zastrzeżeniem bezwarunkowego powrotu na wezwanie do obowiązków dworskich i sejmowych. Myśl o tem trwożyła go, w Bogu pokładał nadzieję na odmianę ⁴⁾.

¹⁾ Tamże, Varsovia 26 Ianuarii 1593, str. 252. *Mors regis Sueciae... multa intulil... Constituit omnino... rex noster ire in Sueciam ad capiendum regnum.*

²⁾ Tamże, str. 252... *Ouos nam sit Regia Maiestas ex nostris secum assumptura in Sueciam, nondum constat. De me non puto ipsius Maiestatem cogitare, parcit enim aetati meae et debilitati.*

³⁾ Tamże, *Si successerit Regiae Maiestati hoc iter, ego arripiam occasionem optimam valedicendi aulae et ad collegium redeundi, modo a Reverenda Paternitate Provinciali habeam facultatem vel a Vestra Reverenda Paternitate potius, quam humillime peto.*

⁴⁾ Tamże, str. 253 Jaroslavia 25 Augusti 1593... *In hoc discessu Regiae Maiestatis iam me per Dei gratiam ab aula subduxi, et quidem suaviter cum bona venia Regiae Maiestatis. In valedictione tamen serio me monuit, ut post*

Tymczasem w jarosławskim klasztorze korzystał w całej pełni z wolności, wygłaszał zwykłe kazania, studiował ¹⁾ i pisał i dzięki słał nieskończone generałowi Aquavivie ²⁾, który widocznie skłaniał się do spełnienia jego życzeń ³⁾. Wprawdzie tę siełankę przerwał, przez Garsiasa Alabianusa, wiceprowincyała powołany do Lublina na kazania misyjne ⁴⁾, gdzie był tak zajęty, że trudno mu więcej poświęcać się pisaniu; wołał przecież to, niż powrót do dworu, którym mu znów wszyscy grozili ⁵⁾.

Tak się też stało. Zaledwie król w powrocie ze Szwecyi przybył do Gdańska, wezwał go listownie do siebie ⁶⁾ i dla większej pewności uwiadomił o tem przełożonych zakonu. Stąd też za wezwaniem królewskim posypały się urgensy od nuncjusza, Germanika Malaspiny, od wice prowincyała Alabianusa i prowincyała Bernardyna Confalonierusa.

Nie pomogło ani wstawiennictwo biskupa kujawskiego Hieronima Rozdrażewskiego, przyjaciela Skargi ⁷⁾, ani usilne prośby samego kaznodziei, słane do przełożonych ⁸⁾. Nikogo też nie wzruszyły żale, że nie tyle trud wygłaszania kazań ile dystrakcye,

quam ex Suecia redierit, ad solitum meum munus ad ipsius Maiestatem redeam atque ita laetitia mea et desiderium quietioris in hac vitae peregrinatione mansionis vertitur in dubium, spero tamen in Domino, me esse liberandum.

¹⁾ Tamże, str. 253... Iaroslavia 25 Augusti 1593... Maneo hic Iaroslaviae... quietioris loci commoditatem secutus, studeo, ne sim otiosus... Concionor tamen ordinarie, nec cupio in hoc onere sublevari.

²⁾ Tamże, str. 254 Lublinum 5 Iunii 1594. Infinitas ago Vestrae Reverendae Paternitati gratias, quod meae quieti... fuit concessa, gratulata sit et eam cupierit esse mihi diuturnam.

³⁾ Tamże, str. 256. Cracovia 26 Novembris 1594... Iam novit Vestra Reverenda Paternitas, me non potuisse aulicam hanc missionem iterum evadere.

⁴⁾ Tamże, str. 254. Lublinum 5 Junii 1594 Viceprovincialis me Lublinum...misit. Maneo hic quasi in parvis comitiis concionibus vacans... ita ut propter conversationem venientium vix dare me coepae scriptioni possem.

⁵⁾ Tamże, Malo tamen, quam in aula esse, quam omnes mihi iterum ad reditum Regiae Maiestatis minantur.

⁶⁾ Tamże, str. 250... Cracovia Novembris 1594... Statim atque Regia Maiestas ad Portum Gedanensem appulit... nihil aliud effecit, quam ut... quam primum literas ad me scribere iusserit, ut sine mora redeam.

⁷⁾ Tamże, Illustrissimus episcopus Vladislaviensis diligentissime meam causam egit, ut daretur mihi libertas ab aula...

⁸⁾ Tamże... Apud superiores meos nulla mea excusatio est admissa.

interpelacye i uciążliwe podróże, które trzeba było koniecznie odbywać z dworem ¹⁾, męczyły go i wyczerpywały.

Pocieszono go w ciężkiem strapieniu nadzieją, że, gdyby się znalazł odpowiedni następca, królowi miły, uwolnienie nie natrafi na przeszkody ²⁾, a Generał Aquaviva pozwolił mu przenieść się do kolegium św. Stefana ³⁾. Cieszył się tem niezmiernie ⁴⁾, lecz rozkosz mieszkania w celi samotnej i cichej okupił częstem bieganiem na zamek, co pociągało wyczerpanie sił i zagrażało zdrowiu ⁵⁾. Sed melior est obediencia quam vita ⁶⁾. Gdybyż to tylko raz w tygodniu. Właśnie z powodu sesji sejmowej 1595 od 8 lutego musiał biegać na zamek trzy albo cztery razy w tygodniu ⁷⁾. Możliwe, że wygłaszał wtedy te tak wzniosłe i znamienne kazania prorocze o przyszłości Polski.

Obietnicy na uwolnienie ze służby dworskiej, gdyby się godny i zaufany znalazł następca, chwycił się jakby deski ratunkowej. Mimo wyężdżającej pracy i trudu, na który się tak żalił, właśnie w tym roku 1 sierpnia przygotował do druku „Kazania na Niedzielę i Święta całego roku przez 33 lat zbierane, układane i wygłaszane ⁸⁾. Dedykował je „Nayaśnieyszemu i Niezwyciężonemu Monarsze Zygmuntowi Trzeciemu...”

W przedmowie dopraszał się pokornie uwolnienia... „Już sobie podrobiwszy Nayaśniejszy Miłościwy Królu Panie moy po

¹⁾ Tamże... Non ita me in hac aetate concionum labor gravat, quantum aulicae distractiones et interpelationes ipsaque itinera, quae necessario suscipienda sunt.

²⁾ Tamże, Si sufficiens daretur successor, in quo Regia Maiestas conquiesceret, non esset evasio mea difficilis.

³⁾ Cracovia 9 febr. 1595. Tamże, 257... migravi ad s. Stephanum ex illa arcensi habitatione multum a palatio regio separato...

⁴⁾ Tamże, Hic libentissime inter nostros habito.

⁵⁾ Tamże, Nec habeo quod querar si cursatio et labor corporis quo et ipsi iuvenes fatigantur, cessaret... str. 258, et sudores cursus adducat valetudinis periculum.

⁶⁾ Tamże, str. 257.

⁷⁾ Tamże, str. 258... Si semel in hebdomada esset concionandum, migratio ista esset tolerabilior, sed praeterita hebdomada ter me oportebat concionari et quater aliquando tempus iubet... Heri coepta sunt comitia...

⁸⁾ Tamże, str. 258. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J. Cracovia 8 Aug. 1595... Quae per 33 annos collegeram, ex his praecipua toto hoc biennio conscripsi, licet nunquam a concionibus faciendis recesserim.

2 i 30 latach rzemiosła mego kaznodziejskiego ta trocha podług pracy w zostawieniu pisma nauki, którą w imieniu Chrystusa rozsiewałem, zamykam wiek mój i dni też te i krótkie drogi moje. Zwałony, zstarzały i zesiwiał nie długo ustane. Czas mi na pokój, czeka mię komórka w domu ubogich ojców moich, do której rychło gość on niebывały... z niemocami i boleściami za-kołać...“

Dalej mówi: „jakby w rzewnej spowiedzi. Myślę jako się sprawię Chrystusowi Panu i Bogu memu, który mię na tę robotę posłał i talenty swemi wedle małej siłeczki mojej nadał i opatrzył, gdy spyta, coś mi zrobił, wiele i jakichś pożytków mi przyczynił? A ja z czym się postawię, co ukażę. Zawstydzivszy się y przestraszywszy rzeknę: — Nauczałem, upominałem Pana swego... i na sejmach i zjazdach odprawowałem, Panie i Zbawicielu! poselstwo Twoje... Upominałem, aby obie matki swoje kościół boży i oyczyznę... miłowali, aby króle swe czcili,... aby wolnością nie ginęli a niewoli obcych panów na się nie przywozdzili, groziłem, jakoś rozkazałem, gniewem Twoim, zgubą, pożarciem ich od nieprzyjaciół i spustoszeniem i przeniesieniem ich królestwa do innych narodów... Cóżem dalej czynić miał mój Panie? Nie wiem, czem się dzieje, iż nie pomaga im poselstwo Twoje i wołanie moje... do pokuty rzadki bardzo zostaje... chytre ryby... poymać się nie dają... mało pociechy... któż winien Panie... Straszliwe sądy są Twoje ze mnie może być przyczyna. Abo bojaźnią albo niedbalstwem, albo nieumiejętnością psuję żniwo twoje, któż się Ciebie nie przelęknie Panie... Lecz Panie przyimij wymówkę posłańca Twego iakoś sam powiedział, jeśli stróż na wieży wołać będzie: oto idzie nieprzyjaciół a ludzie się nie przestrzegą, sami sobie winni zostaną, a stróż wolny bez karania będzie. Uczyniż mię wolnym Panie, bomci wołał na nie y przestrzegał ich i Tobie co dzień ofiary za nie czynił i modlitwy moje i pokłon ni-gdy za nie przed tobą nie ustał“.

Powtórzywszy tu pochwałę dla króla, wypowiedziawszy mu jeszcze raz przestrogi a 54. dniowemu królewiczowi Władysławowi nauki a wszystko tak poprostu, bez obmyślnego patosu, ogrzane serdecznem uczuciem o wysokiem napięciu, snuje dalej wątek pożegnania: przyimij W. K. M. to pisanie moje, które się W. K. M. oddaie i pod obronę porucza. Czegoś W. K. M. rad słuchał z tak wielką ochotą, iżem nigdy W. K. M. drzymiącego na kazaniu ani

z kim gadaiącego nie widział, to czytać... „A ja już stary, rychło się u W. K. M. prosić do komórki swojej, do braciey będę, młodszym tę robotę oddając.

Nie wątpię, iż W. K. M. na moje grzechy y niedoskonałą na tym urzędzie służbę pomnieć nie będziesz a mnie sługę swego w łasce swej królewskiej zachować a swoim pobożnym a mądrym panowaniem wszystkie poddane swoje y... mnie też grzesznego y napodleszego cieszyć nie zaniechasz ¹⁾.

Bezpośrednio potem, 8 sierpnia zawiadomił generała Aquavivę o wydanem dziele ²⁾ i prośbę powtórzył, popartą argumentami, „aetas quidem me gravat sed magis rerum humanarum et huius aulae fastidium ³⁾. Wspomniął o podeszłym wieku, który wymagał spokoju i czasu do przygotowania się na śmierć ⁴⁾, główny jednak nacisk kładł na wstręt do życia dworskiego i spraw świeckich.

Zwrócił się też ze swoim życzeniem do prowincyała Bernardyna Confalonierusa, bardzo rozumnego męża i lubianego, który właśnie wtedy w sierpniu odwiedził kolegium krakowskie po generalnej wizytacy całej prowincyi polskiej. Omawiał z nim przyszłego następcę i swoje definitywne ustąpienie z kaznodziejstwa sejmowego za wolą boską... Liberabit me, si ita viderit Dei gloriae consultum ⁵⁾.

Jak gorąco pragnął opuścić dwór, dowód, że nie liczył się ani z akcją w pełnym toku unii brzeskiej, ani z prawem fundacyi kościoła św. Piotra. Czyż po ustąpieniu wbrew królewskiej woli, miałby prawo i śmiałość odwoływać się do monarszej wspaniało-

¹⁾ Kazania na Niedziele i Święta całego roku X. Piotra Skargi S. J. Dwa są przy nich registry. Jeden do nauk na zmocnienie katolickiej wiary. A drugi do naprawy obyczajów służący. Za dozwoleнием starszych. W Krakowie w druk. Antoniego Piotrkowczyka 1595. Przedmowa.

²⁾ Tamże, str. 258... Hoc tamen volui Vestrae Reverendae Paternitati significare, me per Dei gratiam opus concionum nostro idiomate absolvisse... quae per 33 annos collegeram.

³⁾ Tamże, str. 259.

⁴⁾ Tamże, str. 258 i 259... Restat ad huc aliquid virium, quas cuperem in aliquo collegio... ad praeparationem mortis conferre.

⁵⁾ Tamże, str. 258, 259. capiemus ab illo prudentissimo et nostri amantissimo responsa... Omnes nobis gratulamur et provinciae nostrae d. R. P. Provinciali... ago de successore...

myślności? Król dla ułagodzenia i ujęcia go sobie chętnie i unie poparł i budowę kościoła św. Piotra rozpoczął własnym sumptem.

Tak więc okazało się w końcu, że go wszyscy zawiedli, w jarzmie dworskiej niewoli zostać musiał nadal z rozkazu przełożonych. Nie przeczuwał, że dopiero ledwie trzecią część, z woli boskiej wyznaczonej służby, odprawił. Zrezygnowanemu pozostało modły zanosić „*Dominus, quod bonum est in oculis eius, faciat... sit benedictus* ¹⁾” i szukać konsolacji „*in sanctae obedientiae iugo suavissimo* ¹⁾” na dalszych lat kilka, jak przypuszczał. Ani zmiana pobytu z powodu przeniesienia rezydencji do Warszawy ani podróż do Inflant, użyźnionych jego misyjną pracą w latach Batorego, tęsknoty za spokojem celi klasztornej nie uśpiły. O tę łaskę nie przestał dopraszać się u króla i zdaje się, po rozbiciu sejmu 1600 r. częściowo go zjednał i byłby poszedł, gdyby znów nie przełożeni... „Jednak bych rychlej W. K. M. użył, niżli starszych moich, którzy mię posłuszeństwem przyciskaia, abych do ostatniej siły, którey już tylo w piersiach a głosie trochę czuię, z jarzma się tego dworskiego nie wyprzęgał, chcąc w nim wołu do roli nałożonego, który się do niczego nie przyda, domorzyć. Jakoż się im ma sprzeciwić człowiek posłuszeństwu oddany... Jednak odmieni P. Bóg serca ich, iż się nademną zmiłują a dworem mię tym nie domorzą. Wie P. Bóg, iż z tego dworskiego mieszkania kochania nie mam ¹⁾”. Jedyną pociechę sprawiał mu król; „samym się tylo nabożeństwem ku P. Bogu i ku rzeczom duchownym W. K. M. cieszę i ochładzam, patrząc na pokorę i poniżenie W. K. M. ku P. Bogu i na uczęszczanie do sakramentów świętych”.

Do Zamoyskiego żalił się znów, że od króla Jegomości wyprosić się trudno, obediencya go jeszcze trzyma... „ale starość mię już przemaga, o dworskich i idących sprawach ledwie co wiedzieć mogę, radbym się na filozofię *meditandae mortis* gdzie głęboko skrył ¹⁾”.

¹⁾ Tamże, str. 258, 259.

¹⁾ Tamże, str. 258.

¹⁾ Kazania o Siedmiu Sakramentach kościoła św. katolickiego, do których są przydane kazania przygodne... Czynione i napisane od X. P. Skargi S. J... W drukarni Ant. Piotrkowczyka 1600.

¹⁾ Listy, str. 265, 266. P. Skarga Ioanni Zamoyski Cancellario Regni, Supremo Duci Exercituum. Cracovia 10 Iunii 1603.

Na ostrzu miecza postawił swoje ustąpienie 1605 z powodu małżeństwa króla z Konstancją, arcyksiężniczką, siostrą zmarłej królowej Anny, któremu to związkowi nieubłaganie mimo zakazu przełożonych ¹⁾ był Skarga przeciwny ²⁾.

Zdawała mu się blizką upragniona chwila wyzwolenia. Tłumaczył wtedy logicznie i przekonywująco generałowi Aquavivie, że pobyt jego teraz na dworze wprost wykluczony. Wszak ścigać go będzie królowa Konstancja ³⁾, królowa matka, która właściwie autorką była związku ⁴⁾, podsycać będzie zawiść Urszula Mayerin, ochmistrzyni zmarłej królowej i obecnej ⁵⁾.

W sferze podobnej kamaryli ani nie można ani nie wypada obracać się, naginać przekonań, w kompromis ze sumieniem wchodzić ani myślał. „Quid ergo agendum sit“ prosił generała „Vestra Reverenda paternitas ordinet pro sua sapientia et providentia erga me indignum filium ad obediendum puratissimum ⁶⁾“.

Ale „sapientia i providentia“ przełożonych kazała zostać, milczeć i nabożeństwa odprawiać na pomyślność związku. Tyle miał pociechy tylko, że się król od początku do końca nie gniewał ⁷⁾, królowa nie wzniesła burzy, owszem zachowaniem, pełnem taktu, sprawiła tyle, że wielkie jej cnoty mógł stwierdzić ⁸⁾.

Ciężka była to chwila, a przecież po niej najcięższa spadła na jego siwą głowę najniewinniejszą w rokoszu 1606, co znów każe mu wznowić prośbę o usunięcie go z dworu, zwłaszcza, że dręczy go febra ⁹⁾.

¹⁾ Scriptores R. Pol. t. X. sir. 32. Monitus erat P. Scarga a suis superioribus, ut de hoc matrimonio nihil penitus in contrarium loqueretur.

²⁾ Listy, str. 269. P. Skarga Claudio Aquavivae Praep. Generali S. J. Cracowia 14 Aug. 1605. A tali matrimonio me fuisse semper et esse alienum ipsa Regia Maiestas bene habet perspectum.

³⁾ Tamże str. 271. Illa ubi hoc de me cognoscet, persequetur me...

⁴⁾ Tamże... Maius autem sequetur ab eius matre periculum... quam scinut omnes huius totius negotii primam esse actricem... ubi venerit in Poloniam, magnam contra me tempestatem excitabit...

⁵⁾ Tamże, cum iam de mea sententia bene sit instructa ab ea, quae hic cum omnium scandalo et parvo honore retinetur.

⁶⁾ Tamże,

⁷⁾ Tamże, Nullum hactenus alienati a me animi regii signum deprehendo.

⁸⁾ Żywoty Świętych. Żywot św. Kazimierza.

⁹⁾ Listy, str. 274. P. Skarga Stanisłao Grodzicki... Si redibit paroxysmus, tertianae vel quotidianae, cogitandum erit de alio concionatore.

Lecz atmosfera wytworzona rokoszem, była tak duszną, że sam wnet uznał za niewłaściwe opuszczać króla w ciężkiej opresyi¹⁾. Gdy jednak spokojniejszy nastanie czas, ale nie później niż przed przyszłym sejmem, byłoby dobrze, twierdził, „usunąć się, aby dać do poznania złośliwym ludziom, że od tych duchownych posług dworskich chętnie się usuwamy a podejmujemy je tylko z posłuszeństwa²⁾“.

Uniesienie prosił, aby już raz zdecydowano jego odwołanie; zaklinał generała, aby mu wolno było z królem i prowincyałem dość wcześniej tę rzecz omówić; niechże też jemu, znużonemu starcowi, dadzą jakąś chwilkę na przygotowanie się na śmierć³⁾. Prośba spracowanego starca 70-letniego odbiła się tylko echem o upór króla i egoizm zakonu.

I jeszcze dalej rok po roku mija, a wciąż rzemiosłem karności się zabawia, poselstwo odprawuje i pisze i z rezygnacją żali się: „Jako i ja starzec zrobiony i wysiłony, który się wyprosić od tej dworskiej posługi duchownej, do tego czasu przychodząc lat kilka i siedmdziesiąt, nie mogę“⁴⁾. ...„Trudno się tedy wymawiać, musi robić póki każe, a na twarz upadając dziękować, iż miły Pan dobry na swoją robotę niewolnikom y kmiotkom swoim użyczy i służyć sobie każe“⁵⁾. Większa to łaska niżli wszystkiego świata szczęścia y królestwa. Nie ustaiem tedy z łaski Bożej. Niewolniczyśmy twoi niepożyteczni, cośmy powinni byli, tośmy uczynili y to z pomocą ręki twojej. I służył do ostatka — do skutku. Po kazaniach omdlewał raz wraz, ale już nie wołał puścić mię, dajcie chwilę wytchnienia. — Pytany przez króla troskliwie o zdrowie; „starość, Miłościwy królu“ odpowiadał „duch silny, ciało mdłe“. Król uwolnił go wreszcie z więzów dworskich

¹⁾ Tamże, 275. P. Skarga Claudio Aquavivae Praep. Generali S. J. Vilia 20 Septembris 1606, str. 278... Nunc quidem non expedit, ne Regiam Maiestatem videar in tribulationibus deserere...

²⁾ Tamże.

³⁾ Tamże, Daretur et mihi defesso seni aliquid spatii ad praeparationem mortis. Obsecro, admoneat me Vra Rda Ptas, ut cum Regia Maiestate et R. P. Provinciali mature agam.

⁴⁾ Kazania na Niedziele i Święta całego roku X. P. Skargi S. J. Teraz znowu czwarty raz w druk podane... Przyłączone są do nich kazania o siedmiu sakramentach... 1609.

⁵⁾ Kazania Przygodne..., X. P. Skargi S. J. Teraz znowu przejrane... 22 listop. 1609.

22 kwietnia 1611, a w 17 miesięcy potem matka wszystkich — śmierć, z więzów doczesnych 27 września 1612.

Przyczyny, dla których Skarga kaznodziejską służbę na dworze Zygmunta III uważał za zbyt uciążliwą i bardzo wcześnie uwolnić się z niej pragnął, streścić się dadzą po krótku. Wrodzona niechęć do życia dworskiego, gwar, podróże, a z niemi niewygody stały w rażącym przeciwieństwie z ciszą celi klasztornej, z samotnością ascety zakonnika — ideał Skargi, który celi cichej pragnął, dokąd wstręty świata nie dochodzą, gdzie w kontemplacyi ze świętymi obcowaćby mógł. Nie mniej utalentowanemu pisarzowi, łaknącemu pracy umysłowej, męki sprawiała różnego rodzaju dystrakcyja. A ci, co w mowach jego, słysząc bunt przeciw istniejącym stosunkom, za turbatora rei publicae¹⁾ go uważali, którzy wady królewskie i wszystko złe jemu i jego zakonowi przypisywali, czynili mu pobyt na dworze króla J. M. nieznośnym, chociaż względami, łaską niezmienną się cieszył, chociaż jak głosi ..., „quem ego summo affectu diligo... propter insignes eius virtutes et amorem erga societatem nostram¹⁾... cum quo etiam mori vellem“²⁾). Starość, wyczerpanie, potrzebę gotowania się na śmierć uzupełniały sumę argumentów, których ciężar powinienby był zaważyć na jego stronę. Nie wysłuchano go, nie ulitowano się, więc mimo dystrakcyi, gwaru, podróży, starości i t. d. dworskie i sejmowe kazania głosi, dzieła pisze. — Mimo zażalenia do Zamoyskiego 1603, że mało co wie o bieżących sprawach, interesuje się żywo polityką, zwycięstwami Chodkiewicza w Inflantach pod Parnawą i Dynamundem 5 października 1609³⁾, Stanisława Żółkiewskiego pod Kłuszynem 1610, zdobyciem Smoleńska 1611; puszcza w świat nowe wydania kazań niedzielnych 1609, Przygodnych i Żywotów Świętych 1610, a pisze nowe dzieła: Areopagus 1609; Wzywanie do pokuty 1610; Wzywanie do jednej zbawiennej wiary 1611; Na moskiewskie zwycięstwo kazanie i dzięki Bogu czynione 1611.

¹⁾ Listy, str. 271. P. Skarga Claudio Aquavivae, Praep. Generali S. J. Cracovia 14 Augusti 1605.

²⁾ Tamże, str. 274.

³⁾ Tamże, str. 282. P. Skarga Ioanni Carolo Chodkiewicz, Capitaneo Samogitiae. Vilna 20 Octobris 1609.

W przemowach na synodzie we Wilnie 1611 uważać go można za laureata, tyle poklasku, wdzięczności, uwielbienia zbierał od zgromadzonego tłumu duchowieństwa.

Jasny wysnuwa się stąd wniosek, że poza sumą wymienionych wyżej argumentów, niedość silnie przekonywujących króla i zakon, jeden jeszcze jakiś, w tajnikach jego duszy ukryty, głównie musiał decydować. Tym argumentem było spełnienie posłannictwa, poza którym niemasz dla niego pola działania ani na dworze ani w sejmie.

Joanna D'Arc, po zdobyciu Orleanu 1429 i po ukoronowaniu królewicza Karola, zdeklarowała swą misję za skończoną. Wszelkie zatem jej dalsze próby walki z Anglikami będą bezcelowe — i owszem, dla niej samej zgubne. Tak się stało. Schwytana, zginęła na stosie, przez Anglików spalona.

Skarga wygłosił słynne kazania sejmowe a w nich prorocze groźby — misję spełnił.

W gorętszych słowach umiłowania ojczyzny jak w Kazaniu II ani zakłęb, grozą więcej przejmujących, jak w kazaniu VIII o jawności grzechów, ani wyrazić ani już wyższego napięcia uczuć osiągnąć nie potrafi.

To kulminacyjny punkt, to tak wzniosłe, piękne a potężne zarazem — że wszystko późniejsze będzie tylko lekkim tej potęgi i tego piękna odblaskiem. Czy można powiedzieć więcej nadto, co do uratowania państwa i narodu było nieodzownem, albo jeszcze strawniejszą groźbę wymyślić... Będziecie bez pana... bez ojczyzny... wygnańcy... nędzni, wzgardzeni... włóczęgowie, które popychać nogami tam, gdzie was pierwszej ważono, będą. Będziecie nieprzyjaciołom waszym służyli w głodzie, pragnieniu, obnażeniu... Język swój i naród swój pogubicie i w obcy się naród, który nas nienawidzi, obróćcie¹⁾. Misję proroka posłannika spełnił.

Cóż miał powiedzieć więcej w nieprawości upornym, cóż miał uczynić więcej nieszczęsnemu królestwu nieszczęsny prorok — głos wołającego na puszczy — wyśmiany, zlekceważony — wzgardzony. Przewidywanym nieszczęściom nie miał innej mocy zapobiedz. To go dręczyło — bolało — mierziło, „nie masz dosta-

¹⁾ Kazanie sejmowe III. w. 219.

łych jagód... mało pociechy“¹⁾). To jest motyw zasadniczy, dlaczego z dworu uciec chciał już po 1595. Nie miał tam co robić.

Uciec chciał przed ludźmi zabójcami matki ojczyzny. Z rozkoszą dałby się spalić na stosie, utopić w głębiach morza, co możeby się stało, gdyby w miejsce O. Laterny sam był z królem pojechał do Szwecyi 1598. — Ale cóż, czuł i przepowiadał sobie „my podobno na męczeństwo nie przyjdziem dla Chrystusa, bośmy tego nie godni. Wszakże Boże, byśmy tego godni byli, o, do jakiejby nas pociechy Duch św., dając nam cierpliwość, przywiódł“. Przynajmniej w celi zakonnej chciał się zamknąć przed dworu i świata tego wstrętem, aby w zaciszu za przestępstwa wszystkich współziomków pokutować, biczować się i modlić na odmianę wyroków.

Tego nie zrozumieli ani przełożeni ani król, albo zrozumieć i ulżyć nie chcieli. Przełożeni, dogadzając królewskiemu życzeniu i własnym widokom, siedzieć kazali; on zaś spełniając ich wolę a przez nią wolę Boską, męczył się. Król znów, powodowany serdecznem przywiązaniem, w jego dłonie niejako złożywszy swą duszę, serce, rozstać się z nim nie miał mocy, więc nie pozwolił odejść starcowi nawet, spragnionemu spokoju, i chwilki wolnej na spakowanie się do wiekuistej podróży nie dał, wyzyskując życie jego do ostatniej niemal iskierki. Ten dowód łaski królewskiej i przywiązania bezprzykładnego uzupełnia Zygmunt III pisemnie... „quod ex eadem familia Skargów Powęskich, concionatorem nostrum virum religiosum, Petrum Skarga habeamus cuius institutis et doctrinis nos et aula nostra totumque regnum magno solacio nostro omniumque aliorum fructu spirituali perfruimur“²⁾). Nie tylko Stefan Batory, a po nim Zygmunt III, lecz każdy inny król, byle katolik, poznawszy Skargę, mistrza w kaznodziejstwie, monarchistę, regalistę, organizatora, znawcę dusz, potężną obdarzonego intuicyą, musiałby w sferę planów państwowych wciągnąć, powołać do spełnienia wielkich zadań, a z czasem zaufać bez granic i królewską obdarzyć miłością i, nie chcąc narazić się dobrowolnie na straty dotkliwe — nie puścić. Oto klucz zagadki w samym Skardze: „mądrym był i gniewu się ustrzedz i łaski pańskiej dochować sobie i sumienia swego przy niey nie zawodzić umiał“.

¹⁾ Kazania na niedziele i święta całego roku — Przedmowa 1595

²⁾ Przegląd Powszechny 1912, str. 205 dyplom dla stryjecznego brata Skargi.

CZEŚĆ URZĘDOWA.

I.

Skład grona nauczycielskiego w roku szkolnym 1912/13.

a) dla nauki obowiązkowej.

Dyrektor:

1. Gutwiński Roman, prof. c. k. gimnazyum IV., (ul. Kar-
melicka 50), uczył matematyki w kl. III., historii naturalnej,
w kl. V. i kaligrafii w kl. I. tyg. godz. 7.

b) Profesorowie i nauczyciele:

2. Bystrzycki Jan, prof. c. k. II. szkoły realnej, uczył języka
polskiego w kl. V. i VI. tyg. godz. 6.
3. Boratyński Ludwik, dr. fil., prof. c. k. gimn. IV. (na
urlopie)
4. Cachel Wojciech, prof. c. k. gimn. V., gospodarz kl. VII.,
uczył języka łacińskiego w kl. VII. i języka greckiego w kl.
VIII. tyg. godz. 10.
5. Chowaniec Franciszek, prof. c. k. gimn. św. Jacka,
gospodarz kl. V., uczył języka greckiego w kl. IV. i języka
łacińskiego w kl. V. tyg. godz. 10.
6. Drożdżikowski Eugeniusz, prof. c. k. gimn. w Pod-
górzu, uczył języka niemieckiego w kl. V. . tyg. godz. 4.
7. Gątkiewicz Feliks, prof. c. k. gimn. V., uczył geo-
grafii i historii w kl. VI. i VII. tyg. godz. 8.
8. Ippoldt Juliusz, prof. Akademii handlowej, uczył języka
niemieckiego w kl. VI. tyg. godz. 4.
9. Jachimczak Franciszek, prof. c. k. gimn. w Podgó-

- rzu, przydz. do filli gimn. św. Jacka, gospodarz kl. VIII.,
uczył języka greckiego w klasie VII. i języka łacińskiego
w kl. VIII. tyg. godz. 9.
10. Jakóbiec Jan, dr. fil., prof. c. k. gimn. św. Jacka, uczył
języka niemieckiego w kl. IV. tyg. godz. 4.
11. Kannenberg Stanisław, prof. c. k. sem. naucz. żeń-
skiego, uczył geografii i historii w kl. I. IV. i VIII. tygod.
godz. 11.
12. Kot Stanisław, dr. fil., rzecz. naucz. c. k. gimn. IV.
uczył języka polskiego w kl. VIII. (do października) (od li-
stopada na urlopie).
13. Koziołkowski Maryan, dr. fil., prof. c. k. sem. naucz.
męskiego, uczył geografii i historii w klasach II. i V. tyg.
godz. 8.
14. Krawczyk Antoni, rzecz. naucz. w c. k. gimn. w Rze-
szowie, przydzielony do gimn. św. Jacka, uczył fizyki w kl. III.,
propedeutyki filozofii w kl. VII. i VIII. . . tyg. godz. 5.
15. Kurek Władysław, prof. c. k. gimn. św. Jacka, gospo-
darz kl. VI., uczył języka łacińskiego i greckiego w kl. VI.,
tyg. godz. 11.
16. Leonhard Stanisław, prof. c. k. gimn. V., gospodarz
kl. I., uczył języka łacińskiego i niemieckiego w kl. I. tyg.
godz. 11.
17. Łepki Bohdan, rzecz. naucz. w c. k. gimnazjum III.,
uczył języka polskiego w kl. I., II. i III. . . tyg. godz. 10.
18. Marcinkowski Antoni, prof. c. k. II. szkoły realnej,
uczył języka niemieckiego w kl. III. i VII. . . tyg. godz. 8.
19. Moliński Andrzej ks., dr. teol., prof. c. k. gimn. IV.,
uczył religii w kl. IV. i VI., nadto (w drugim półroczu) mie-
wał raz na tydzień egzortę dla uczenic . . tyg. godz. 4.
20. Nowicki Franciszek, prof. c. k. I. szkoły realnej, uczył
(od listopada) języka polskiego w kl. VIII. . . tyg. godz. 4.
21. Pawlica Jan, emeryt. c. k. prof. gimn., gospodarz kl. IV.,
uczył języka łacińskiego w kl. II. i IV. . . tyg. godz. 12.
22. Piątkiewicz Bronisław, prof. c. k. gimn. św. Anny,
uczył matematyki w kl. VI., VII. i VIII. . . tyg. godz. 8.

23. Piotrowicz Ludwik, dr. fil., rzecz. naucz. c. k. gimn. św. Jacka, (na urlopie).
24. Piotrowska Zofia, ochmistrzyni Zakładu, zawiadowczyni biblioteki uczenic i biblioteki Pomocy koleżeńskiej.
25. Podwin Adam ks. dr. praw., b. prof. c. k. II. szkoły realnej, uczył religii w kl. III., V., VII. i VIII., a nadto miewał (w I. półroczu) raz na tydzień egzortę dla uczenic tyg. godz. 8.
26. Rydlowa Olga, nauczycielka z kwalifikacją do nauk przyrodniczych, oraz matematyki i fizyki, gospodynii kl. II., uczyła matematyki w kl. I. i II., historii naturalnej w kl. I., II. i VI. tyg. godz. 12.
27. Ślebodziński Władysław, rzecz. naucz. c. k. I. szkoły realnej, uczył (od kwietnia) matematyki w kl. V., fizyki w kl. VII. tyg. godz. 7.
28. Staich Władysław, ks. katecheta szkoły 4-klasowej im. Kopernika w Podgórzu, uczył religii w kl. I. i II. tyg. godz. 4.
29. Waśniowski Antoni, prof. c. k. gimn. św. Anny, uczył fizyki w kl. VII. i VIII. (do kwietnia) . . . tyg. godz. 7.
30. Wiśniowski Józef, prof. c. k. gimn. św. Anny, uczył języka polskiego w kl. IV. i VII. tyg. godz. 6.

c) Zastępcy nauczycieli:

31. Matuszek Adam, dr. fil; egz. zast. nauczyciela w c. k. gimn. św. Anny, uczył geografii i historii w kl. III. tygod. godz. 4.
32. Pardyak Ferdynand, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. V., gospodarz kl. III., uczył języka łacińskiego i języka greckiego w kl. III. tyg. godz. 11.
33. Piekarczyk Stanisław, egz. zast. nancz. w c. k. gimn. św. Jacka, uczył j. greckiego w kl. V. . . tyg. godz. 5.
34. Waśkowski Tadeusz, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. IV. uczył rysunków w kl. I, II, III. i IV. . . . tyg. godz. 8.
35. Wróblewski Kazimierz, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. III., uczył j. niemieckiego w kl. II. i VIII. tyg. godz. 8.
36. Zakrocki Stanisław, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. św. Anny, uczył matematyki w kl. V. (do kwietnia) i w kl. IV., fizyki w kl. IV. i (od kwietnia) w kl. VIII. tyg. godz. 9.

Nauczyciele pomocniczy:

1. Spitzer Salomon, dyrektor szkoły wydz. męskiej 3 kl., połączonej z 4-kl. posp. im. Kazimierza Wielkiego, uczył religii mojżeszowej w całym Zakładzie . . . tyg. godz. 4.

b) dla nauki nadobowiązkowej:

1. Gątkiewicz Feliks, j. w., uczył hist. ojczystej w kl. VII. tyg. godz. 1.
2. Krawczyńska Jadwiga, nauczycielka z kwalifikacją dla szk. wydz., uczyła jęz. francuskiego w trzech oddziałach, tyg. godz. 6.

II.

Zmiany i ruch w gronie nauczycielskiem w ciągu roku szkolnego 1912/13.

Wystąpili z grona:

Daniec Bronisław, zamianowany rzecz. naucz. w Łańcucie; Dziurzyński Jan, radca szkolny, dyrektor c. k. I. szkoły realnej; Heitzman Henryk, prof. akad. handl. (umarł 6. czerwca 1912); Leśnodorski Gustaw, prof. c. k. gimn. III.; Pryziński Jan, prof. c. k. gimn. IV.; Rozmus Antoni, egz. zast. naucz. c. k. gimn. V.; Stach Jan, rzecz. naucz. c. k. gimn. III.; Stach Teodor, prof. c. k. gimn. w Podgórzu; Szpunar Feliks, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. III.; Wacławik Jan, egz. zast. naucz. w c. k. gimn. św. Jacka; Warchałowski Jan, zamianowany rzecz. naucz. w c. k. szk. realn. w Tarnobrzegu; Zachemski Jakób, c. k. prof. gimn. św. Anny.

Wstąpili do grona:

Jachimczak Franciszek, j. w.; Kannenberg Stanisław, j. w.; Koziółkowski Maryan, j. w.; Nowicki Franciszek, j. w.; Pardyak Ferdynand, j. w.; Piekarczyk Stanisław, j. w.; Ślebodziński Władysław, j. w.; Waśkowski Tadeusz, j. w.; Zakrocki Stanisław j. w.;

III.

Program nauk w roku szkolnym 1912/13.

A) Przedmioty obowiązkowe.

KLASA I.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Katechizm.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów. Głównem tej części zadaniem było: *a)* wyraźne i rozumne czytanie; *b)* ćwiczenie uczenia w gładkiem i poprawnem zdawaniu sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej. Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych. Gramatyka. Powtórzenie znanych już uczniom ze szkoły ludowej wiadomości z zakresu odmiany imienia i czasownika; nauka o zdaniu pojedynczem ze składnią zgody; poznanie ważniejszych znaków pisarskich; pisownia spółgłosek, samogłosek i wielkich liter. — Wypracowania piśmienne: po 6 szkolnych i po 3 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Nauka o formach, t. j. pięć prawidłowych deklinacyi, prawidła o rodzajach, o ile droga leksykalnego przyswojenia pewnie nie prowadziła do celu; przymiotniki, przysłówki i ich stopniowanie, najważniejsze zaimki, z liczebników głównych i porządkowych tylko niektóre niezbędne, cztery prawidłowe konjugacye z wyjątkiem czasowników III. konjugacyi — na *io* i wszystkich deponencyów, kilka ważniejszych przyimków i spójników. Od początku zważano na dokładne wymawianie tak co do akcentowania, jak co do iloczasu zgłosek.

Gramatyki i lektury nie traktowano oddzielnie: lecz ten sam materiał był podstawą dla obu działów nauki.

Zdania łacińskie, zawarte w „Ćwiczeniach“, dostarczały w pierwszym rzędzie materiału do nabycia znajomości słówek i form, następnie do nich nawiązywano najrozmaitsze ćwiczenia w tłumaczeniu na oba języki, w przekształcaniu i tworzeniu zdań nowych i t. p.

Przytem według potrzeby przerobiono niezbędnie konieczne prawidła z dalszych partyi gramatyki n. p. znaczenie

i składnię kilku szczególnie powszechnych przyimków, używanie *coniunctivum* po niektórych spójnikach przyczynowych, zamiarowych, skutkowych i t. p. jednak tylko o tyle, o ile zachodzi różnica w sposobie wyrażania języka łacińskiego i polskiego; dalej celem umożliwienia pytań i odpowiedzi najważniejsze zaimki i przysłówki pytajne w pytaniach niezawisłych prostych; pytania rozłączne i zdania pytajne zawisłe odłożono do późniejszego toku nauki. Przy nauce słówek wskazywano uczniom właściwą technikę uczenia się.

Wypracowania piśmienne: Ćwiczenia szkolne według potrzeby, ćwiczenia domowe dopiero po należytem przygotowaniu w szkole, a mianowicie co tydzień najwięcej 1 lub 2 ćwiczenia w tłumaczeniu na język łaciński w tak ograniczonym wymiarze, by wypracowanie można było łatwo, a przecie dokładnie przerobić i poprawić w szkole w przeciągu pół godziny.

Począwszy od drugiej połowy I. półrocza co 14 dni jedno zadanie szkolne (*compositio*) do wypracowania w przeciągu pół godziny.

Język niemiecki, 5 godzin tygodniowo. Czytanie; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersya; rozmówki. Gramatyka: znajomość odmian regularnych i zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadanie szkolne. Tematy: dyktaty, ćwiczenia ortograficzne, zastosowane do potrzeby praktycznej, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Historia, 2 godziny tygodniowo. Najważniejsze podania, osobistości i zdarzenia z historii Polski.

Geografia, 2 godziny tygodniowo. Zasadnicze pojęcia geograficzne, traktowane w sposób poglądowy zrazu na podstawie stosunków miejscowych, a następnie w stałym związku z bieżącym materiałem nauki. Położenie słońca w stosunku do budynku szkolnego i mieszkalnego w rozmaitych porach dnia i roku (przy końcu roku szkolnego ujęcie poszczególnych spostrzeżeń w obraz uzmysławiający śrubową drogę słońca). Następnie oryentowanie się w rzeczywistej okolicy i na karcie. Zaznajomienie się z siatką globusa. Opisanie i wyjaśnienie sprawy oświetlenia i ogrzania kraju ojczystego

w ciągu jednego roku, o ile te zjawiska bezpośrednio zależą od długości dnia i wysokości słońca. Główne formy lądu i wód, ich rozdział na ziemi i sposób przedstawienia. Opis najważniejszych państw, ludów i miast z ciągłym ćwiczeniem i zaprawianiem w czytaniu mapy.

Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. **Arytmetyka**. Cztery główne działania rachunkowe na liczbach całkowitych mianowanych i niemianowanych w zakresie liczb ograniczonym, który stopniowo tylko się rozszerza. Rzymskie znaki liczbowe. Monety, miary i wagi krajowe. Liczby dziesiętne, uważane zrazu według układu pozycyjnego, następnie jako ułamki dziesiętne w połączeniu z ćwiczeniami przygotowawczymi do rachowania uławkami. (Ułamki pospolite, których mianowniki składają się z niewielu małych czynników pierwszych i które traktowano na konkretnych przykładach poglądowych bez prawideł „działania na uławkach“, lecz jako szczególne rodzaje liczb mianowanych).

Geometria: Początki nauki o prostych formach geometrycznych, mianowicie o sześciacie i kuli na podstawie poglądu. Ćwiczenia w używaniu cyrkla, lineалу (przykładnicy), trójkąta (węgielnicy), podziałki, przenośnika. Pomiar i rysowanie przedmiotów z otoczenia. Poznanie wartości najprostszych konkretnych utworów przestrzennych (kąty 90° , 60° , trójkąty równoramienne, prostokątne, równoboczne i t. p.), tudzież związków pomiędzy niemi, równoległość i prostopadłość prostych i płaszczyzn na konkretnych formach powierzchni i brył. Powierzchnia kwadratu, prostokąta, objętość sześciastu, słuza (prostopadłościastu) jako zastosowanie układu metrycznego. — Ćwiczenia domowe. W każdym okresie konferencyjnym jedno zadanie szkolne.

Historia naturalna, 2 godziny tygodniowo. Przez pierwszych 6 miesięcy roku szkolnego: świat zwierzęcy, mianowicie opis typowych gatunków ssaków i ptaków, z uwzględnieniem tych biologicznych stosunków, które można przyjąć jako stanowczo stwierdzone.

Przez ostatnie 4 miesiące roku szkolnego: świat roślinny, mianowicie opis roślin nasiennych (jawnokwiatowych o pro-

stej budowie, jako wstęp do zrozumienia najważniejszych zasadniczych pojęć morfologicznych z uwzględnieniem najprostszych stosunków biologicznych.

Rysunki odręczne, 2 godziny tygodniowo. Płaskie i łatwe motywy ornamentalne, oparte na zasadniczych kształtach geometrycznych. (Rysunek linii prostej pionowej, poziomej i skośnej pod $< 45^{\circ}$ w jednym i w drugim kierunku; z tych linii tworzymy przeważnie umiarowe figury geometryczne, które mają służyć jako motyw do ornamentu geometrycznego). Rysunek linii kołowej, linii spiralnych i ślimakowatych w układzie rytmicznym i symetrycznym jako osi dla ornamentów roślinnych. Stylizowanie liści i kwiatów z natury, jako motywów dla ornamentu płaskiego.

Środki przedstawienia: ołówek, barwy przejrzyste i pokrywające.

Kaligrafia, 1 godzina tygodniowo. Pismo polskie i niemieckie (w linii i na linii).

KLASA II.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Katechizm.

Język polski, 4 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów — jak w kl. I.

Deklamacja — jak w kl. I.

Gramatyka. Nauka o odmianie imienia: składnia rzędu; nauka o przysłówkach i przyimkach.

Wypracowania piśmienne: po 6 wypracowań szkolnych i po 3 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Gramatyka: Uzupełnienie nauki o formach prawidłowych przez dodanie pominiętych w klasie I. partyi z zakresu nauki o zaimkach, liczebnikach i czasownikach, najważniejsze nieprawidłowości deklinacji, rodzaju i konjugacji.

Związek nauki gramatyki z lekturą czytanki utrzymywano w tej klasie tak samo, jak w pierwszej. Z tem łączyło się jako eowość przygotowanie (preparacja) łacińskich zdań i ustępów, do czego uczenie wdrażano zwolna i systematycznie. Przyswojone w klasie I. prawa syntaktyczne powtarzało się ciągle i rozszerzało się ich zakres; do tego przy-

łączyło się zdanie pytajne zawisłe, *accusativus* i *nominativus cum infinitivo* i zwyklesze zjawiska ze składni imiesłowowej.

Wypracowania piśmienne: Ćwiczenia szkolne i domowe, jak w kl. I., zadania szkolne (*compositiones*) co 14 dni do wypracowania w czasie 2 do 3 kwadransów. Język niemiecki, 4 godzin tygodniowo. Czytanie: Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; reitowersya; dłuższe rozmówki, uczenie się na pamięć wyrazów, zwrotów i całych ustępów. Gramatyka: powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków fleksyi. Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). Tematy jak w klasie I.

Historia, 2 godziny tygodniowo. Najbardziej zajmujące podania i najwybitniejsze osobistości i zdarzenia z historii starożytnej z przeważnem uwzględnieniem Grecyi i Rzymu.

Geografia, 2 godziny tygodniowo. Powtórzenie najważniejszych działów z klasy I., pogłębienie zaś wiadomości o globusie.

Azja i Afryka: ich położenie i granice, oro- i hydrografia, topografia i klimat. W zależności od gleby i klimatu: roślinność, płody kraju i zatrudnienie ludów wytłumaczono na przykładach przystępnych i zupełnie zrozumiałych.

Europa: Pogląd na jej granice, rzeźbę gleby i wody. Kraje Europy południowej i Francya według zasad wskazanych przy Azji i Afryce.

Rysowanie prostych szkiców map (tylko dla ćwiczenia).

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Miara (podzielnik) i wielokrotność; poznanie czynników pierwszych w stopniowo rozszerzającym się zakresie liczb. Uogólniające prawa rachowania ułamkami; zamiana ułamków pospolitych na dziesiętne i na odwrót. Wielkości wprost i odwrotnie proporcjonalne w rachunku zapomocą wnioskowania (jako najprostsza sposobność wprowadzania funkcyi do zakresu myślenia). Ustawiczne ćwiczenia w rachowaniu mianowanemi liczbami dziesiętnymi z powolnem rozszerzaniem zakresu. Najprostsze przykłady z rachunku procentu prostego.

Geometria: Nauka pogładowa o symetrii utworów bryłowych i płaskich. Poznanie elementów wystarczających do określania figury płaskiej zapomocą konstrukcyi (zamiast dowodów

przystawiania). Różne zastosowanie przy pomiarach w sali szkolnej, według możliwości także w polu. Trójkąty, czworoboki, wieloboki (w szczególności umiarkowane); koła. Należące do nich graniastosłupy proste, ostrosłupy, walce i stożki. Kula, stosownie do potrzeb jednocześnie udzielanej nauki geografii. Zmienność utworów (zmiany ich kształtu i wielkości przy zmianie elementów określających.). Zadania jak w klasie I.

Historia naturalna, 2 godziny tygodniowo. Zoologia (6 miesięcy). Reszta typów (bezkłęgowe). Botanika (4 miesiące). Powtórzenie wiadomości z klasy I. i zaznajomienie z przedstawicielami rodzin: baldaszkowatych, motylkowatych, złożonych, kotkowatych, traw, storczyków, iglastych, kłodziastych, paprotników, mszaków i białych.

Rysunki. Powtórzenie materiału z klasy I. i rysunek brył geometrycznych z uwzględnieniem światła i cienia.

KLASA III.

Religia, 2 godziny tygodniowo. W I. półr. Liturgia, w II. półr. Dzieje starego Zakonu.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy — jak w kl. I. i II. — Od tej klasy począwszy, krótkie wiadomości o życiu i pismach cenniejszych pisarzy, z których dzieł właśnie poznano wyjątki.

Deklamacja — jak w kl. I.

Gramatyka. Nauka o odmianie czasownika; składnia w obrębie czasownika.

Wypracowania piśmienne: po 4 wypracowania szkolne i po 2 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo.

Gramatyka, 2—3 godziny tygodniowo. Nauka o zdaniu: zdanie pojedyncze, głównym przedmiotem nauki jest imię; przyimki.

Lektura, 3—4 godziny tygodniowo. Korneliusa Neposa przerobiono 8 żywotów (Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus i Phocion). W II. półroczu robiono próby lektury bez przygotowania.

Lektura prywatna: Phocion (1 ucz.), Alcibiades (2 ucz.).

Wypracowania piśmienne: Ćwiczenia szkolne i domowe według potrzeby. Sześć zadań szkolnych (*compositiones*) w półroczu; czas wypracowania obejmował całą godzinę szkolną.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo.

Gramatyka: Nauka form prawidłowych do art. II. z wyłączeniem czasowników płynnych (*verba liquida*) i czasowników na „μ“. Tłumaczenia z języka greckiego i na język grecki.

Wypracowania piśmienne: Począwszy od drugiej połowy I. półrocza co miesiąc 1 zadanie szkolne (*compositio*).

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Używano podręcznika German i Petelenz, Ćwiczenia, wyd. IV. Swobodniejsza reprodukcja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych, uwzględnianie wyrazów i zwrotów, wyrażających podobną myśl (synonimów); uczenie się na pamięć. Gramatyka. Systematyczna nauka o formach i składni rzędu. Lektura prywatna: Grimm: Kinde- und Hausmärchen (15 ucz.). Hebel: Schatzkästlein (14 ucz.). Zadania dwa miesięcznie, domowe i szkolne naprzemian. Tematy: Reprodukcyjne ustępów w szkole czytanych, streszczenia i tłumaczenia z języka polskiego.

Historia, 2 godziny tygodniowo. Najważniejsze wypadki i osobistości z historii monarchii austriacko-węgierskiej w związku z historią powszechną.

Geografia, 2 godziny tygodniowo. Kraje Europy nieomówione w kl. II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej), Ameryka i Australia według tych samych zasad, co w kl. II., mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych. Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości z geografii astronomicznej ze względu na działy nauki fizyki, przeznaczone dla tej klasy.

Szkicowanie map, jak w klasie II.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Początki arytmetyki ogólnej jako zakończenie dotychczasowej

nauki rachowania; wyrażanie prawideł rachowania słowami i literami, najprostsze przekształcenia, ćwiczenia w podstawianiu (częste sprawdzanie rachunku algebraicznego przez podstawianie liczb poszczególnych w zagadnieniu i wyniku) Liczby ujemne w zastosowaniu najprostszem i niewyszukanem (podziałka termometryczna i skala wysokości, podziałka do mierzenia stanu wód, oś liczbowa).

Geometria: Związki między powierzchniami (porównania, najprostsze przemiany, formułki pomiaru), objętość graniastosłupów prostych i odpowiednich walców. Pomiary i porównania na przedmiotach w sali i ogrodzie szkolnym, a także w miarę możliwości w polu. Twierdzenie Pitagorasa z licznymi przykładami poglądowymi i zastosowaniem na utworach płaskich i najprostszych przestrzennych (n. p. przekątnia sześcianu, wysokość prostych ostrosłupów o podstawie kwadratowej). Ostrosłup (stożek), kula; powierzchnia i objętość (przy kuli bez uzasadnienia).

Wielostronne połączenie nauki arytmetyki i geometrii. Graficzne przedstawienie czterech działań rachunkowych na odcinkach: wyrażen $(a+b)^2$, $(a-b)^2$, $(a+b)$, $(a-b)$, $(a+b)^3$ i t. d. na prostokątach, sześcianach. Wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego w związku z obliczeniami z planimetrii i stereometrii. Działania skrócone. Ocenianie stopnia dokładności, do którego można dążyć i który można osiągnąć na podstawie rzeczywistego pomiaru elementów określających. Przybliżone oszacowanie wielkości wyniku. Następnie sprawdzanie wyników oszacowania i obliczenia przez pomiar i odważenie obliczonych modeli brył i powierzchni. Dalsze przysposobienie ucznia do pojmowania funkcji: zmienność długości, powierzchni, objętości (zapomocą bezpośredniej nauki poglądowej i rysunku w podziałce zmniejszonej) figur i utworów przestrzennych, których podobieństwo poznano, zależnie od pierwszej, drugiej i trzeciej potęgi, drugiego i trzeciego pierwiastka elementów określających. Najprostsze równania, o ile nastęcza się do nich sposobność przy obliczeniach z planimetrii i stereometrii w tej klasie.

Zadania jak w klasie I.

Fizyka, 2 godziny tygodniowo.

Wstęp: Rozciągłość. Stany skupienia. Ciężar, ciężar właściwy. Ciśnienie powietrza.

Ciepło: Wrażenie ciepła. Temperatura. Zmiana objętości pod wpływem ciepła. Termometr. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Zmiana stanów skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródła ciepła. Przewodzenie ciepła, promienowanie ciepła.

Magnetyzm: Magnesy naturalne i sztuczne, igła magnetyczna. Działanie wzajemne obu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi. Pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomii. Busola.

Elektryczność: Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie, przewodzenie elektryczności. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Maszyna do wytwarzania elektryczności. Kondensatory. Burza, gromochron.

Najzwyklejsze ogniwa galwaniczne. Prąd elektryczny. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektroliza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działania magnetyczne prądu, telegraf. Zasadnicze doświadczenia z zakresu indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon.

Głos: Powstawanie głosu, rozchodzenie się głosu. Dźwięki i szmery. Siła głosu i wysokość tonu. Struny, wiდეłki stroikowe, piszczałki. Odbicie. Odbieranie i współbrzmienie. Odbieranie wrażeń słuchowych.

Światło: Źródła światła. Prostolinijne rozchodzenie się światła, cień, fazy księżyca, zaćmienia, ciemnia. Natężenie oświetlenia. Prawo odbicia. Obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych. Załamanie (jakościowe), przechodzenie światła przez płyty, graniastosłupy i soczewki. Obrazy w soczewkach. Oko, akomodacja, okulary, kąt widzenia, lupa. Rozszczepienie światła, tęcza.

Zjawiska niebieskie (przez cały rok szkolny): Wstępne oryentowanie się na niebie gwiazdzistym, fazy i bieg księżyca, ruch słońca ze względu na system gwiazd stałych.

Rysunki, 2 godziny tygodniowo.

Malowanie szarym kolorem sylwet przedmiotów płaskich. Rysowanie i malowanie wodnymi farbami w sposób naturalistyczny liści, kwiatów, owoców, jarzyn, barwnych naczyń, owadów, motyli i t. d. Komponowanie ornamentu geometrycznego i zastosowanie takowego do celów zdobniczych. Ćwiczenia z zakresu perspektywy prostej i skośnej, poparte rysunkiem brył stereometrycznych.

KLASA IV.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Historia nowego Zakonu.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów — jak w kl. III. Gramatyka. Nauka o zdaniach złożonych i okresach; etymologia i głosownia w zarysie, z uwzględnieniem historycznego rozwoju języka. Przygodna nauka o wierszu polskim.

Wypracowania piśmienne: po 4 wypracowania szkolne i po 2 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Gramatyka 2—3 godziny tygodniowo. Nauka o zdaniu; zdanie pojedyncze i złożone, głównym przedmiotem nauki był czasownik; spójniki.

Szczególnych własności imion i zaimków, nie dających się ująć w prawa ogólnie, nie przerabiano systematycznie, lecz nawiązywano po części już do przykładów z zakresu nauki o formach, po części do lektury i ćwiczeń stylistycznych; często starczył leksykalny sposób przyswojenia szczegółów tego rodzaju. Z nauki o zaimku przerobiono niektóre prawa z zakresu stosowania zaimków wskazujących, zwrotnych i względnych, naturalnie w związku z nauką o zdaniu złożonym.

Lektura: 3—4 godziny tygodniowo. Cezara *bellum Gallicum* (3 księgi).

Wypracowania piśmienne, jak w klasie III.

Język grecki, 4 godziny tygodniowo. Gramatyka: Dokończenie nauki form prawidłowych; czasowniki płynne i czasowniki na „μ“; niezbędne, ze względu na lekturę dzieł prozaicznych, nieprawidłowości fleksji. Główne prawa ze składni. Tłómaczenie z języka greckiego i na język grecki.

Wypracowania piśmienne: co miesiąc 1 zadanie szkolne (*compositio*).

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Lektura ustępów prozaicznych i poetycznych, połączona ze swobodniejszą reprodukcją jak w kl. III. Memorowanie ustępów, pisanych prozą i wierszem. Gramatyka: Systematyczna nauka o zdaniu; uzupełnienie składni rzędu. Zadania: 2 miesięcznie, domowe i szkolne naprzemian. Tematy: reprodukcje, opowiadania i opisy.

Historia i geografia, 4 godziny tygodniowo. Geografia 2 godziny tygodniowo: Fizyczna i polityczna geografia monarchii austriacko-węgierskiej z wyłączeniem części statystycznej, a z dokładniejszym uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, jakoteż zatrudnienia, handlu, przemysłu i oświaty ludów, nadto fizyczna geografia ziem polskich. Historia (2 godziny tygodniowo). Historia starożytna, szczególnie historia Grecji i Rzymu do wojen punickich.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka ogólna. Wyjaśnienie prawideł działań, tudzież ich związku, ćwiczenie się w nich zapomocą przekształceń, a zwłaszcza przez rozwiązywanie równań i ich sprawdzanie przez podstawianie (liczbowych i algebraicznych) wyników w równania początkowe. Dla ćwiczenia w myśleniu funkcjami wskazanie zmienności wyników przy zmianie elementów rachunku. Miara, wielokrotność, ułamki; równania stopnia pierwszego o jednej lub kilku niewiadomych; stosunki, proporcje; czyste równania stopnia drugiego, o ile ich potrzeba w nauce planimetrii. Graficzne przedstawienie funkcji liniowej i jej zastosowanie przy rozwiązywaniu równań stopnia pierwszego.

Geometria. Planimetria: Powtórzenie i pogłębienie poprzedniego materiału z planimetrii wraz z wyjaśnieniem na charakterystycznych przykładach sposobu definiowania i dowodzenia metodą Euklidesa i ugrupowanie reszty materiału o ile możliwości w formie zadań. Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych według różnych metod (także zapomocą konstrukcji wyrażeń algebraicznych) z wykluczeniem wszystkich zadań, które dają się rozwiązać tylko przy pomocy szczególnych forteli. Zadania rachunkowe w naturalnym związku z resztą materiału nauki. — Zadania: jak w kl. I.

Fizyka, 3 godziny tygodniowo. (W I. półroczu fizyka, w II. półroczu chemia i mineralogia).

Równowaga i ruch: Pomiar sił zapomocą ciężarów i przedstawianie ich na odcinkach. Dźwignia, waga, kołowrot, krążek, płaszczyzna pochyła (zjawiska równowagi, składanie i rozkładanie sił). Punkt ciężkości. Rodzaje równowagi. Ruch jednostajny. Wolne spadanie. Pionowy rzut w górę. Spadanie i rozkładanie ruchów. Graficzne traktowanie rzutu poziomego i ukośnego. Ruch po płaszczyźnie pochyłej. Tarcie. Prawa rzutu wahadłowego. Siła odśrodkowa. Najważniejsze zjawiska przy zderzeniu się ciał sprężystych.

Zebranie i powtórzenie nauki o zjawiskach niebieskich i ich wyjaśnienie na podstawie systemu Kopernika.

Ciecze: Własności. Rozchodzenie się ciśnienia. Poziom. Ciśnienie hydrostatyczne. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedesza. Najprostsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego na podstawie pędu do góry. Pływanie ciał, areometr podziałkowy.

Gazy: Własności. Barometr, manometr. Prawo Mariotte'a. Pompy wodne i pneumatyczne. Lewar. Balon.

Z chemii i mineralogii: Skład powietrza. Pierwiastki, mieszaniny, związki. Synteza, analiza, podstawienie, redukcja, prawa zachowania masy i stałych stosunków ciężarowych i objętościowych zapomocą kilku prostych doświadczeń. Elektroliza. Zasady chemicznego znakowania. Zasady, kwasy, sole. Kilka pierwiastków i ich najważniejszych związków. Wyjaśnienie na kilku przykładach istotnych znamion ciał organicznych.

W ciągłej łączności z nauką chemii opis najważniejszych minerałów i skał, oparty na obserwacji, na zakończenie krótkie zebranie materiału nauki mineralogii.

KLASA V.

Religia, 2 godz. tyg. Katolicka dogmatyka ogólna.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów.

Na podstawie wypisów poznano najważniejsze gatunki prozy i poezyi. Nauka ta, zbierająca i uzupełniająca wiadomości

już w poprzednich latach przygodnie przez uczennice nabyte, przysposabiała je do czytania z pożytkiem ważniejszych utworów literatury narodowej w klasie VI.—VIII. Wiadomości historyczno-literackie o czytanych pisarzach — jak w kl. III. W całości czytano „Pana Tadeusza“, „Grażynę“, „Wiesława“, „Makbeta“ Szekspira i „Zemstę“ Fredry.

Naukę szkolną uzupełniano czytaniem domowem. Deklamacya jak w kl. I.

Wypracowania piśmienne: po 3 szkolne i po 2 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tyg. Lektura 5 godzin. W I. półroczu wybór z Owidyusza: Metam. I. 1—4; 89—415; VI. 5—82, 103—107, 127—312; VIII. 183—235, 618—720; X. 1—63, 72—77; Fasti: I. 63—68; II. 83—118, 193—242, 687—710; Tristium: I. 3, IV. 10, V. 2. Przystępując do lektury poezyi, przedstawiono w zwięzłym zestawieniu najważniejsze prawidła z zakresu prozody i metryki. W II. półroczu Liwiusz ks. I. 1—45., II. I—XII; XXI. 1—7, 46—50.

Lektura prywatna: Ovid. Metam: Chaos I. 5—88 (3 ucz.), Cadmus III. 1—132 (2 ucz.), Midas XI. 81—182 (3 ucz.), Fasti: De vocis Februarii origine II. 1—30 (2 ucz.), Quirinalia II. 475—512 (2 ucz.), Terminalia II. 639—684 (2 ucz.), Regifugium II. 687—710 (3 ucz.), Lemuria V. 1—60 (1 ucz.), De vocis Martii orig. (1 ucz.), De festo Bacchi i de Iphigenia (1 ucz.). — Liv: II. XV—XXV (2 ucz.).

Nauka gramatyki i stylistyki 1 godzina tygodniowo. Celem nauki było: Utrzymać pewność wiedzy gramatycznej, przez tłumaczenie na język łaciński pogłębić i uświadomić nabyte przez lekturę — poczucie odrębności łacińskiego wysłowienia w porównaniu z językiem polskim, a przez to zapewnić lekturze niezbędnie konieczną gruntowność. Do tego celu służyły głównie piśmienne i ustne ćwiczenia, z którymi łączyły się uwagi stylistyczne.

W każdym półroczu po 5 zadań szkolnych (*compositiones*); ostatnie z nich, przypadające na koniec półrocza, było tłumaczeniem z języka łacińskiego na język polski.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura: W I. półroczu: Anabasis Ksenofonta wedł. Chrestom Fiderera, ust. 1, 2, 4, 6, 7, 11, 13, 15—18. W II. półroczu z Iliady Homera

I. i III. ks. Obok tego w związku z lekturą najniezbędniejsze wyjaśnienia różnic między dyalektem epickim a atyckim. Prócz tego — w 1 godzinie co 14 dni — dalszy ciąg lektury Ksenofonta.

W II. półroczu rozpoczęły się próby lektury bez przygotowania.

Lektura prywatna: Ksenof. Anab. ust. 3 (6 ucz.), 5 (4 ucz.), 8, 9 (3 ucz.), 10, 12, 14 (6 ucz.); Cyrop. wszyst. ustępy (1 ucz.), 7, 8 (2 ucz.); Pamięt. 1, 2, 3, 4 (1 ucz.); Homer Iliad. II. (8 ucz.), IV. (2 ucz.), VII. (5 ucz.), VIII. (2 ucz.).

Tygodniowo 1 godzina gramatyki dla uzupełnienia i utrwalenia znajomości atyckiego dyalektu. Aby nauce gramatyki w szerszej mierze zapewnić czynnik kształcący i obudzić dla niej zajęcie, wciągano przy danej sposobności w jej zakres uwagi językoznawstwa.

W każdym półroczu 4 zadania szkolne (*compositiones*) i to naprzemian tłumaczenia z języka greckiego na język polski i z języka polskiego na precki.

Język niemiecki, 4 godziny tyg. Gramatyka: Uzupełnienie i pogłębianie wiadomości gramatycznych, przeważnie przy sposobności poprawiania wypracowań piśmiennych.

Lektura. W tej klasie, podobnie jak i w następnej, przewagę miała proza opowiadająca i naukowa, która poczyna zwolna obejmować także materyał innych przedmiotów nauki i dostarczać może podstawy do zajmującej konwersacji. Lektura poetyczna obejmowała łatwiejsze utwory epickie (ballady) i nietrudne liryczne. Utworów poetycznych uczyły się uczennice na pamięć. Obowiązkowa lektura domowa obejmowała podania bohaterskie, bajki, opowiadania, opisy podróży.

Ćwiczenia w ustnem wyrażaniu myśli na podstawie lektury w każdej godzinie, nadto ćwiczenia na podstawie poglądu (obrazy, przyroda) i zdarzeń z życia codziennego według uporządkowanego planu.

Wypracowania piśmienne. Co trzy tygodnie jedna praca naprzemian domowa i szkolna: reprodukcje czytanych utworów, streszczanie ustępów dokładnie przero-

bionych z zakresu łacińskiej i greckiej kultury: opowiadania i opisy na podstawie własnych spostrzeżeń: tłumaczenia z języka wykładowego jako ćwiczenie w pokonywaniu trudności synktycznych.

Historia, w I. 4, w II. półr. 2 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne od wojen punickich i średniowieczne do końca.

Geografia, 2 godziny tygodniowo (w II. półr.). Europa: Ogólny przegląd. Powtórzenie, uzupełnienie i pogłębienie geografii Europy południowej, Francji, Belgii, Holandii i Anglii z silniejszym uwypakowaniem przyczynowego związku wzajemnego zjawisk geograficznych (plastyka powierzchni i jej powstanie, bieg słońca i klimat; klimat, świat roślinny i zwierzęcy, rozwój kultury poszczególnych krajów i jego zależność od czynników geograficznych, formy gospodarcze i ich przyczyny, wymiana płodów i drogi komunikacyjne). Rzut oka na Australię i Amerykę.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Algebra: Rozszerzenie i uzupełnienie materiału arytmetyki klasy poprzedzającej; dalszy ciąg rozwiązywania równań stopnia pierwszego z rozmaitych dziedzin praktycznego zastosowania. Potęgi i pierwiastki, na łatwych przykładach.

Geometria. Stereometria: Rzuty ukośne najprostszych brył (także postaci krystalicznych), rzut poziomy i pionowy zwyczajnych utworów przestrzennych z poglądu.

Pojęcia i prawa, dotyczące się wzajemnego położenia prostych i płaszczyzn, z ograniczeniem się do twierdzeń oraz dowodów zasadniczych i typowych i z uwzględnieniem poglądu. Właściwości, jakoteż obliczanie powierzchni i objętości graniastosłupów (walców), ostrosłupów (stożków), kuli, oraz płaszczyzn i brył, powstałych przez ich przecięcia. Twierdzenie Eulera, umiarowe wielościany.

Zadania rachunkowe w naturalnym związku z resztą materiału nauki. Zadania szkolne 3 na półrocz.

Historia naturalna, 2 godziny tygodniowo.

I. Półrocz: Mineralogia i najważniejsze wiadomości z geologii. Pogłębienie i uzupełnienie nauki mineralogii ze stopnia niższego pod względem morfologicznym, fizycznym i chemicznym. Krótki rys geologii.

II. Półrocze. Botanika. Krótki zarys anatomii i fizjologii roślin. Przegląd roślin zarodnikowych ze stanowiska ogólnej morfologii i historii rozwoju ze szczególnem uwzględnieniem tych roślin, które odgrywają ważną rolę w gospodarstwie przyrody i człowieka. Najważniejsze rodziny roślin, nasiennych (jawnokwiatowych), oraz ich naturalne ugrupowanie na zasadzie stosunków morfologicznych, anatomicznych i biologicznych. Przy wyborze rodzin, stanowiących przedmiot nauki, uwzględniano odpowiednio rośliny pożyteczne i szkodliwe.

KLASA VI.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczegółowa.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Lektura: Czytanie cenniejszych dzieł literatury narodowej od połowy wieku XVI. do końca XVIII. według wypisów. Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem domowem. Historia literatury od początku do końca wieku XVIII. Deklamacja jak w klasie V. Czytano: Kochanowskiego „Odprawę posłów greckich“, „Treny“. W domu czytały uczennice: Sienkiewicza „Ogniem i mieczem“, „Potop“; Kraszewskiego „Powrót do gniazda“; Rzewuskiego „Listopad“; Krasickiego „Myszeis“, „Monachomachię“, „Antimonachomachię“ i „Doświadczyńskiego“. Wypracowania piśmienne: po 3 szkolne i po 2 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Lektura: Sallustius: Bellum Jug.; Cicero: In Catil. I.; Vergilius: Bucol. I.; Aen. I. (w skróc.) i II. (w całości). Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne (1 godz. tygod.) na tle lektury, połączone z powtarzaniem i uzupełnianiem składni. Lektura prywatna: Sallust. Bell. Cat. (11 ucz.), Vergil. Bucol. i Georg. (nieczytane w klasie) (16 ucz.), Aen. ks. VIII. (2 ucz.), IX. (6 ucz.). X. (3 ucz.), XII. (4 ucz.). Zadania: 10 szkolnych.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura: Homera: Iliada ks. VI., XII., XVI., XVIII., XXII. i XXIV. (wyjątki) Ksenofonta: Pamiętniki, Obrona Sokratesa cz. I.; Herodot: ks. VII. i VIII. (wyjątki), według wyd. Terlikowskiego. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne (1 godz.) na tle lektury, połączone z powtarzaniem i uzupełnianiem składni. Lektura

prywatna: Homer Iliada ks. V. (2 ucz.), VII. (5 ucz.), VIII. (1 ucz.), XXI. (1 ucz.); Herod. ks. III. (1 ucz.), IX. (7 ucz.). Zadania 4 w każdym półroczu.

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Gramatyka, jak w klasie V. Lektura prozaiczna, jak w klasie V. Poezya epicka i liryczna. Obowiązkowa lektura a) szkolna: czytano z książki szkolnej 72 ustępów a nadto: Körnera, Zriny, b) domowa, jak w klasie V., oprócz tego dłuższe opowiadania na podstawie wypisów. Lektura prywatna: Lessinga: Minna von Barnhelm; Schillera: Kabale und Liebe, Jungfrau von Orleans (z każdego po 15—25 ucz.). Ćwiczenia w ustnem wyrażaniu myśli, jak w klasie V. Poezja i stylistyka (synonimika i frazeologia) przy sposobności lektury. Podawanie wiadomości literackich w związku z lekturą, opowiadania z życia najwybitniejszych autorów. Wypracowania piśmienne, jak w klasie V., nadto streszczenia scen dramatycznych, stanowiących całość w sobie zamkniętą.

Historia, w I. półr. 2, w II. 4 godziny tygodniowo. ~~Dzieje Rzymian od bitwy pod Actium. Historia średniowieczna~~ nowożytna do wielkiej rewolucji. (wytłumaczone)

Geografia, 2 godziny tygodniowo w półr. I. Dokończenie geografii Europy (z wyjątkiem monarchii austriacko-węgierskiej) według zasad, wyrażonych w klasie V. Rzut oka na Azję i Afrykę.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Algebra: Potęgi, pierwiastki. Logarytmy. Równanie stopnia drugiego o jednej niewiadomej, a bardzo łatwe o kilku niewiadomych. Najprostsze równania stopni wyższych, które dadzą się bezforteli sprowadzić do równań stopnia drugiego. Liczby niewymierne, urojone i zespolone, o ile prowadzi do nich rozwiązywanie owych równań. Graficzne przedstawienie funkcji stopnia drugiego i jej zastosowanie przy rozwiązywaniu równań stopnia drugiego.

Geometria: Stereometria, goniometria i trygonometria do rozwiązywania trójkątów skośnokątnych (wyłącznie). Zadania i ćwiczenia domowe jak w klasie V.

Historia naturalna, 2 godziny tygodniowo.

(XII) Zoologia: Somatologia z uwzględnieniem najważniejszych faktów z zakresu fizjologii i higieny. Klasy zwierząt na tle form typowych ze stanowiska morfologiczno-anatomicznego, a w stosownych miejscach także ze stanowiska historii rozwoju z pominięciem wszystkich niepotrzebnych szczegółów systematyki zoologicznej.

KLASA VII.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześcijańsko-katolicka. Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie cenniejszych dzieł literatury narodowej w dłuższych wyjątkach według wypisów lub w całości; poczynając od literatury Sejmu czteroletniego aż po rok 1837. w życiu twórczości Słowackiego. W całości czytano: J. Niemcewicza „Powrót posła“, Felińskiego „Barbarę Radziwiłłównę“, Mickiewicza „Ballady i romanse“, „Dziady“, „Sonety krymskie“, „Konrada Wallenroda“ i „Księgi narodu i pielgrzymstwa“, Malczewskiego „Maryę“, Goszczyńskiego „Zamek kaniowski“, Fredry „Pana Geldhaba“, „Śluby panińskie“ i „Zemstę“, J. Słowackiego „Godzinę myśli“, „Jana Bieleckiego“, „Maryę Stuart“ i „Kordyana“, Moliera „Skąpca“, „Świętoszka“, Byrona „Gaiura“ i „Więźnia Chillonu“. Lektura prywatna: Szekspira Tragedye; Moliera: Mizantrop; Goethego: Cierpienia młodego Wertera; Brodzińskiego: O klasyczności i romantyczności; Goszczyńskiego: Król zamczyska; Fredry: Cudzoziemczyni, Dożywocie, Pan Jowialski, Wielki człowiek do małych interesów; Studya historyczno-literackie o Mickiewiczu, Malczewskim i Fredrze (Tretiaka, Tarnowskiego, Gostomskiego, Kallenbacha).

Referaty: 1) Wpływy obce na literaturę polską za czasów niepodległości (Pfauówna Elżbieta), 2) Wpływ obcych literatur na romantyzm polski (Merdingerówna Helena), 3) Malczewski i jego „Marya“ (Stieglitzówna Rachela, 4) Rozwój komedii polskiej (Hrubyówna Henryka).

Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem domowem. Historia literatury (jak w klasie VI) — do Słowackiego. — Deklamacja jak w klasie I. — Ćwiczenia ustne, polegające na zdawaniu sprawy z dzieł czytanych z własnej pilności.

Wypracowania piśmienne: po 3 szkolne i po 2 domowe w każdym półroczu.

Język łaciński, 5 godzin tygodniowo. Lektura: Cicero. In Verr. IV. De off. I. 15, Vergilius: Aeneid. ks. VI. Plinius: listów 12. Lektura prywatna: Cic. Somnium Scip. (1 ucz.), De imp. Cn. Pompei (3 ucz.), Laelius (9 ucz.), Verg. Aen. (w wyd. szkol.) ks. I. (23 ucz.), II. (7 ucz.); Plinius, (po kilka listów 12 uczenicz). Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne (1 godzina tygodniowo) na tle lektury, połączone z uzupełnieniem nauki o szyku, figurach, tropach, i okresach. Zadania jak w klasie V.

Język grecki, 4 godziny tygodniowo. Lektura szkolna: Homera Odysea ks. I. 1—89, V, VI, IX, XIV, i XVI w wyjątkach XXII. Demostenes III. Filipika. Plato Apologia. Lektura prywatna: Odysea z I. ks. (5 uczenicz), II. ks. (4 ucz.), 3 ks. (1 uczenica), z III. ks. (1 uczenica), z VII. ks. (16 uczenicz), z VIII. ks. (5 uczenicz), XI. (9 ucz.), XII. (10 ucz.). XIII. (1. ucz.), XVIII. (1 ucz.), XIX. (3 ucz.), XX. (3 ucz.), XXI. (2 ucz.), XXII. (2 ucz.); Demost. I. Fil. (1 uczenica), II. (1 ucz.); Ol. I. (8 ucz.), II. (1 ucz.), III. (1 ucz.); Περὶ εἰρήνης (14 ucz.); Kriton (4 ucz.). Zadań w każdym półroczu 3, a mianowicie przekłady z języka greckiego na język polski. Ćwiczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na grecki tylko z konieczności.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Gramatyka jak w klasie V. Lektura: proza ustępowała zwolna miejsca poezyi: poetyczna lektura obejmowała wybór z zakresu poezyi średniowiecznej w przekładzie (nowoniemieckim), łatwiejsze utwory liryczne i epickie Schillera, Goethego i poetów XIX. stulecia; łatwiejsze dramaty Lessinga, Goethego, Schillera. W całości zaś czytano: w półr. I. „Kabale u. Liebe“ Schillera, w półr. II. „Egmont“ Goethego. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa z tego samego zakresu, jaki obejmowała lektura szkolna. Lektura prywatna: Goethego: Werther (7 ucz.), Clavigo (4 ucz.), Geschwister (2 ucz.); Schillera: Räuber (5 ucz.), M. Stuart (2 ucz.); Don Carlos (3 ucz.); Lessinga: Nathan (5 ucz.), E. Galotti (3 ucz.); Shakespeare: Hamlet (2 ucz.), Sturm (1 ucz.); G. Hauptmanna: Hannele (1. ucz.). Ćwiczenia w ustnem

wyrażaniu myśli, jak w kl. V. — Poetyka, stylistyka i wiadomości literackie, jak w klasie V. — Wypracowania piśmienne: co miesiąc jedno, naprzemian szkolne i domowe. Tematy wolne na podstawie podanej dyspozycji, tok myśli czytanych utworów poetycznych, streszczanie scen dramatycznych i całych aktów, charakterystyki osób, z zakresu historii powszechnej.

Historia ¹⁾ i **geografia** 3 godziny tygodniowo. Historia nowożytna od wojny 30-letniej z uwzględnieniem wewnętrznych dziejów Europy i geografii aż do najnowszych czasów.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. **Algebra**: Równania drugiego stopnia o jednej i dwu niewiadomych; równania wyższych stopni, dające się sprowadzić na równania kwadratowe; równania przestępne i nieoznaczone pierwszego stopnia. Szeregi. Rachunek procentu składanego i rent. Kombinacje. **Geometria**: Trygonometria. Zastosowanie algebry do geometrii i analityka płaska. Zadania i ćwiczenia, jak w kl. V.

Fizyka, 3 godziny tygodniowo. Ogólne własności ciał. Mechanika ciał stałych, płynnych i lotnych. Nauka o cieple. Chemia.

Propedeutika filozofii, 1 godzina tygodniowo. Logika elementarna.

KLASA VIII.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Historia Kościoła katolickiego. **Język polski**, 3 godziny tygodniowo. Czytano dalszy ciąg cenniejszych dzieł literatury narodowej wieku XIX. w dłuższych wyjątkach według wypisów, niektóre w całości, a mianowicie: Słowackiego: „Podróż na wschód“, „Beniowskiego“; Krasińskiego: Nieboską komedję, Irydyona, Przedświt, Psalm przyszości; W. Pola: „Mohorta“, „Zgodę senatorską“; Cieszkowskiego „Drogi ducha“; Siemińskiego „Z obozu klasyków“; Szujskiego „Nerona“; Ujejskiego: Skargi Jeremiego; Romanowskiego, kilka liryków i Asnyka kilka liryków. Lektura prywatna: Kaczkowskiego: Olbrachtowi rycerze, Grób Nieczui; Korzeniowskiego: Karpaccy górale; Łozińskiego: Madonna Busowiska; Żeromskiego: Ludzie bezdomni, Rozdziobią nas...;

¹⁾ Historia ojczysta: patrz C) Przedmioty nadobowiązkowe str. 77.

Sierosławskiego: Ryszta; Rydla: Zaczarowane koło, Trylogia; Wyspiańskiego: Warszawianka, Wesele; Benedyktowicza: Zakłète jezioro; Tetmajera: Książd Piotr; Konopnickiej: Pan Balcer...; Zielińskiego: Kirgiz. Historya literatury wieku XIX., ciąg dalszy od Krasińskiego do końca. Deklamacya, jak w kl. V. Ćwiczenia ustne jak w kl. VII. Wypracowania piśmienne: w I. półroczu 3 szkolne, 2 domowe, w II. półroczu 2 szkolne i 1 domowe. Język łaciński, 5 godzin tygodniowo. Lektura: Tacitus: Annales I., 1—15, 31—49, XV. 38—45. Horatius: Ody ks. I., 1, 3, 6, 8, 10, 14, 22, 24, 31, 34, 37. II., 2, 3, 7, 10, 14, 16; III., 1, 2, 3, 5, 8, 30; IV., 3, 12. Epodon 2, 7. Satirarum I. 1, II. 6. Lektura prywatna: Tacyt, Germania r. 6—27 (4 ucz.); r. 1—30 (2 ucz.); Annales II. 41—43, 53—55, 69—83, III. 1—7 (2 ucz.); II. 44—46, 62, 63, 88, III. 40—47 (2 ucz.); IV. 72—74 (1 ucz.). Ćwiczenia gramat.-stylistyczne (1 godz. tyg.), jak w kl. VII. Zadania jak w kl. V.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura: Plato, Gorgius, Symposion, Fedon. Sofokles, Antygona. Ćwiczenia gramatyczne, jak w kl. VII. Zadania jak w kl. VII.

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo, Lektura, jak w kl. VII. Obok ustępów z wypisów przerabiano w całości: Goethego Iphigenie auf Tauris i Faust I., II. 1 i 5 akt. Ćwiczenia w ustnem wyrażaniu myśli, jak w kl. VII. Lektura prywatna: Otto Ludwig: Zwischen Himmel und Erde (3 ucz.); Fr. Schiller: Über naive und sentimentalische Dichtung (3 ucz.); Fr. Grillparzer: Ahnfrau (3 ucz.); H. Kleist: Der Prinz v. Homburg (3 ucz.); K. Immermann: Der Oberhof (3 ucz.). Wypracowania piśmienne, poetyka, stylistyka i wiadomości literackie, jak w kl. VII.

Historya i geografia, 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu historya państwa austro-węg. w zestawieniu z innemi państwami i powtórzenie ważniejszych partyi z historyi Grecyi i Rzymu, z uwydatnieniem historyi kultury. W II. półroczu geografia i statystyka monarchii austro-węg.; wiadomości polityczne i społeczne: Ustrój i administracya monarchii austro-węgierskiej ze szczególnem uwzględnieniem królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie

państwa, na podstawie ogólnego przedstawienia istoty i najważniejszych funkcyi państwa pod względem politycznym, kulturalnym i gospodarczym; prawa i obowiązki obywateli państwa.

Matematyka, 2 godziny tygodniowo. Powtórzenie materiału 3 klas poprzednich, połączone z rozwiązywaniem zagadnień arytmetycznych i geometrycznych. Zadania i ćwiczenia domowe, jak w kl. V.

Fizyka, 3 godziny tygodniowo. Magnetyzm, elektryczność, ruch falowy, akustyka, optyka i zasady astronomii.

Propedeutyka filozofii, 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

B) Religia możeszowa.

KLASA I.

1. Historia biblijna od stworzenia świata do śmierci Mojżesza.
2. Przemyślenia Boga.

KLASA II.

1. Historia biblijna od Jozuego do śmierci Salomona.
2. Objawienie 10 przykazań.

KLASA III.

1. Historia biblijna od podziału królestwa do upadku państwa Judyjskiego.
2. Objawienie świąt i postów.

KLASA IV.

1. Historia żydów od niewoli babilońskiej do powstania Bar Kochby.
2. Objawienie obrządków i ceremonii religijnych.

KLASA V.

1. Historia żydów w Hiszpanii do XIII. w. (Majmonides).
2. Objawienie 13 artykułów wiary. Zasady etyki religijnej.

KLASA VI.

1. Obowiązki wobec Boga, siebie i bliźnich.
2. Zasady etyki i moralności na podstawie Gnomologii Ojców.

KLASA VII.

1. Poznanie proroków i Hagiografów (w wyjątkach).
2. Zasady etyki i moralności na podstawie Gnomologii Ojców (dok.).

KLASA VIII.

1. Historia żydów w dyasporze do czasów najnowszych.
2. Historia żydów w Polsce do czasów najnowszych.

C) Przedmioty nadobowiązkowe.

Historia ojczysta 1 godzina tygodniowo. W klasie VII. od Zygmunta I. do końca.

Język francuski, po 2 godziny tygodniowo w 3 oddziałach.

Oddział I. Podręcznik Węckowskiego, część I. Nauka czytania i pisania. Części mowy odmienne. Czasy proste trybu oznajmującego, słów posiłkowych i regularnych. Odpowiedzi na pytania. Dwa do trzech zadań i dyktatów miesięcznie. Ćwiczenia gramat. piśmienne.

Oddział II. Podręcznik Węckowskiego, część I. II. Dalszy ciąg nauki czytania i pisania. Tłumaczenie, odpowiedzi na pytania, opowiadanie. Rzeczownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek. Czasowniki nieregularne I. konjugacyi. 2 zadania miesięcznie szkolne i domowe. Pisanie konjugacyi. Prywatna lektura: *Livres roses* (11 ucz.).

Oddział III. Podręcznik Węckowskiego, część III. Czytanie i opowiadanie kawałków. — Konwersacya na temat opowiadania. Części zdania. — Przygodne powtarzanie części mowy. Najważniejsze czasowniki nieregularne. 2 zadania miesięcznie szkolne i domowe. Prywatna lektura: *Corneille: Cid* (2 ucz.); *Descartes: Discours sur la methode* (1 ucz.); *France: Livre de mon ami* (1 ucz.); *Lafontaine: Fables* (1ucz.); *Molierè: Femmes savantes* (1 ucz.); *Tartuffe* [wyjątki] (1 ucz.); *Maeterlinck: L'oiseau bleu* (1 ucz.); *Pascal: Pensees* [wyjątek] (1 ucz.); *Racine: Adromaque* (3 ucz.); *Rostand: Cyrano de Bergerac* (1 ucz.).

Literatura. Historia literatury XVI. i XVI. wieku według wykładu. Czytanie krótkich wyjątków z klasyków, streszczanie pisemne pod dyktatem lub samodzielnie przez uczennice. W całości przeczytano w klasie „*L'Avare*“ Molière'a.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do I. klasy gimnazjalnej:

1. Religia: Wiadomości, których według teraźniejszego rozkładu nauki nabywają uczennice w szkole 4-klasowej.
2. Język polski: Czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli, opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego rozszerzonego i rozbiór jego części składowych; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczennicy z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcji, piśmienny rozbiór jednego zdania pojedynczego; zdanie to ma być wyjęte z dyktatu.
3. Język niemiecki: Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków, odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych w stronie czynnej i biernej, odmiana najwykleszych czasowników mocnych, zasób wyrazów z zakresu pojęć uczennicom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczennicom w języku polskim.
4. Rachunki: Pisanie liczb do miliona włącznie, biegłość w 4 działaniach liczbami całymi, pewność w tabliczce mnożenia, znajomość miar metrycznych.

Od egzaminu ustnego z religii, języka polskiego, niemieckiego i rachunków uwalnia się uczennice, które w świadectwie szkoły ludowej otrzymały cenzurę „dobry“ i takąż notę otrzymały przy piśmiennym egzaminie.

IV.

Tematy wypracowań piśmiennych w r. szk. 1912/13.

A) W języku polskim:

Klasa V. 1. (szk.) Wieść gminna a prawda dziejowa (n. p. ustępu „Popas w Upicie“). 2. (dom.) Myśli budzące się w nas na widok odlatujących ptaków. 3. (szk.) Krwawa karta z dziejów zamku Horeszkowskiego (na podst. opow. Gerwazego).

4. (dom.) Kogo cieszy a kogo smuci nadchodząca zima? 5. (szk.) Plany polityczne ks. Robaka (na podst. IV. i VI. księgi Pana Tadeusza). 6. (szk.) Czemu zawdzięczało Soplicowo swe ocalenie podczas zajazdu? 7. (dom.) Życie ludzkie a biesiada. 8. (dom.) Poranek na wiosnę a w jesieni. 9. (szk.) Wpływ świata fantastycznego na akcję tragedii Szekspira Makbet. 10. (szk.) Spór o zamek w P. Tadeuszu a w Zemście.

J. Bystrzycki.

- Klasa VI.* 1. (szk.) Dlaczego lit. ojczysta zjawia się u nas tak późno? 2. (dom.) Wśród mogił i krzyżów (wrażenia z uroczystości dnia zadusznego). 3. (szk.) Scharakteryzować obóz różnowierczy w Kraszewskiego „Powrocie do gniazda“. 4. (d.) Wartość i znaczenie wycieczek po kraju ojczystym. 5. (szk.) Źródło boleści i pociechy ojcowskiej w Trenach J. Kochanowskiego. 6. (dom.) Obraz moralny społeczeństwa polskiego w czasie najazdu Szwedów (na podst. Potopu H. Sienkiewicza. 7. (szk.) Pierwiastki rodzime w sielankach Szymonowicza. 8. (dom.) Przyczyny i objawy upadku literatury polskiej w XVII. wieku 9. (szk.) Dlaczego dzień 3 maja jest świętem narodowym? 10. (dom.) Znaczenie Krasickiego w literaturze polskiej.

J. Bystrzycki.

- Klasa VII.* 1. (dom.) Rozwinąć i uzasadnić dwuwiersz Mickiewicza:
„Niech każdy, jak ów Greczyn, głosi dzielność swoją,
Mocniejszy jestem, cięższą podajcie mi zbroję!..“
2. (szk.) Wykazać cechy charakterystyczne komedii Molirowskiej na jednym z przeczytanych dzieł tego poety i na jednej z prac Zabłockiego. 3. (dom.) Walka klasyków z romantykami w świetle najwybitniejszych współczesnych dzieł polskich. 4. (szk.) a) Hasła filareckie w poezji Mickiewicza, b) „Miej serce i patrzaj w serce!..“ jako program poezji Mickiewicza. (Do wyboru). 5. (dom.) Zakon krzyżacki w dziełach Mickiewicza, albo: Nauka języka, historii i literatury ojczystej (do wyboru). 6. (szk.) Mistyczno-mesyaniczny pierwiastek w dziełach Mickiewicza. 7. (dom.) Stolnik Horeszko a Wojewoda z „Maryi“ Malczewskiego (Charakterystyka porównawcza). 8. (szk.) Marya (Charakterystyka bohaterki na podstawie poematu Malczewskiego). 9. (dom.) Wpływ Byrona na poezję polską (Mickiewicz, Malczewski, Goszczyński, Słowacki).

J. Wiśniowski.

- Klasa VIII.* 1. (dom.) Jakie uwagi nasuwa widok Sukiennic. 2. (szk.)
a) Skierka i Hochlik, b) Postać Anchellego (Do wyboru).
3. (dom.) a) Co mówi Słowacki o sobie w Beniowskim.
b) Hr. Henryk a Pankracy (charakterystyka porównawcza)
(Do wyboru). *St. Kot.*
4. (szk.) Masynissa a Halban. 5. (dom.) a) Ideały polityczne u polskich pisarzy XVI. wieku. b) „Walka z liberum veto“ w literaturze Polski niepodległej (do wyboru).
6. (szk.) a) Rozwój epiki w Polsce niepodległej. b) Ideał obywatelski u Reya, Górnickiego, Krasickiego. (Do wyboru).
7. (dom.) a) Apologia przeszłości wśród romantyków polskich. b) Rok 1831 w poezji polskiej do czasów współczesnych. (Do wyboru). *F. H. Nowicki.*

B. W języku niemieckim:

- Klasa V.* 1. (szk.) Andreas Hofers Tod. 2. (dom.) Die Mörder des Ibykus und ihre Entdeckung. 3. (szk.) Jeder ist mit seinem Los unzufrieden (veranschaulicht an der Erzählung: König Bauer). 4. (dom.) Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 5. (szk.) Welche Hindernisse hat der Freund in Schillers „Bürgschaft“ zu überwinden? 6. (dom.) Das römische Haus. 7. (szk.) Klopstock im Goetheschen Hause. 8. (szk.) Übersetzung aus dem Polnischen. 9. (szk.) Wie erzählt die Mutter der Joanna Sebus den Untergang ihrer Tochter. 10. (dom.) Meine Osterferien. 11. (szk.) „Der Goldbaum“ v. Baumbach (kurze Nacherzählung).

Eug. Droździkowski.

- Klasa VI.* 1. (szk.) Sigurds Schicksale. 2. (dom.) Die Bedeutung der Araber in der Kulturgeschichte. 3. (szk.) Gedankengang der Uhlandschen Ballade: Schwäbische Kunde. 4. (dom.) Wie entsteht ein Epos? (Nach der Lektüre). 5. (szk.) Reineke Fuchs auf der Anklagebank. 6. (szk.) Der Bauplan von Krakau (nach der Lektüre und vorhergegangener Besprechung). 7. (dom.) Stadt- und Landleben (Eine Parallele). 8. (dom.) Die Bildung im Altertum und in der Gegenwart. 9. (szk.) Die Legende vom Hufeisen von Goethe (Kurzer Gedankengang). 10. (dom.) Der Aufbau der Schillerschen

Ballade. Der Kampf mit dem Drachen. 11. (szk.) Glück und Glas wie leicht bricht das. (Auf Grund der Uhlandschen Ballade: Das Glück von Edenhall. 12. (dom.) Welche Rolle spielt die Hanse in der Geschichte Europas?

Juliusz Ippoldt.

Klasa VII. 1. (szk.) Wie Siegfried ermordet wurde? (Auf Grund des Nibelungenliedes). 2. (dom.) Inhaltsangabe des Gedichtes von Goethe „Der Zauberlehrling“. 3. (szk.) Wie und was sollen wir lesen. (Auf Grund einer Besprechung)? 4. (dom.) Der dramatische Aufbau des I. Aufzuges in Schillers, Kabale und Liebe. 5. (szk.) Die sozialen Gegensätze in Schillers „Kabale und Liebe“. 6. (szk.) Der Freundschaftsbund zwischen Goethe und dem Fürsten von Weimar. 7. (szk.) Armbrustschiessen (Goethes Egmont I. 1). 8. (szk.) Die religiösen Verhältnisse und der Bildersturm in den Niederlanden zur Zeit der Regierung Philipps II. 9. (dom.) Welche Ratschläge erteilt Macchiavell der Regentin? (Auf Grund der 2. Szene von Goethes Egmont).

A. Marcinkowski.

Klasa VIII. 1. (szk.) Schillers Ansichten über die Freiheit und gesellschaftliche Ordnung auf Grund des Liedes von der Glocke. 2. (dom.) Exposition der Handlung in Goethes „Iphigenie auf Tauris“. 3. (szk.) Goethes Verhältnis zu den Naturwissenschaften (Leseb. f. d. VIII. kl.: Goethe bis zum Tode Schillers 1805). 4. (dom.) Der Dorfschmied (Nacherzählung der Novelle Fr. Lienhards). 5. (szk.) Gedankengang des Parzenliedes aus Goethes Iphigenie auf Tauris. 6. (szk.) Goethes Verhältnis zu „Faust“ auf Grund der Zueignung und des „Vorspiels auf dem Theater“. 7. (dom.) Gedankengang und Bedeutung des „Prologs im Himmel“ auf Grund der Lektüre des Dramas. 8. (szk.) Wo finden wir im Leben Goethes Belege für die Worte Jean Pauls: „Die Tage der Menschen gleichen den Büchern der Sibylle: je weniger davon übrig sind, desto kostbarer sind sie“?

Kazimierz Wróblewski.

C. Przy egzaminie dojrzałości:

1) Z języka polskiego do wyboru:

a) Ideał obywatelski w literaturze Polski niepodległej.

Rey: Żywot człowieka poczciwego.

Górnicki: Dworzanin.

Krasicki: Pan Podstoli.

b) Rzym a Ateny. (Porównanie na podstawie dialogu między Ulpianem a Irydionem).

c) Wykazać zasadniczą myśl następującej cytaty:

Dni nasze jak dni motylka;

Życiem wschód, śmiercią południe;

Lepsza w kwietniu jedna chwilka,

Niż w jesieni całe grudnie.

(Mickiewicz: Pierwiosnek).

2) Z języka łacińskiego:

Przełożyć na język polski: Vergilius, Aeneis III. 521—557.

3) Z języka greckiego:

Przełożyć na język polski: Platonis Euthydemus, od słów:

Κατὰ δέον τινα ἔτυχον καθήμενος... do Ἀρετῆν, ἔφη, ὃ Σώκρατες,...
καλλιστ' ἀνδρώπων καὶ τάχιστα.

V.

Stan zbiorów naukowych.

I. Biblioteka polska.

Biblioteka polska dla uczenia liczy dzieł 1083 w 1654 tomach.

W r. b. przybyło 99 dzieł w 161 tomach. Zakupiono 89 dzieł z datków, złożonych w tym celu przy wpisach przez uczenie, reszta pochodzi z darów:

a) dla klas I—IV. 40 dzieł w 42 tomach, a mianowicie: Alcott: Małe kobiety; Anczyc: Duch puszczy; Bezimien-na: W warszawskiej szkole (dar); Bukowiecka: Złota Elżunia; Cherubini: Przygody pajaca; Kapitan Dansit: Robinson na dnie morza; Driant: Balonem do bieguna północnego; Dyakowski: W góry, w góry...; Fitzpatrick: Dżok, przygody psa i jego pana; Gąsiorowski: Dobosz Wołyżerów, Szwoleżerowie gwardyi, Rok 1809; Gawicz: Skarby kamienistej pustyni; Gębarski: Polak-Bohater, Król-Bohater; Gruszecki: Przygody w Brazylii, W pruskiej służbie; Halden: Niespodzianki życia; Hedin: Od bieguna do bieguna; Hyrst: Wśród dzikich zwierząt; Jezierski: Zwycięzcy bieguna; Kipling: Wśród ławic oceanu; Kraszewski: Jaksowie; Leśmian: Klechdy

Sezamowe; Leśniewska: Entuzystka; Meade: W świecie dziewcząt (2 egzemplarze); Montgomery: Ania z Zielonego wzgórza (2 egzempl.); Ostrowski: Śladami Legionów; Przyborski: Berezyna, czyli Córka trzeciego pułku; Rojan: Sam; Le Rouge: Więzień na Marsie; Sieroszewski: Bajki; Studnicka: Kraj lat dziecińczych; Thompson: Dzielny Rogacz; Urbanowska: Cudzoziemiec; Verne: Dzieci kapitana Grant'a; Wilson: Ofiara siostry; Włodkówna: Julcia; Wyatt: Bliźnięta; Wysocki: Pamiętnik generała Wysockiego.

b) dla klas V—VIII. 59 dzieł w 77 tomach, a mianowicie:

Bellamy: W wieku XXI.; Benedyktowicz: Zakłęte jezioro; Bobin: O Panu Tadeuszu (dar); Brückner: Mikołaj Rej; Cervantes: Don Kiszot z Manszy; Chmielowski: Pan Tadeusz (dar); Chrzanowski: Historia literatury Niepodległej Polski; Franse: Pamiętnik mego przyjaciela; Gąsiorowski: Huragan; Gawalewicz: Drugie pokolenie, Królowa niebios (dar); Górka: Sztuka zdobycia majątku; Hahn: Juliusz Słowacki (dar); Junosza: Stracone szczęście (dar); Kallenbach J.: A. Mickiewicz pisma t. VI.; Kipling: Zwodne światło, Z pod nieba Indyi; Konopnicka: Prometeusz i Syzyf; Krasicki: Przypadki Mikołaja Doświadczyńskiego (dar); Kraszewski: Hołota (dar); Lam: Wielki Świat Capowic; Kubala: Szkice historyczne (dar); Łaganowski: Ziemia w opisach i obrazach; Łoziński: Czarny Matwij, Ziemia i jej budowa; Maeterlinck: Niebieski Ptak; Neumanowa: Legendy i baśnie Wschodu; Niewiadomska: Stracona; Nowicki: Pieśni czasu (dar); Prevost: Prof. Moloch; Rocznik krakowski; Rodziewiczówna: Czahary, Kądział; Rogoszówna: Pisklęta; Rolle: Oryginały; Romanowski: Dziewczę z Sącza; Rzewuski: Listopad; Rydel: Zygmunt August (trylogia); Sadowska: Basia; Siedlecki: Jawa; Sieroszewski: Bajka o żelaznym wilku, Zamorski dyabeł; Sobeski: Przędzywo Arachny; Statkiewicz: Rzeczpospolita krakowska w dobie powstania listopadowego; Strug: Ze wspomnień starego sympatyka; Szajnocha: Szkice historyczne II., VIII. (dar); Tarnowski: Zygmunt Krasieński, Matejko; Tetmajer: Ksiądz Piotr; Twain: Przygody Hucka; Wallace: Ben-Hur; Wilde: Opowiadania; Wiśniowski: Sen dnia letniego; Wyspiański: Bolesław Śmiały;

Zdziechowski: Opoka; Zieliński: Kirgiz; Żmijewska: Jutro; Zych: Rozdziobią nas kruki, wrony; Żeromski: Opowiadania.

2. Biblioteka francuska

dla uczenic liczy 54 dzieł w 55 tomach, zakupionych w bieżącym roku szkolnym.

Bazin: Les Oberlés; Bertheroy: Le journal de Marguerite Plantin; Boüard: Reine de Chenteneul; La Brète: Aimer quand même, Mon oncle et mon curé; Corneille: Le Cid-Horace; Dombre: La petite Don Quichotte, Ma petite Belle-Soeur, Fables de Florian; Fleuriot: Aigle et Colombe, La Rustaude, De Trop; La Fontaine: Fables; France: Le Livre de mon ami; Levray: Les Chatelains de Courthenoy, L'Orpheline de Fauchettes, La Roche-Yvoire, Sans Bercaïl; Maeterlinck: L'oiseau bleu; De Maistre: Les Prisonniers du Caucase, Voyage autour de ma chambre; Moulaur: Le Rayon, Après la neuvième heure; Molière: L'Avare, George Dandin, Les Bourgeois Gentilhommes, Don Juan, Les Précieuses ridicules, Le Misanthrope, Les Femmes savantes, Le Tartufe, Le dépit amoureux; Les livres roses pour la jeunesse: Cendrillon, Le Chef des Géants, Contes d'Afrique, Contes de Russie, Contes du Japon, La conversion de Catherine, Les cygnes sauvages, Un dimanche au Jardin de Plantes, Le Géant aux cheveux d'or, Histoire d'Aladin et de la lampe, Histoires d'Animaux, L'Hirondelle qui revient d'Egypte, Les merveilleuses Aventures, Tom Pouce, Le prince Joueur, Le petite Blanche-Neige, Le rose Magique, Le roi des Cygnes, Le roi Arthur, Le sapin merveilleux, La Tempête et comme il vous plaira; Racine: Andromaque, Les Plaideurs, (2 egzemp.); Rostand: L'Aiglon, Cyrano de Bergerac, Les Romanesques, La Princesse Lointaine.

3. Biblioteka niemiecka

dla uczenic liczy 83 dzieł w 94 tomach.

W bież. roku szkolnym przybyło: Hoffmann: Märchen und Fabeln (dar); Goethe: Herman und Dorothea (dar); Sophokles: Antigone (dar).

Do powiększenia biblioteki przyczyniły się: H. Bielańska, b. ucz. klasy V. (9 dzieł); M. Chorabikówna, ucz. klasy VII. (3 dzieła); Stan. Gutwiński, ucz. III. klasy gimnazjum IV. (1 dzieło); Hesse i Becker z Lipska (1 dzieło); Fr. H. Nowicki, prof. (1 dzieło).

Udział uczeń i ruch książek w bibliotece w r. 1912/13.

Klasa	Liczba uczeń wypożyczających książki:			Liczba wypoż. książek		
	a) polskie, b) francuskie c) niemieckie	a) polskich, b) franc. c) niem.				
I.	19	—	—	476	—	—
II.	29	—	1	614	—	1
III.	27	3	1	530	5	1
IV.	29	—	2	497	—	4
V.	21	2	1	489	12	1
VI.	39	7	10	528	25	23
VII.	35	11	4	447	23	9
VIII.	25	2	—	362	2	—
Razem	224	25	19	3943	67	39

4. Biblioteka podręczna dla nauczycieli

zawiera wydania klasyków łacińskich i greckich, oraz podręczniki szkolne w liczbie 144 dzieł, tomów 146; w b. r. szk. zakupiono tomów 11, 9 tomów otrzymano w darze od prof. J. Ippoldta 2 tomy, nakładcy p. K. S. Jakubowskiego 1 tom, od c. k. Rady Szkolnej krajowej 2 tomy, od nakładcy p. G. Seyfartha 1 tom, od nakładcy p. Gubrynowicza i syna 2 tomy, od Tow. Pedagogicznego 1 tom.

5. Przybory do illustrowania klasyków starożytnych.

Zbiór składa się z 9 nrów, obejmujących 32 sztuk.

W b. r. szk. zakupiono Gall-Rebhann, Tablice do uzmysłowienia życia Greków i Rzymian, a mianowicie: 8., 10., 12., 14., 16., 20., 26., 29. i 30.

6. Przybory do nauki geografii i historii.

Zbiór obejmuje 2 globusy, 36 map ściennych i 1 plastyczną. Zakupiono w b. r. 1 globus indukcyjny.

Okazy naturalne: symbiozy dwuliśc. z bakteriami . . .	2
korek z <i>Quercus suber</i>	1
owoców	5
Zielniki	3

C. Mineralogia i Geologia.

Modele krystaliczne duże	6
Okazy: Pierwiastków	8
Siarczków	14
Tlenków	67
Solowców	29
Tlenkowców	105
Organolitów	41
Skał	30

W b. r. szk. zakupiono 6 modeli szklanych do wyjaśnienia układów krystal.

8. Gabinet fizykalny

składa się z 110 numerów, obejmujących 375 sztuk.

W b. r. szkolnym zakupiono: palnik benzynowy Barthla, pompę Geryka, półkule magdeburskie, klosz do pękania błon, dazymetr, 3 różne klosze, balon do ważenia powietrza, model pompy ssącej i pompy ssąco-tłoczącej oraz rurę do spadania ciał w próżni i przechodzenia elektryczności.

9. Przybory do nauki rysunków

składają się z 3 podstaw drewnianych na modele, 19 modeli gipsowych ornamentów, 6 dużych modeli brył i 5 starożytnych naczyń.

10. Przybory do nauki geometrii

składają się z 2 cyrkli, 2 kątomierzów i 16 modeli drewnianych dużych brył z przekrojami.

11. Do nauki śpiewu

Fortepian.

12. Do przyozdobienia kurytarza.

Matejki: Stefan Batory i hołd pruski, (z daru w kwocie 50 K. Dra Andrzeja Chramca w Zakopanem); J. Męciny-

Krzesza: Jadwiga, królowa Polski, (z daru ks. Dra Józefa Kaczmarczyka); Matejki: Zygmunt August w Lublinie (z funduszków Zakładu); Kossaka: Elekcya króla Jana Kazimierza, oraz Matejki: Jan III. pod Wiedniem (z daru prof. Stanisława Kannenberga).

Wszystkim P. T. ofiarodawcom, którzy tak chętnie przyczynili się do pomnożenia zbiorów Zakładu, składa Dyrekcyja niniejszem wyrazy szczerzej wdzięczności i podziękowania.

VI.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych.

Okólnik c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 31. grudnia 1912. L. 14517/IV poleca nie przyjmować bezwarunkowo tak przy wpisach głównych, jakoteż w ciągu roku na podstawie egz. wstępnych i w razie przejścia uczniów z innego zakładu, jeżeli nie przedłożą świadectwa szczepienia ospy, względnie re-wakcynacyi.

Okólnik c. k. Rady szk. krajow. z 26 lutego 1913. L.: 2845/IV. zarządza, by uczniowie klasy VI., którzy otrzymali w półrocznym wykazie cenzur z geografii postęp niedostateczny, zdawali w pierwszych 6 tygodniach drugiego półrocza egzamin poprawczy z tego przedmiotu.

Okólnik c. k. Rady szk. kraj. z dnia 2 kwietnia 1913. L.: 5644/IV. poleca dyrekcyom szkół prywatnych pod osobistą odpowiedzialnością, przedkładać decyzji c. k. Rady szk. kraj. każdą sprawę dyscyplinarną uczniów, jeżeli zdaniem dyrekcyi lub konferencyi grona względ na ogólne dobro zakładu wymaga zastosowania kary ekskluzyi.

Okólnik c. k. Rady szkol. kraj. z dnia 15 kwietnia 1913. L.: 894/IV. w sprawie egzaminów dojrzałości poleca nie dopuszczać przedkładania wykazów lektury prywatnej wyłącznie z zakresu belletrystyki, a zalecać uczniom lekturę dzieł poważnych i naukowych, mogących się przyczynić do rozszerzenia i pogłębienia nauki szkolnej w różnych działach wiedzy.

Okólnik c. k. Rady szk. kraj. z dnia 26 maja 1913 L.: 5042/IV. w sprawie zapobiegania obniżeniu się poziomu nau-

kowego, wyklucza wprost, aby uczniowie zaniedbywali naukę i spuszczali się na egzamin końcowy, który z reguły ma tylko stwierdzić ostatecznie ich nieuctwo, i aby otrzymywali postęp dodatni, jeżeli nie pracowali pilnie z każdej lekcji na lekcję.

Co do klasyfikacji wzywa grona nauczycielskie, aby przez przepuszczanie nieprzygotowanych lub niezdolnych uczniów z klasy do klasy, nie gotowały trudności sobie a uczniom jak i ich rodzicom może zbyt późnego zawodu.

Największą ostrożność i miarę stosować należy w używaniu środka, który bywa ulubionem wyjściem z położenia chwiejącego się pomiędzy sprawiedliwością a pobłażliwością, mianowicie egzaminów promocyjnych uczniów stanowczo lichych tudzież i egzaminów poprawczych. Egzamina te chybają niestety w przeważnej części celu, a dają tylko możliwość prześlizgnięcia się nieukom lub uczniom nieudolnym.

VII.

Fizyczny rozwój młodzieży.

Jakkolwiek Zakład od chwili swego istnienia nie spuszcza z oka sprawy fizycznego wychowania młodzieży (patrz: Sprawozdanie I. z r. 1905/6 i następne), to przecież z powodu trudności, jakie ma do zwalczania jako zakład prywatny, nie udało się dotąd urzeczywistnić powziętych uchwał. To też jak w latach poprzednich tak i w tym roku szkolnym musiano się ograniczyć do wycieczek, przedsięwziętych z uczenicami tak w celach naukowych jak i zabawowych, których ilość rok rocznie się zmieniała zależnie od więcej lub mniej sprzyjającej aury w miesiącach maju i czerwcu. Mniej korzystnie zapisał się pod tym względem rok bieżący: W dniu 10 maja odbyły uczennice, należące do Sodalicyi, (w liczbie 21) wycieczkę do Czerny pod opieką Ochmistrzyni Zakładu, oraz ks. Urbana S. J., moderatora Sodalicyi uczącej się młodzieży i prezydentki p. M. Grzybowskiej. W dniu 31 maja urządziły abiturientki (w liczbie 14) wycieczkę do Skały Kmity, z udziałem profesorów: Cachła, Jachimczaka, Kannenberga, Nowickiego, Wróblewskiego, Zakrockiego i kierownika Zakładu. Dnia 7 czerwca odbyła

się wycieczka uczenic kl. V. (w liczbie 14) na Skały Panieńskie pod kierunkiem gosp. kl. prof. Chowańca, i prof. Piekarczyka oraz Kierownika, który, nawiązując do wiadomości podanych uczenicom w toku nauki szkolnej, objaśnił kilka przystosowań w świecie roślinnym i zapoznał uczenice z napotkaniami roślinami. Ze ślizgawki i lawn-tennis korzystały uczenice wyłącznie pod nadzorem rodziców i opiekunów.

VIII. IX. X.

(Vacant).

XI.

Zestawienie dochodów i rozchodów.

A. Biblioteka.

Stan funduszu na bibliotekę uczenic.

Pozostałość z roku szkolnego 1911/12	46 K 64 h
Ze składek uczenic wpłynęło	520 „ — „
Zwrot za oprawę	1 „ 70 „
Odsetki 31/XII. za oba półrocza	2 „ 49 „
Dochód razem	570 K 83 h

Wydatki: Kupno książek	452 K 75 h
Introligator	59 „ 10 „
Wkładka do Tow. Mił. hist. i zabytków	
Krakowa za r. 1912	8 „ — „

Wydatki razem 519 K 85 „

Pozostaje na rok szk. 1913/14 na książeczce Banku	
galicyjskiego dla handlu i przemysłu	50 K 98 h

B.

Pomoc koleżeńska.

a) Biblioteka.

Biblioteka pomocy koleżeńskiej liczy 302 książek.

W r. b. zakupiono 18 książek, 22 otrzymano w darze od uczenic: Amirowiczówny Ireny z kl. VI. (4), Bielańskiej Heleny z kl. VI. (5), Marcinkowskiej Antoniny z kl. V. (5), Nowakówny Leonory z kl. II. (8).

b) Stan funduszu.

Przychód:

Pozostałość z roku szkolnego 1912/13	164 K 72 h
Odsetki z 30/VI. i 31/XII.	16 „ 26 „
Od grona nauczycielskiego	426 „ 24 „
Przy wpisach uczennic złożyli WW. PP.:	
Franciszkowa Kuczyńska	11 K — h
Józefowa Frytowa, Jakób Homicz po 10 K	20 „ — „
Dr. Halpern Szymon, Włodzim. Marcinkowski po 6 K	12 „ — „
Dr. Herman Mütz	8 „ — „
Stanisław Burnatowicz, Tadeusz Epstein, Feli- ksowa Fromowiczowa, Marya Pobój Ślęczkowska po 5 K	20 „ — „
Karol Hruby, Władysławowa Kucharska, Ber- nard Wachtel po 4 K	12 „ — „
Ader Józef, Jakóbową Aronsohnową, Dawido- wa Binzerowa, Boral Leon, Chmurski Anastazy, Dr. Grażyński Edward, Dr. Krygowski Stani- sław, Liebeskindowa Bernardowa, Różycki Władysław, Setkowiczówna Karolina, Dr. Ula- nowski Bolesław, Ullman Edmund, Woźniak Filip po 3 K	39 „ — „
Baschkopfowa Jakóbową, Buchbinder Leon, Dr. Dadlez Wilhelm, Dankiewicz Zenon, Da- szyńska Stanisławowa, Dąbrowski Karol, Dr. Eichhorn Ferdynand, Glatzel Józef, Gröger Józef, Horowitz Mojżesz, Hrebenda Józef, Ka- tyńska Żdzisławowa, Dr. Krieger Herman, Kuź- miarowa Leonowa, Morawetz Stanisław, Pam- mowa Adolfowa, Pfauowa Henrykowa, Porębski August, Skrocki Stefan, Szaleski Jan, Taba- czyński Tadeusz po 2 K	42 „ — „
Bidzińska Janowa, Biesiadzki Bronisław, Dr. Chmura Wincenty, Danzowa Petronela, Drzy- muchowski Wiktor, Dudek Adolf, Fuksiewicz Marceli, Grobler Alojzy, Kapelner Marek, Dr. Kuczkiewicz Jan, Kuczek Michał, Kuźniarówna	

XII.

Statystyka uczenic.

	K l a s a								Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
1. Liczba uczenic:									
Z końc. roku szk. 1911/12 było uczenic:									
a) publicznych:									
α) zwyczajnych . . .	27	25	27	23	44	38	18	24	226
β) nadzwyczajnych .	—	—	—	2	2	3	3	1	11
b) prywatnych	1	4	1	2	3	3	5	—	19
Razem	28	29	28	37	49	44	26	25	256
Na pocz. roku szk. 1912/13 przyjęto:									
a) publicznych:									
α) zwyczajnych . . .	26	26	29	31	20	42	33	23	230
β) nadzwyczajnych .	—	1	—	—	3	2	2	1	9
b) prywatnych	1	1	—	—	1	—	—	—	3
W ciągu roku wstąpiło .	1	3	4	—	1	—	3	1	13
Wogóle przyj. w r. 1912/13	28	31	33	31	25	44	38	25	255
I. z innych zakładów . .	28	7	6	6	4	3	1	—	55
II. z tutejszego zakładu .	—	24	27	25	21	41	37	25	200
Razem	28	31	33	31	25	44	38	25	255
W ciągu roku wystąpiło	5	1	6	2	1	1	2	—	18
Zkończ. roku szk. 1912/13 było zatem	23	30	27	29	24	43	36	25	237
Mędzy niemi było:									
a) uczenic publicznych:									
α) zwyczajnych . . .	19	28	25	29	21	42	35	24	223
β) nadzwyczajnych .	—	1	1	—	2	1	1	1	7
b) prywatnych	4	1	1	—	1	—	—	—	7
2. Według miejsca urodzenia:									
Z Krakowa	5	12	11	15	10	15	17	10	95
„ W. Ks. Krakowskiego	—	—	2	2	1	—	—	—	5
„ Galicyi	10 ³	13 ¹	12 ¹	11	10 ¹	25	15	14	111 ⁶
„ Królestwa Polskiego .	2	2	—	—	—	2	1	—	7
Do przeniesienia . . .	17 ³	27 ¹	25 ¹	28	22 ¹	42	33	24	218 ⁶

	K l a s a								Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Z przeniesienia . . .	17 ³	27 ¹	25 ¹	28	22 ¹	42	33	24	218 ⁶
Z Ks. Poznańskiego . .	—	—	—	—	1	—	—	1	2
„ Austrii poza Galicyą .	1	2	1	1	—	1	1	—	7
„ Rosyi	1	—	—	—	—	—	2	—	3
„ Niemiec	0 ¹	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹
„ Dalmacyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Bukowiny	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Bośni	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Węgier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Litwy	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . . .	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷
3. Według miejsca pobytu rodziców było:									
a) miejscowych	17	23	19	24	19	37	30	20	189
b) zamiejscowych . . .	2 ⁴	6 ¹	7 ¹	5	4 ¹	6	6	5	74 ⁷
Razem . . .	19 ⁴	29 ⁴	26 ¹	29 ²	23 ³	43 ³	36 ⁵	25	230 ⁷
4. Według stanu rodziców było:									
Córek urzęd. państw. i prof.	9	8	9	11	10	18	15	8	88
„ „ autonom. . .	1 ²	—	—	1	1	4	—	—	7 ²
„ „ prywatnych . .	1	—	—	1	—	4	3	3	12
„ wojskowych . . .	—	—	—	1	2	1	—	—	4
„ adwok. i notar. . .	2	5	0 ¹	1	1	1	1	3	14 ¹
„ lekarzy	1	3	3	—	—	2	1	—	10
„ aptekarzy	—	0 ¹	1	—	1 ¹	1	1	—	4 ²
„ właścicieli dóbr i realności	—	1	—	4	3	1	—	—	9
„ dzierżawców dóbr .	—	—	—	—	—	1	1	—	2
„ inżynier. i budown. .	1 ¹	2	1	2	1	1	1	1	10 ¹
„ artystów i przem. .	1	1	2	3	1	2	2	4	4
„ literatów	—	1	—	—	—	—	—	—	1
„ nauczycieli lud. . .	—	2	2	2	—	1	2	2	11
„ bankierów	—	—	—	—	—	—	1	—	1
„ kupców	3 ¹	2	3	3	2	1	4	2	20 ¹
„ rzemieślników . . .	—	2	2	—	—	1	3	1	9
„ sług państwowych .	—	1	3	—	1	3	—	1	9
„ wdów (bez okr. st.)	—	1	—	—	—	1	1	—	3
„ emer. (bez okr. st.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . . .	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷

5. Według języka ojczystego było :	K l a s a								Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Polek	18 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	41	36	25	227 ⁷
Czeszek	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Niemek	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Rusinek	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Razem	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷
6. Według wyznania religijnego było :									
Rzymsko-katolickiego	14 ³	21 ¹	20 ¹	23	21 ¹	36	27	18	180 ⁶
Grecko-katolickiego	1	—	—	—	—	1	—	—	2
Ewangelickiego	—	—	1	1	—	—	—	—	2
Mojżeszowego	4 ¹	8	5	5	2	6	9	7	46 ¹
Razem	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷
7. Wiek uczeń :									
Z końc. roku szk. 1912/13 było uczniów mających ukończonych :									
Lat 10	6	—	—	—	—	—	—	—	6
" 11	8 ³	2	—	—	—	—	—	—	10 ³
" 12	4 ¹	19	8	—	—	—	—	—	31 ¹
" 13	1	7 ¹	10	5	—	—	—	—	23 ¹
" 14	—	—	7 ¹	12	4	—	—	—	23 ¹
" 15	—	1	1	9	9 ¹	6	—	—	26 ¹
" 16	—	—	—	3	6	22	4	—	35
" 17	—	—	—	—	4	11	16	1	32
" 18	—	—	—	—	—	4	15	8	27
" 19	—	—	—	—	—	—	1	10	11
" 20	—	—	—	—	—	—	—	5	5
" 21	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷
8. Klasyfikacja uczniów :									
a) Z końc. r. szk. 1912/13 było do klasy następnej :									
Chlubnie uzdolnionych	7	5	10	6	8	16	21	5	78
Uzdolnionych	9 ³	15 ¹	13	19	15 ¹	27	13	20	131 ⁵
Na ogół uzdolnionych	2 ¹	5	2 ¹	1	—	—	—	—	10 ³
Nieuzdolnionych	1	2	1	3	—	—	—	—	7
Do egz. popr. przeznacz.	—	2	—	—	—	—	2	—	4
" " uzupełniającego	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nie klasyfikowano	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Przed klasyfik. wystąpiło	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	19 ⁴	29 ¹	26 ¹	29	23 ¹	43	36	25	230 ⁷
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	

705
49

XIII.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1912/13 rozpoczął się dnia 5 września 1912 r. uroczystem nabożeństwem odprawionem w kościele OO. Reformatów.

Wpisy uczenic do wszystkich klas odbywały się w dniach 26, 27 i 28 czerwca oraz 31 sierpnia i 1—2 września. Z początkiem roku szkolnego zapisało się uczenic publicznych 241 i 3 prywatystki.

Egzamin wstępny do I. kl. gimnazyalnej odbył się dnia 28 czerwca i 5 września. Do egzaminu do I. kl. zgłosiło się uczenic 28. Wszystkie przyjęto.

Dnia 9 września święcił Zakład rocznicę śmierci, a dnia 18 listopada dzień imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety.

Dnia 26 września odbył się słowny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem c. k. Rady szkolnego JW. Tomasza Sołtyśnika, dyrektora c. k. gimnazjum III.

Dzień 27 września wolny był od nauki szkolnej z powodu obchodu jubileuszowego ks. Piotra Skargi.

Dnia 4 października obchodził Zakład uroczystem nabożeństwem, odprawionem w kościele OO. Reformatów, Imieniny Najjaśniejszego Pana.

Dnia 15 października uwolniono uczennice o godzinie 11 od nauki, celem wzięcia udziału w nabożeństwie, urządzonem w Katedrze na Wawelu, ku uczczeniu 95 rocznicy zgonu Tadeusza Kościuszki.

Dnia 25 października przystąpiły uczennice do spowiedzi, a dnia następnego do Komunii św. w kościele OO. Reformatów.

Dnia 29 listopada wzięły uczennice udział w nabożeństwie listopadowem, odprawionem dla nich przez ks. katechetę Staicha w kościele OO. Reformatów o godz. 8¹/₄ rano, poczem odbywała się w Zakładzie nauka.

Dnia 16 grudnia skończyły się lekcye szkolne o 10³/₄, a Zakład uczestniczył gremialnie w nabożeństwie, odprawionem w ko-

ściele OO. Reformatów ku uczczeniu 100-nej rocznicy urodzin J. I. Kraszewskiego.

Dnia 17 grudnia przystąpiły uczennice do spowiedzi, a nazajutrz do Komunii św. w kościele OO. Reformatów.

Dzień 22 stycznia, jako 50-a rocznica powstania styczniowego, uroczyste obchodzono przez Miasto, wolny był od nauki szkolnej.

Dnia 5 lutego (w środę popielcową) nie było lekcji szkolnych.

Rekolekcje wielkopostne odbyły uczennice Zakładu w dniach 5 do 8 marca w kościele OO. Reformatów, pod przewodnictwem ks. Zygmunta Janickiego, a przystąpiły do spowiedzi i Komunii św. w kościele św. Barbary.

W dniu 3 maja, poświęconym uczczeniu 122-iej rocznicy Konstytucji 3 maja, skończyły się lekcje o godz. 10 rano, a uczennice wzięły udział w pochodzie na Wawel pod przewodnictwem kierownika Zakładu, Ochmistrzyni i nauczycielki O. Rydlowej.

Dnia 9 maja przystąpiły uczennice kl. VIII. do spowiedzi, a nazajutrz do Komunii św.

Dnia 15 maja odbyły uczennice klasy VI. spowiedź, a 16 maja przystąpiły do Sakramentu Bierzmowania.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w Zakładzie w dniach od 5 do 7 maja włącznie; ustny w dniach 23 do 26 maja, pod przewodnictwem c. k. Rady szkolnego, JW. P. Tomasza Sotysika, dyrektora c. k. gimnazjum III.

Dnia 13 czerwca przystąpiły uczennice do spowiedzi, a 14 czerwca do Komunii św. w kościele św. Barbary.

W ciągu roku szkolnego starał się Zakład rozszerzyć zakres wiedzy i pogłębić wiadomości uczennic, udzielone im w szkole. W tym celu: w dniu 16 grudnia wysłuchały uczennice w sali kl. VI. wykładu „O radium“, ilustrowanego doświadczeniami, który wygłosił w formie przystępnej p. Herman Scheffler z Drezna, w dniu 24 kwietnia odczytu p. Adolfa Bałuka „O ziemi naszej“ („Wielkopolska“), ilustrowanego 64 obrazami świetlnymi i „O fotografiach w barwach naturalnych“, połączonego z demonstracją kilku fotografii kolorowych, 14 zaś maja odczytu p. J. Baczyńskiego „O telegrafii bez drutu“, który poparł swój odczyt doświadczeniami tak, że wszystkie uczennice należycie przyswoiły sobie zasady telegrafu bez drutu i sposób urządzenia stacyi.

W dniu 17 maja oprowadziła nauczycielka O. Rydłowa uczennice kl. I. po gabinecie zoologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wreszcie w dniu 18 czerwca zwiedziły uczennice klas I.—VII. (w liczbie 130) pod opieką Ochmistrzyni i nauczycielki J. Krawczyńskiej i O. Rydłowej, wystawę kilimów, makat i gobelinów w pawilonie b. wystawy architektonicznej, gdzie oprowadzane przez członka komitetu Tow. „Pomoc przemysłowa“ zapoznały się ze sposobem wyrabiania tych tkanin, demonstrowanym zapomocą warsztatów, czynnych na wystawie.

W dniu 11 czerwca odbyła się o godzinie 6-ej po południu w kancelaryi Dyrekcyi konferencya reprezentantów Grona z rodzicami uczennic klas I. i II. (jako wynik rozesłanego kwestyonaryusza w myśl uchwały, powziętej w dniu 29 maja na zebraniu właścicieli Zakładu i tych członków Grona, którzy są akcyonaryuszami) pod przewodnictwem dyrektora Zakładu. Na konferencyę przybyło (z 45 zaproszonych) 28 osób z grona rodziców, 17 zaś nadesłało odpowiedź listowną.

Dyrektor, zagajając posiedzenie, przedstawił naprzód różnicę między uprawnieniem, jakie uzyskać mogą absolwentki gimnazjum realnego a tem, jakie im daje gimnazjum klasyczne:

Według rozp. Min. Wyz. i Ośw. z dnia 15 czerwca 1911 r. L. 24113. ma absolwentka gimnazjum klasycznego możność kształcenia się na wydz. filozoficznym, kombinując przedmioty w 18 sposobów, odpowiednio do 18 grup egzaminu nauczycielskiego tem rozporządzeniem ustalonych i składać każde rygorozum. Absolwentka zaś gimnazjum realnego może być dopuszczoną do egzaminu nauczycielskiego ale z tem ograniczeniem: że z *filozofii*, z *filologii klasycznej* (czy to jako przedmiotu głównego czy to jako pobocznego), z *języka łacińskiego* i *j. francuskiego* (jako przedm. główn.), z *historii* (czy to jako głównego czy to jako pobocznego przedmiotu) tylko wtenczas może składać egzamin nauczycielski, jeżeli najpóźniej na 2 lata przed ukończeniem przepisanych studyów uniwersyteckich złoży egzamin z języka greckiego w zakresie, wymaganym przy egzaminie dojrzałości. Te same warunki wymagane są od absolwentek gimnazjów realnych, jeżeli chcą zyskać stopień doktora filozofii przez rygorozę: z *filologii klasycznej* (z archeologii), z *hi-*

stori (bądź jako przedmiotu głównego, bądź też jako pobocznego), lub z *filozofii*. Ponieważ absolwentki gimnazyów przeważnie udają się na filozofię, doktoryzują się i składają egzamina nauczycielskie, przeto, porównyując owe ograniczenia z grupami egzaminacyjnymi, przekonywamy się, że uczenica z maturą gimnazjum realnego, jeżeli nie chce złożyć po 2 latach egzaminu z jęz. greckiego, ma do wyboru tylko jedną z 9 grup egzaminowych. Mianowicie: grupę *b*) t. j. *język wykładowy i drugi żyjący* jako przedm. główne; dwie grupy *matematyczne d*) i *c*), cztery *historii naturalnej f*) (α , β , γ , δ) i dwie grupy *chemiczne g*) (α , β). Następnie wyjaśnił, że plan gimnazjum realnego różni się od planu gimnazjum klasycznego tem, iż naukę j. łacińskiego zmniejszono o 1 godzinę tygodniowo (45 w realnem zamiast 46 w gimn. kl.), wyeliminowano naukę jęz. greckiego (28 godz. w gimn. klas.), a zastąpiono ją nauką jęz. francuskiego lub angielskiego zaczawszy od kl. IV. po 3 godz. tyg. w każdej klasie (a więc 15 godz. tyg.), dodano zaś 1 godz. tyg. geografii w kl. VII., po 2 godz. tyg. *geometrii wykresłej* w kl. V. i VI., po 1 godz. tyg. nauk przyrodniczych, a mianowicie w kl. VI. (3 godz. na naukę somatologii i zoologii w miejsce 2 godz. w gimn. klas.) w kl. VII. i VIII po 1 godz. na naukę geologii, po 2 godz. tyg. na naukę chemii w kl. VI. i VII. i po 1 godz. na naukę rysunków w kl. II. i III. (t. j. 3 godz. w każdej z nich, zamiast 2 godz. w gimn. klas.). Przez to liczba tygodniowa godzin w gimnazjum realnem jest 236, t. j. taka sama jak w gimnazjum klasycznym.

Po bardzo ożywionej dyskusyi, w której zabierali głos ze strony rodziców pp. Dr. Przeworski, H. Osuchowski, Dr. Wiesenberg, inż. Wł. Czarnek i redaktor Rosner oraz po wyjaśnieniach ze strony prof. Jul. Ippoldta i dyrektora, uchwalono przez aklamację wnioszek p. H. Osuchowskiego: „Zgromadzenie rodziców, których dzieciaki uczęszczają do gimn. im. król. Jadwigi, po dokładnej, wyczerpującej, wszechstronnej dyskusyi, patrząc głęboko w przyszłość, stanowczo oświadczają się za zatrzymaniem „zwłaszcza dla dziewcząt“ gimnazjum czysto klasycznego, bo ono jedynie może dać całokształt wykształcenia, łącznie z przeszłością i rzutami myśli w przyszłość“.

Z nieobecnych rodziców nadesłali listownie: 6 oświadczeń za gimnazjum klasycznym, 1 za klasyczno-realnem, a 10 tylko

głosów za gimnazjum realnem. Tak więc dotychczasowy typ gimnazjum klasycznego Zakładu tutejszego został ugruntowany życzeniem rodziców, a zarząd gimnazjum im. król. Jadwigi cierpliwie może nadal słuchać narzekań na język grecki — jako niepotrzebny dla dziewcząt — tych rodziców, którzy wyłącznie z praktycznej strony (choć niepraktycznie) patrzą na wykształcenie kobiety.

Stan zdrowotny uczeń. W ciągu roku szkolnego — pomijając przypadki lekkiego, chwilowego niedomagania — jak ból głowy (109 przypadków), zębów (93), rąk lub nóg (20), gardła (126), żołądka (32), oczu (14), krew z nosa (5), bólu uszu (4), przeziębienie (196), gorączka (11), osłabienie (30), bólów reumatycznych (10), kaszlu (11) — stan ogólny był bardzo dobry. W dziennikach klasowych zanotowano nadto oprócz wspomnianych chwilowych zasłabnięć, jeszcze 46 przypadków grypy, 6 zapalenia gardła, 3 mumsy, 1 zapalenie płuc, 6 zapalenia oskrzeli, 1 zapalenie oko-stny, 2 wietrznej ospy i 1 przypadek szkarlatyny w klasie IV.

Miejski Urząd Zdrowia, czuwający pilnie nad opanowaniem chorób zakaźnych, zarządził i przeprowadził dnia 17 kwietnia dezynfekcję kl. IV., z której to klasy uczennice nie uczęszczały na naukę przez dni 9, a Zakład nasz na polecenie Miejskiego Urzędu Zdrowia przeprowadził dezynfekcyjne wymycie klasy VI. dnia 26 lutego i 12 marca, ponieważ w kamienicach, w których zajmowały mieszkania uczennice, wydarzyły się zasłabnięcia na szkarlatynę.

Rok szkolny zakończono — z powodu odrestaurowywania lokalu szkolnego — w dniu 24 czerwca uroczystem nabożeństwem odprawionem przez ks. katechetę Władysława Staicha, w kościele Najśw. P. Maryi.

XIV.

Wynik egzaminu dojrzałości.

1. W terminie jesiennym za r. szkolny 1911/12 w dniu 26 września pod przewodnictwem Rady szkolnego Tomasza Sołtysika, dyrektora gimnazjum III.

Do egzaminu zgłosiło się uczniów publicznych 2. Egzamin złożyło 2, a mianowicie:

Kellemówna Stefania, ur. w Krakowie (W. Ks. Krak.) 9 paździer-
nika 1894 (filozofia).

Zyzakówna Franciszka, ur. w Żywcu (Galicya) 15 paździer. 1889
(nie oznaczyła zawodu).

W terminie letnim za r. szk. 1912/13 w dniach 23,
24 i 26 maja pod przewodnictwem jak wyżej:

Do egzaminu zgłosiło się uczenic publicznych . . .	24.
Egzamin złożyło	21
Reprobowano na pół roku	2
Podczas egzaminu odstąpiła	1
Razem	24

Świadectwo dojrzałości otrzymały:

1. **Arciszewska Jadwiga**¹⁾, ur. 1 paźdz. 1894 w Rawie Ruskiej,
(Galicya); (filozofia).
2. Bardłówna Janina, ur. 19 lutego 1894 w Podgórzu, (Galicya);
(szkoła gospod.).
3. Biesiadzka Stanisława, ur. 19 paźdz. 1894 w Stanisławowie,
(Galicya); (medycyna).
4. Chmurska Jadwiga, ur. 14 paździer. 1892 w Krakowie, (W.
Ks. Krak.); (filozofia).
5. Czarnkówówna Irena, ur. 11 marca 1893 w St. Sączu, (Gali-
cya); (medycyna).
6. **Dadlezówna Janina**, ur. 28 kwietnia 1893 w Krakowie, (W.
Ks. Krak.); (filozofia).
7. Fritzówna Józefa, ur. 22 paździer. 1893 w Tarnopolu, (Galicya);
(filozofia).
8. Glatzlówna Jadwiga, ur. 27 września 1893 w Krakowie, (W.
Ks. Krak.); (farmacya).
9. Groblerówna Stefania, ur. 22 listopada 1895 w Krakowie,
(W. Ks. Krak.); (akad. handl.).
10. **Horowitówna Luiza**, ur. 16 sierpnia 1894 w Krakowie, (W.
Ks. Krak.); (filozofia).

¹⁾ Tłustym drukiem uwytłuszczone abiturientki otrzymały świadectwo z od-
znaczeniem.

11. Jakobsohnówna Rozalia, ur. 29 stycznia 1894 w Krakowie, (W. Ks. Krak.); (akad. handl.).
12. **Kuźmiczówna Irena**, ur. 2 listopada 1893 we Lwowie, (Galicya); (filozofia).
13. Manaczyńska Marya, ur. 20 lutego 1893, w Grzymałowie, (Galicya); (przyszłego zawodu nie określiła).
14. Mützówna Marya, ur. 12. VI. 1893, w Tarnowie, (Galicya); (filozofia).
15. Prażmowska Leopolda, ur. 14 sierpnia 1894, w Wadowicach, (Galicya); (agronomia).
16. **Różycka Janina**, ur. 11 marca 1895, w Stryju, (Galicya); (filozofia).
17. Steinerówna Marta, ur. 28 stycznia 1894. w Krakowie, (W. Ks. Krak.) (filozofia).
18. **Sypniewska Barbara**, ur. 26 maja 1895, w Wielkim Gaju, (W. Ks. Pozn.); (filozofia).
19. **Tatarzanka Władysława**, ur. 22 czerwca, w Grzechyni, (Galicya); (filozofia).
20. **Ullmanówna Zofia**, ur. 20 czerwca 1893, w Stryju, (Galicya); (filozofia).
21. Wnorowska Helena, ur. 8 października 1892, w Zasowie, (Galicya); (medycyna).

XV.

Wykaz książek szkolnych

których się używać będzie w roku szkolnym 1913/14.

Klasa I. Wielki katechizm religii katolickiej. Kraków 1910. — 0·60 K. — Z. Samolewicz: Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla kl. I. i II. Wyd. 6. Lwów 1907 — 1 K. — J. Steiner i Dr. A. Scheindler: Ćwiczenia łacińskie dla kl. I. Wyd. 5. opracowane przez A. Frączkiewicza i F. Próchnickiego. Lwów 1907 — 1·20 K. — Antoni Małecki: Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 11. Lwów 1910 — 2·40 K. — Dr. Maryan Reiter: Czytania polskie dla I. klasy z ilustracyami. Lwów 1910 — 3 K. — Dr. L. German, Dr. K. Petelenz i St. Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. I. Wyd. 7. Lwów 1910 — 2·40 K. — Eugeniusz Romer: Geografia. Wyd. 2, z atlasem. Lwów 1908 — 3·20 K. — Bronisław Gebert i Gizela Gebertowa: Opowiadania z dziejów ojczy-
stych. Lwów 1912. Wyd. 2, zmienione — 2·50 K. — Ignacy Kranz: Arytmetyka na kl. I. Kraków 1911 — 1·50 K. — Ignacy Kranz: Geometrya pogładowa na kl. I. Wyd. 2 — 1·30 K. — Dr. J. Nussbaum i J. Wiśniowski: Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910 — 3·60 K. — Józef Rostafiński: Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 6. Kraków 1907 — 2·60 K.

Klasa II. Wielki katechizm religii katol. Kraków 1910 — 0·60 K. — Dr. Zygmunt Samolewicz: Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla kl. I. i II. szkół średn. Wyd. 6. Lwów 1907 — 1 K. — Józef Steiner i Dr. Aug. Scheindler: Ćwiczenia łacińskie dla kl. II., oprac. przez Dr. Zygm. Samolewicza. Wyd. 6 przygotował A. Frączkiewicz (w druku). — Antoni Małecki: Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 11. Lwów 1910 — 2·40 K. — Dr. Maryan Reiter: Czytania polskie dla kl. II. z ilustracyami. Lwów 1911 — 3·40. — Dr.

L. German, Dr. K. Petelenz i St. Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. Wyd. 5 Lwów 1912 opr. — 2·80 K. — Michał Siwak: Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911 opr. — 3·20 K. — Dr. Aleksander Semkowicz: Opowiadania z dziejów powszechnych dla niższych klas szkół średnich Część I. Wyd. 4 poprawione i uzupełnione. Lwów 1912 opr. — 2 K. — Ignacy Kranz: Arytmetyka na kl. II. Kraków 1911 opr. — 1·50 K. — Ignacy Kranz: Geometria pogładowa na kl. II. szk. średn. Kraków 1910 opr. — 1·40 K. — Dr. Józef Nusbaum i Józef Wiśniowski: Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910 — 3·60 K. — Józef Rostafiński: Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 6. Kraków 1907 — 2·60 K.

Klasa III. Ks. Jougan: Liturgika. Wyd. 4. Lwów 1910 — opr. — 1·40 K. — Ks. Szydelski: Dzieje biblijne starego zakonu. Lwów 1912 — 1·50 K. — Dr. Zygmunt Samolewicz i Tomasz Sołtysik: Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 9. Lwów 1909 opr. — 2·40 K. — Franciszek Próchnicki: Ćwiczenia łacińskie dla kl. III. Wyd. 6. Lwów 1912 opr. — 1·80 K. — Wiktor Kłak: Korneliusza Neposa Żywoty sławnych mężów. Wyd. 5. Lwów 1911 — 1·50 K. — L. Cwikliński: Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1902 — 3·40. — Józef Winkowski i Józef Taborski: Ćwiczenia greckie. Wyd. 3. do nowego planu przystosował Piotr Passowicz. Lwów 1910 — 3 K. — A. Małecki: Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9—11. Lwów 1911 — 2·40 K. — Dr. Maryan Reiter: Czytania polskie dla III. klasy z ilustracyami. Lwów 1912 — 3·40 K. — Dr. L. German, Dr. K. Petelenz i St. Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 5. Lwów 1911 — 2·80 K. — Dr. K. Petelenz: Deutsche Grammatik. Wyd. 3 i 4. Lwów 1911 — 1·80 K. — Michał Siwak: Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911 — 3·20 K. — Gebert Bronisław i Gizela Gebertowa: Opowiadania z dziejów monarchii austro-węg. Lwów 1912 — 2·50 K. — Ignacy Kranz: Arytmetyka na kl. III. Kraków 1910 — 1·80 K. — Ignacy Kranz: Geometria pogładowa na kl. III. Kraków 1910 — 1·80 K. — Władysław Żłobicki: Wiadomości z fizyki dla niższych klas szkół średnich (w druku).

Klasa IV. Ks. Dąbrowski: Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 4. Lwów 1910 — 1·70 K. — Dr. Zygm. Samolewicz i Tomasz Sołtysik: Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 9. Lwów 1909 — 2·40 K. — Franciszek Próchnicki: Ćwiczenia łacińskie dla kl. IV. Wyd. 4. Lwów 1909 — 2 K. — C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico. Wyd. Fr. Terlikowski. Wyd. 4. Lwów 1912 — 1·60 K. — Dr. Ludwik Cwikliński: Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1912 — 3·40 K. — Józef Winkowski i Józef Taborski: Ćwi-

czenia greckie dla kl. II. i IV. Wyd. 3. Do nowego planu przystosował Piotr Passowicz. Lwów 1910 — 3 K. — Ant. Małecki: Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9—11. Lwów 1911 — 2·40 K. — Fr. Próchnicki i K. Wojciechowski: Wypisy polskie. T. IV. Lwów 1911 — 3·60 K. — Dr. L. German, Dr. K. Petelenz i St. Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Wyd. 4. Lwów 1910 — 3 K. — Dr. A. Jahner: Deutsche Grammatik. Wyd. 3 i 4. Lwów 1911 — 2·20 K. — Stan. Majerski: Geografia monarchii austr.-węg. Wyd. 6. Lwów 1912 — 2·20 K. — Wincenty Zakrzewski: Historia powszechna. Cz. I. Wyd. 7. Kraków 1911 — 2·40 K. — Pl. Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Wyd. 5 zmienione. Lwów 1912 — 4·50 K. — Antoni Łomnicki: Geometria. Część I. i II. dla kl. IV. i V. (Planimetria i Stereometria). Lwów 1911 — 3·40 K. — A. M. Kawecki i Tomaszewski: Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 6. Kraków 1910 — 2 K. — Bronisław Duchowicz i Józef Wiśniowski: Wiadomości z chemii i mineralogii dla klas niższych. Lwów 1911 — 2·80 K.

Klasa V. Ks. Mateusz Jeż: Nauka wiary katolickiej. Cz. I. Wyd. 3. Kraków 1911 — 2 K. — Z. Samolewicz i T. Sołtysik: Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 9. Lwów 1909 — 2·40 K. — St. Bednarski: Owidyusza pisma wybrane. Wiedeń-Lwów 1903 — 2 K. — Livii ab urbe condita lib. I, II, XXI, XXII. wydał Fr. Majchrowicz 1905 — 2·50 K. — L. Ćwikliński: Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1902 — 3·40 K. — E. Fiderer: Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd. 4. Lwów 1909 — 2·40 K. — Homera Iliada, Część I. opracowali Scheindler-Sołtysik — 1·20 K. — Franciszek Próchnicki i Dr. Konst. Wojciechowski: Wypisy polskie dla kl. V. Lwów 1911 — 3·80 K. — Jul. Ippoldt i Adolf Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen I. Teil. V. Klasse. Wyd. 3. Lwów 1912 — 3·80 K. — Winc. Zakrzewski: Historia powszechna. Cz. I. Wyd. 7. Kraków 1911 — 2·40 K. — Winc. Zakrzewski: Historia powszechna. Cz. II. Wyd. 5. Kraków 1908 — 2·40 K. — Pl. Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry dla kl. wyższ. Wyd. 5. Lwów 1912 — 4·50 K. — R. Suppantšitsch: Podręcznik geometrii dla IV. i V. kl. Przetłumaczył Dr. L. Hordyński. Lwów 1912 — 4·50 K. — Dr. Tadeusz Wiśniowski: Zasady mineralogii i geologii. Wyd. 3. Lwów 1912 — 3 K. — Józef Rostafiński: Botanika szkolna dla klas wyższych. Wyd. 4. Kraków 1911 — 3·20 K.

Klasa VI. Ks. Dr. Sieniatycki: Dogmatyka szczegółowa. Wyd. 2. Lwów 1910 — 2·80 K. — Tomasz Sołtysik: G. Sallustii Crispi Bellum Jugurtinum. Lwów — 1910 — —.70. — Piotr Liszkowicz: Wybór listów Pliniusza Młodszego. Kraków 1912 —

1·20 K. — Tomasz Sołtysik: M. T. Ciceronis. Orationes quattuor in L. Catilinam. Lwów 1905 — —70. — Tomasz Sołtysik: M. T. Ciceronis Laelius de amicitia. Lwów 1908 — —60. — Stanisław Rzepiński: Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912 — 1·70 K. — Samolewicz-Sołtysik: Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 9. Lwów — 1909 — 2·40 K. — Homera Iliada: Część I. Wydał Scheindler-Sołtysik. Lwów 1908 — 1·20 K. — Homera Iliada: Cz. II. wydał Scheindler-Sołtysik. Lwów 1909 — 1·50 K. — Franciszek Terlikowski: Wybór z dziejów Herodota. Wiedeń-Lwów 1900 — 2·20 K. — Plutarch: Żywot M. Porcyusza Katona Starszego. Wydał Dr. Wojciech Krajewski. Wiedeń-Lwów 1911 — 1·50 K. — F. Fiderer: Gramatyka języka greckiego. Wyd. 4. Lwów 1909 — 3— K. — I. Chrzanowski i K. Wojciechowski: Wiadomości z historii literatury polskiej do r. 1822 z wypisami. (W druku). — Jul. Ippoldt i A. Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. II. Teil. VI. Klasse. Wyd. 2. Lwów 1910 — 3·60 K. — Win. Zakrzewski: Historia powszechna. Część III. Kraków 1908. Wyd. 4. — 2·80 K. — Pl. Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Lwów 1910 — 4·50 K. — Dr. A. Łomnicki: Geometrya. Część III. i IV. dla kl. VI. VII. i VIII. Lwów 1912 — 3·80 K. — Kranz: Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1912 — 1·30 K. — Dr. Ign. Petelenz: Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1907. — 3— K.

Klasa VII. Ks. Karol Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. 5. Kraków 1912 — 2·20 K. — Stanisław Bednarski: Cycerona mowa za Archiaszem. Wiedeń-Lwów 1905 — 50. — Stanisław Bednarski: Cycerona mowa o naczelnem dowództwie Pompejusza. Wiedeń-Lwów 1896 — —70. — Franciszek Terlikowski: M. T. Ciceronis de officiis libri tres. Wiedeń-Lwów 1896 — 1·60 K. — Stanisław Rzepiński: Wybór poezyi Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912 — 1·70 K. — Samolewicz-Sołtysik: Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 9. Lwów 1909 — 2·40 K. — Homera Odysseja: wydał M. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908 — 3— K. — Wybór mów Demostenesa: wydał W. Schmidt. Wiedeń-Lwów 1893 — 1·40 K. — Plato: wybór pism, opracował J. Jędrzejowski. Wyd. 1. ill. Lwów 1912 — 3— K. — E. Fiderer: Gramamatyka języka greckiego. Lwów 1909 — 3— K. — Stanisław Tarnowski i Franciszek Wójcik: Wypisy polskie. Część I. Wyd. 1. Lwów 1909 — 3·30 K. — Stanisław Tarnowski i Franciszek Próchnicki: Wypisy polskie. Część II. Wyd. 4. Lwów 1911 — 3·60 K. — J. Ippoldt u. A. Stylo, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen III. Teil. VII. Klasse. Lwów 1911. Wyd. 2. — 4— K. Win.

Zakrzewski: *Historia powszechna. Część III.* Kraków 1908. Wyd. 5. — 280 K. — Anatol Lewicki: *Zarys dziejów Polski i krajów ruskich.* Wyd. 4. Kraków 1910 — 2— K. — Pl. Dziwiński: *Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych.* Wyd. 4. Lwów 1910 — 4·50 K. — Dr. A. Łomnicki: *Geometria dla klas VI, VII i VIII.* Lwów 1912 — 3·80 K. — I. Kranz: *Logarytmy.* Wyd. 2. Kraków 1905 — 1·30 K. — Soleski: *Wykład nauki fizyki.* Wyd. 2. Lwów 1892 — 3·60 K. — Fr. Tomaszewski: *Chemia.* Wyd. 4. (Brosz.) Kraków 1912 — 70. — Nuckowski: *Początki logiki ogólnej* 1903. (Wyczerp.) — 2— K.

Klasa VIII. Ks. Jougan: *Historia kościoła katolickiego.* Wyd. 3. Lwów 1907 — 2 K. — Wybór pism Ks. Horacego Flakkusa, wydał Julian Dolnicki — 1·50 K. — Wybrane pisma historyczne Tacyty, wydał I. Staromiejski. Wiedeń-Lwów 1898 — 2·20 K. — Z. Samolewicz-Soltysik: *Gramatyka języka łacińskiego. Część II.* Wyd. 9. Lwów 1909 — 2·40 K. — Homera *Odyseja*, wydał M. Jezienicki, Wiedeń-Lwów 1908 — 1 K. — Plato, Wybór pism, opracował J. Jędrzejowski, Wyd. 1. ill. Lwów 1912 — 3 K. — Sofoklesa *Edyp w Kolonie*, opracował Jan Oko, Lwów 1912 — 1·80 K. — F. Fiderer: *Gramatyka j. greckiego.* Wyd. 4. Lwów 1909 — 3 K. — Stanisław Tarnowski i Franciszek Próchnicki: *Wypisy polskie Część II.* Wyd. 4. Lwów 1911 — 3·60 K. — Julius Ippoldt: *Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen.* IV. Teil VIII. Klasse. Lwów 1909 — 4 K. — Stanisław Głąbiński i L. Finkel, *Historia austriacko-węgierskiej monarchii i wiadomości polityczne i społeczne.* Wyd. 3. Lwów 1910 — 2 K. — Anatol Lewicki: *Zarys dziejów Polski i krajów ruskich.* Wyd. 4. Kraków 1910 — 2 K. — Pl. Dziwiński: *Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych.* Wyd. 4. Lwów 1910 — 3·60 K. — Dr. A. Łomnicki: *Geometria dla kl. VI, VII i VIII* Lwów 1912 — 3·80 K. — Kranz: *Logarytmy.* Wyd. 2. Kraków 1911 — 1·30 K. — Kranz: *Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych.* Wyd. 1 i 2. Kraków 1905. (Ks. pomocnicza) — 3·50 K. — Soleski, *Wykład nauki fizyki.* Wyd. 2. Lwów 1892 — 3·60 K. — Lindner-Kulczyński: *Wykład psychologii.* Wyd. 3. Kraków 1912 — 2·20 K.

XVI.

(Vacat).

XVII.

Imienny spis uczenic w ciągu r. szk. 1912/13.

KLASA I.

1. Bruśnicka Marya	16. Osuchowska Irena
2. Burnatowiczówna Marya	17. Pelcówna Marya (wyst. 5
3. Daszyńska Alicja	grudnia)
4. Dąbrowska Władysława	18. Pełcówna Stanisława (wyst.
5. Grabowska Marya	5 grudnia)
6. Grochówna Janina	19. Piekarczykówna Jadwiga
7. Grzybowska Blanka (pr.)	(wyst. 20 maja)
8. Immerglückówna Paul. ¹⁾	20. Sassówna Marya (pryw.)
9. Jaskowiecówna Marya	21. Schmidtówna Franciszka
10. Jaremkiewiczówna Władysław	22. Szubertówna Marya
11. Królikowska Natalia	23. Sulimirówna Marya
12. Langrodówna Janina (wyst. 19 listop.)	24. Süsserówua Romana
13. Lusterówna Michalina (wyst. 17 paździer.)	25. Terlikiewiczówna Bogusław
14. Martynikówna Irena	sława (pryw.)
15. Morbitzerówna Zofia	26. Wiesenberg Marta
	27. Zawadzka Marya (pryw.)
	28. Słowikówna Wanda (wyst. 13 września)

KLASA II.

1. Bobrzecka Joanna	5. Fuksiewiczówna Irena
2. Brunówna Marya	6. Höeschlówna Marya
3. Czarnkówna Grażyna	7. Ippoldtówna Marya (nadz.)
4. Eichhornówna Olga	8. Koźminska Marya

¹⁾ Drukiem tłustym uwydatniono uczennice „do klasy następnej chlubnie uzdolnione“.

9. Kmiecicka Olga	20. Rosnerówna Helena
10. Kucharska Wanda	21. Regiecówna Janina
11. Łapińska Olga	22. Sonnenschein Adela
12. Męcińska Zofia	23. Sosińska Helena
13. Morawska Janina	24. Steinberg Lila
14. Nowakówna Eleonora	25. Stepówna Jarosława
15. Oberländerówna Janina	26. Stolarska Stefania
16. Peperówna Józefina <i>sir. okej.</i>	27. Süsserówna Wanda
17. Przeworska Jadwiga	28. Waszkiewiczówna Zofia
18. Rastawiecka Helena	29. Wespąńska Janina
19. Reichenberg Anna (prywat.)	30. Wohlfeldówna Helena

28/6 p. 10. 2k. Lewinówna Bernina.

KLASA III.

1. Agatówna Władysława	16. Lewicka Małgorzata
2. Bincerówna Sydonia	17. Lewicka Marya
3. Butrymowiczówna Bogusława	18. Lichoniewiczówna Marya
<i>Tampl. 4. Daszyńska Stanisława <i>atej.</i></i>	19. Lichoniewiczówna Zofia
<i>1 P. n. p. 5+2. 5. Dżiamianka Marya <i>(prywat.)</i></i>	20. Magierzanka Janina
6. Flaschenówna Cecylia	21. Mechłowiczówna Leonora
7. Freiówna Marya (wyst. 31 stycznia)	(wyst. 28 lutego)
8. Gasperi Matylda	22. Morgenbesserówna Janina
9. Grażyńska Jadwiga	23. Mossorówna Marya (wyst. 31 stycznia)
10. Hrebendówna Anna	24. Mossorówna Anna (w. 31/I.)
11. Jaremkiewiczówna Stanisława	25. Münzówna Zofia (nadzw.)
12. Kluzekówna Zofia	26. Potocka Klotylda
13. Kozubowska Romana (wyst. 21 paźdz.)	27. Rychlówna Stanisława
14. Krupińska Antonina	28. Stankiewiczówna Jadwiga
15. Kunzówna Marya (prywat. od 8 kwietnia)	29. Siemionówna Marya (wyst. 3 lutego)
	30. Thonówna Nella
	31. Truczkówna Halina
	32. Wajdówna Marya

33. Wróblówna Marya

KLASA IV.

1. Antoniewiczówna Irena	3. Bąkowska Zofia
2. Aronsohnówna Ludwika	4. Buchbinderówna Gusta

5. Buliczówna Irena <i>śr. olej</i>	19. Liebeskindówna Irena
6. Chmurzanka Janina	20. Łukasziewiczówna Zofia
7. Dankiewiczówna Marya
(wyst. 3 listop.)	21. Ogieńska Marya
8. Dudkówna Eleonora	22. Pachowska Zofia
9. Emilewiczówna Aurelia	23. Porębska Helena
10. Gruczyńska Janina	24. Radelli Helena (wyst. 11
listopada)
11. Gutkowska Marya	25. Ryszkowska Marya
12. Halpernówna Fanny	26. Schreiberówna Augusta
13. Iwanicka Stefania	27. Szlapakówna Helena
14. Jankowska Izabela	28. Szlapakówna Helena
15. Kubickówna Wincentyna	28. Słupska Jadwiga
16. Kunachowiczówna Marya	29. Truczkówna Marya
17. Kurkówna Aleksandra	30. Turetschkówna Fryderyka
18. Kurnikówna Florentyna	31. Walaszkówna Janina

KLASA V.

1. Bidzińska Janina	14. Kucharska Otylia
2. Bobrzecka Marya	15. Marcinkowska Antonina
3. Boguszówna Marya	16. Matulówna Janina
4. Chowańcówna Jadwiga	17. Mistatówna Zofia
5. Czubkówna Jadwiga	18. Rivo Zofia (nadm.)
6. Dobrowolska Wanda	19. Reichenberg Zofia (prywat.)
7. Dobrzańska Marya <i>10/11/14</i>	20. Piasecka Stefania
8. Fromowicz Marya	21. Suchecka Marya (wyst. 23
września 1912)
9. Grögerówna Marya (nadm.)	22. Trojanowska Wilhelmina
10. Jastrzębska Michalina	23. Turetschkówna Marya
11. Jaworska Janina	24. Zajączkowska Jadwiga
12. Kluzekówna Kazimiera	25. Żymirska Natalia
13. Kriegerówna Jadwiga	

KLASA VI.

1. Baranówna Marya	7. Danzówna Olga (nadm.)
(wyst. 31 stycznia)
2. Bilińska Janina	8. Dębska Helena
3. Boralówna Eugenia	9. Dydejezykówna Zofia <i>20 4 1914</i>
4. Chowańcówna Stanisława	10. Epsteinówna Leontyna
5. Ciechanowska Marya	11. Hamerlakówna Bronisława
6. Cyżanka Jadwiga	

- nr. 12* 12. Homiczówna Marya (nadz.)
nr. 13 13. ~~Hordyńska Alina~~
14. Kapelnerówna Izabella
15. Kellemówna Wanda
16. **Kisielevska Zofia**
17. Knyczówna Władysława
3P; 5+2; 2 1/6 18. Krygowska Zofia
19. Kubatówna Marya
20. **Kublińska Janina**
21. **Kublińska Jadwiga**
22. Kucharska Zofia
23. Kuczyńska Zofia
24. **Kudlińska Zofia**
25. Kuźmiczówna Zofia
25. **Kuźniarówna Marya**
27. **Lapińska Zofia**

28. **Marusińska Marya**
29. **Moravetzówna Marya**
30. Pammówna Berta
31. Pańkowska Anna
32. **Piotrowska Zofia**
33. Polówna Anna
34. **Różycka Marya**
35. Rychlówna Janina
36. **Setkowiczówna Karola**
37. Sikorska Aleksandra
38. **Skrzyszowska Janina**
39. Skrocka Kazimiera
40. Szleszakówna Marya
41. Tabaczyńska Olga
42. Uhmianka Bronisława
43. Ungerówna Irma

44. Welfe Henryka

KLASA VII.

1. Bartikówna Janina
2. **Baschkopfówna Helena**
3. Bürgisserówna Marya
(wyst. 12 listop.)
4. **Chorabikówna Michalina**
5. **Chowańcówna Marya**
6. **Ciechanowska Zofia**
7. Dobrowolska Marya
8. Drobnerówna Leontyna
9. **Droździkowska Helena**
10. **Drzymuchowska Halina**
11. Frimmlówna Julia (nadzw.)
12. Górnislewicz Irena
13. **Gutwińska Helena**
14. **Hermanówna Stefania**
15. Hirschówna Wanda (prywat.
wyst. 28 maja)
16. Hruby Henryka
17. **Jerome Zofia**
18. **Katyńska Irena**

19. Klugerówna Jadwiga
20. **Królikowska Janina**
21. Kuczkiewiczówna Teresa
22. **Merdingerówna Helena**
23. Mirtyńska Romana
24. **Morgenbesserówna Anna**
25. Nowińska Marya
26. **Offnerówna Elza**
27. **Pajakówna Janina**
28. **Pfauówna Elza** *2 1/6 40 I 1/2 5 1/2*
29. Sednikówna Zofia
30. Siemionówna Helena
31. **Stankiewiczówna Janina**
32. **Stieglitzówna Rachela**
33. Süsserówna Anna
34. **Szaleska Stefania**
35. Śleczkowska Janina
36. Świątkówna Zofia
37. **Tetmajerówna Klementyna**
38. Woźniakówna Zofia.

KLASA VIII.

1. Aderówna Irena	13. Jakobsohnówna Rozalia
2. Arciszewska Jadwiga	14. Kuźmiczówna Irena
3. Bardłówna Janina	15. Manaczyńska Marya
4. Biesiadzka Stanisława	16. Mützówna Marya
5. Chmurska Jadwiga	17. Potocka Bronisława
6. Czarnkówna Irena	18. Prażmowska Leopolda
7. Dadlezówna Janina	19. Różycka Janina
8. Fritzówna Józefa	20. Steinerówna Marta
9. Frytówna Stanisława	21. Sypniewska Barbara
10. Glatzlówna Jadwiga	22. Tatarzanka Władysława
11. Groblerówna Stefania	23. Tłumekówna Bronisława
12. Horowitówna Ludwika	24. Ullmanówna Zofia

25. Wnorowska Helena.

XVIII.

Ogłoszenie Dyrekcyi.

Wpisy uczenic tak publicznych jako też prywatnych do wszystkich klas na rok szkolny 1913/14 odbywać się będą w dniach 27 i 28 czerwca od godziny 10—1 przed południem, a 30 i 31 sierpnia i w dwóch pierwszych dniach września od godziny 11—12 i od 4—5.

Do wpisów mają się zgłaszać uczennice w towarzystwie rodziców lub opiekunów.

Uczennice tutejszego zakładu muszą przy wpisie wykazać się świadectwem szkolnem z ostatniego półrocza.

Uczennice, przybywające z innych zakładów do klasy II. lub wyższej, muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, zaopatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi, iż mogą być przyjęte do innego zakładu.

2. Metrykę chrztu lub urodzenia.

Uczennice, wstępujące do I. klasy, mają przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że ukończyły już 10-ty rok życia, albo ukończą go przed 1 stycznia 1914 roku.

2. Świadectwo szkolne za ostatnie półrocze, jeżeli pobierały naukę w szkołach publicznych.

3. Świadectwo powtórnego szczepienia ospy, odbytego w roku poprzedzającym wstąpienie do gimnazjum.

Wpisy uczenic kl. I.—VII. na bezpłatną naukę języka francuskiego odbędą się równocześnie z wpisami do zakładu. Uczennice, zapisane na naukę tego przedmiotu, obowiąz-

zane są uczęszczać na lekcye przez cały rok również regularnie, jak na lekcye przedmiotów obowiązkowych.

Przy egzaminie **wstępnym do klasy I.**, który odbywać się będzie o godzinie 3 po południu w dniu 28 czerwca i wyjątkowo dnia 5 września, uczenie korzystają z ulg, przyznawanych uczniom wstępującym do gimnazjum.

Egzamina **poprawcze** odbywają się w trzech pierwszych dniach września od godziny 3 po południu.

Egzamina **wstępne do wyższych** klas odbywać się będą po wakacjach od 5—10 września za opłatą 24 koron.

Wpisowe opłacają nowo wstępujące uczence w kwocie 10 koron, inne 5 koron. **Każda uczenica składa przy wpisie 2 K na bibliotekę.**

Opłata szkolna wynosi: a) dla uczenic, uczęszczających do zakładu, rocznie 220 koron, które dla dogodności rodziców mogą być spłacane po 22 koron, w ciągu **pięciu pierwszych** dni każdego miesiąca; b) dla prywatystek za każde półrocze 40 K.

Uczenice, mogące stwierdzić świadectwem ubóstwa nieza-
możność rodziców i wykazać się świadectwem rocznem chlubnem, mogą wnieść podanie do Dyrekcyi przed 15 września, a konferencya grona nauczycielskiego może w wyjątkowych przypadkach udzielić uwolnienia od połowy opłaty szkolnej.

Tak jak w roku ubiegłym będzie Grono udzielać i w roku szkolnym 1913/14 rodzicom i opiekunom — informacji o zachowaniu się i postępach uczenic w każdą pierwszą niedzielę po odbytej konferencyi okresowej. O tem zawiadamia każdym razem Dyrekcyja uczenice okólnikiem, a te mają ogłoszony im termin podać do wiadomości rodziców i opiekunów. W interesie własnym zechcą przeto P. T. Rodzice i Opiekunowie porozumiewać się z Gronem przynajmniej w tych dniach, gdyż tylko rzetelne współdziałanie domu ze szkołą umożliwi szkole osiągnięcie dobrych rezultatów, tak pod względem dydaktycznym jak i pedagogicznym.

Rok szkolny 1913/14 rozpocznie się dnia 5 września uroczystem nabożeństwem; dnia 6 września rozpoczynają się lekcye szkolne.

R. Gutwiński.

XIX.

Tabela statystyczna ilości godzin nauki tygodniowej.

Przedmiot	K l a s a								Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
1. Religia	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2. Język polski	3	4	3	3	3	3	3	4	26
3. Język łaciński	6	6	6	6	6	6	5	5	46
4. Język grecki	—	—	5	4	5	5	4	5	28
5. Język niemiecki . . .	5	4	4	4	4	4	4	4	33
6. Historia	2	2	2	2	3	3	4	3	21
7. Geografia	2	2	2	2	1	1	—	—	10
8. Matematyka	3	3	3	3	3	3	3	2	23
9. Historia naturalna . .	2	2	—	—	3	2	—	—	9
10. Fizyka i chemia . . .	—	—	2	3	—	—	4	3	12
11. Propedeutika filozof.	—	—	—	—	—	—	1	2	3
12. Rysunki	2	2	2	2	—	—	—	—	8
13. Kaligrafia	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	28	27	31	31	30	29	30	30	236

